

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BENNICKSGAARD

I

RINKENÆS

SØNDERJYLLAND 800 - 1800

Denne Bog var oprindelig kun skrevet for Familien; men man mente da, at maaske ogsaa andre kunde have Interesse i at kende den.

Bogen er ikke en historisk Roman, ej heller et Forsøg paa at konkurrere med andre Skildringer af Sønderjyllands mer end tusindaarige Historie. Hensigten med Bogen var en anden.

Ved Flensborg Fjord har i adskillige Aarhundreder ligget og ligger endnu den gamle Bennicksgaard, som indtil 1749 ejedes af Bennickslægten. Man har Navnene paa hele Rækken af disse Ejere, men udover Datoer kun yderst sparsomme Oplysninger. At placere hver enkelt af Bennickslægten korrekt i sit historiske Milieu voldte ingen Vanskelighed; thi næppe noget andet Land kan fremvise en mere, Maaned for Maaned, detailleret spændende og dramatisk Historie. Det lyser ud af Sønderjyllands Historie, at mere end noget andet er det Menneskers Følelser, der bestemmer Historiens Forløb.

Det er historisk sikkert, at Bennickslægten var politisk interesseret, og vi ved derfor, hvilke Tanker og Følelser der til enhver Tid optog Folkene paa Bennicksgaard. Men hvorledes anskueliggør man dette paa anden Maade end ved af og til i Skildringen af Slægten at lade, saa at sige, Tæppet gaa op for et Skuespil, Digt eller hvad man vil kalde det? Naar Forudsætningerne er til Stede, naar Følelserne er til Stede, maa der ogsaa være foregaaet noget. Den Fremgangsmaade, som jeg anvender, er i al Fald lige saa gammel som Menneskehedens Kultur, og været anvendt utallige Gange.

Naar dette er sagt, haaber jeg, at min Læser vil følge mig uden pedantiske Tanker.

Den 16. April 1961.

Til Minde om mine kære Forældre
Overlærer R. J. Iversen
Dorthea Iversen, født Bennick

Med Tak til min Søster
Herdis Iversen,
som opfordrede mig til
at skrive denne Bog.

Tilegnet Bennicksgaarden.

Adolf Frederik Bennick Iversen

BENNICKSLÆGTENS

HISTORIE

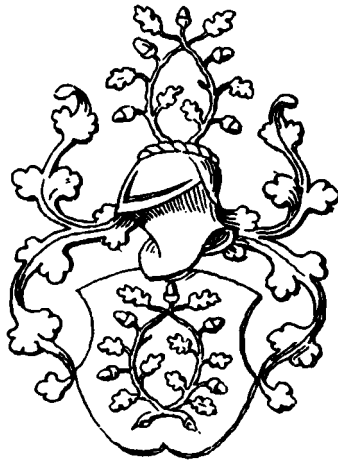
fra Aar 1397 til Aar 1889.

BENNICKSGAARDEN

i

RINKENÆS

var i Slægtens Eje indtil Aar 1749.

Bennicksvaabnet.

Bennicksgaardens
Gaardsplads

Udsigt fra Bennicksgaard
over Flensborg Fjord.

Det gamle Stenbord.

Bordpladen
med Bennicksvaabnet.

Markvejen
ned til Flensborg Fjord.

Markvejen
Okseørerne ude i Fjorden.

I n d h o l d .

Side

1.	Forord.	
5.	Kapitel 1.	Sønderjyllands Historie 800 - 1412
12.	Kapitel 2.	Hans ₁ Bennick f. 1397 Barndom
17.	Kapitel 3.	Sønderjyllands Historie 1412 - 1440
23.	Kapitel 4.	Hans ₁ Bennick Ungdom og Manddom
29.	Tillæg 1.	Sorø gamle Klosterkirke
29.	Kapitel 5.	Sønderjyllands Historie 1440 - 1460
31.	Tillæg 2.	Europa trues fra Øst
32.	Kapitel 6.	Peter ₁ Bennick f. 1429 Barndom og Ungdom
32.	Tillæg 3.	Hvem blev Kong Hans opkaldt efter?
33.	Kapitel 7.	Sønderjyllands Historie 1460 - 1500
37.	Slægts-Data 1.	Peter ₁ og Hans ₂ Bennick
37.	Kapitel 8.	Peter ₁ Bennick Manddom og Alderdom
40.	Tillæg 4.	De store Opdagelsesrejser
40.	Bemærkning 1.	Gik det saaledes til?
41.	Kapitel 9.	Sønderjyllands Historie 1500 - 1533
50.	Tillæg 5.	Truslen mod Europa fra Øst standset
51.	Tillæg 6.	Spanien ødelægger Amerikas Kultur
51.	Slægts-Data 2.	Hans ₂ Peter ₂ og Hans ₃ Bennick
52.	Kapitel 10 A.	Hans ₂ Bennick 1455 - 1521
56.	"- 10 B.	Peter ₂ Bennick 1481 - 1549
59.	"- 10 C.	Peter ₂ Bennick og Reformationen
62.	"- 11.	Sønderjyllands Historie 1533 - 1588
72.	Tillæg 7.	Reformationen i Norge
73.	Tillæg 8.	Begivenheder i Europa
74.	Slægts-Data 3.	Peter ₂ Hans ₃ Peter ₃ og Hans ₄ Bennick
76.	Kapitel 12 A.	Peter ₂ Bennick 1481 - 1549
81.	"- 12 B.	Hans ₃ Bennick 1511 - 1588
85.	"- 13.	Sønderjyllands Historie 1588 - 1660
96.	Slægts-Data 4.	De tre Gaarde
97.	Kapitel 14 A.	Peter ₃ Bennick 1558 - 1627
98.	"- 14 B.	Hans ₄ Bennick 1590 - 1650
101.	"- 14 C.	Peter ₄ Bennick, Nikolaus B., Hans Rostgaard
111.	Tillæg 9.	Norge under Karl Gustav Krigene m.m.
112.	"- 10.	Norge efter Enevældens Indførelse i 1660
112.	Kapitel 15 A.	Sønderjyllands Historie 1660 - 1721
123.	"- 15 B.	Sønderjyllands Historie 1721 - 1766
125.	"- 16 A.	Peter ₄ Bennick 1625 - 1694
126.	Slægts-Data 5.	
127.	Kapitel 16 B.	Hans ₅ Bennick 1665 - 1714
129.	"- 16 C.	Peter ₅ Bennick 1692 - 1749
130.	"- 16 D.	Jasper ₁ Bennick 1670 - 1740
132.	Tillæg 11.	Ludvig Holberg
133.	Kapitel 16 E.	Jasper ₂ Bennick 1714 - 1755
134.	"- 16 F.	Simon Bennick 1748 - 1822
136.	"- 16 G.	Adolf Bennick 1818 - 1889.

Forord. x/

Bennicksgaarden, som den stadig hedder den Dag i Dag, ligger i Rinkenæs lige nord for Flensborg Fjord og med Udsigt over denne, netop ved Fjordens smalleste Sted og omtrent midtvejs mellem Sønderborg og Flensborg. Bennicksgaarden har været i Slægten Bennicks Eje i flere Hundrede Aar. Den første Bennick, om hvem der findes sikre Optegnelser, er Peter Bennick, som vi her for Overskuelighedens Skyld vil betegne som Peter₁ Bennick, idet vi efter Fornavnet anbringer et til Rækkefølgen svarende Tal. Han blev adlet af Kong Hans i Aaret 1488.

Gaarden gik i Arv fra Far til ældste Søn, og deres Navne skiftede mellem Peter og Hans, medens de yngre Sønner fik andre Navne. Bennicksgaardens Ejer hed altsaa skiftevis Peter Bennick og Hans Bennick.

Den sidste Bennick, der ejede Bennicksgaarden, var Peter₅ Bennick. Han døde barnløs 1749, hvorefter Bennicksgaarden gik over paa fremmede Hænder. x/

Den sidste mandlige Efterkommer af Bennicksslægten her i Danmark var min Morfar Adolf Bennick, født i København 1818 og død i Korsør 1889. Hans Oldefar, Jasper Bennick var født paa Bennicksgaarden 1670, og han blev Købmand i Flensborg.

I denne min Fortælling har jeg af en Grund, som jeg senere skal vende tilbage til, ogsaa medtaget Faderen til den første "historiske" Person Peter₁ Bennick, selvom jeg ikke har fundet noget nedskrevet om ham. Hans Navn maa have været Hans Bennick. Det er med denne første Hans₁ Bennick, min Fortælling begynder.

Grundlaget for min Historie er den Stamtavle over Bennicksslægten, som min Fader, Overlærer R.J. Iversen udarbejdede for mange Aar siden efter nøje Granskning i Kirkebøger og Arkiver. Dette Grundlag vil blive fremsat efterhaanden, som der bliver Brug derfor.

Naar man ser, hvor spinkelt dette Grundlag er, vilde man paa Forhaand tro det umuligt at give en Skildring af disse fjerne Slægters Liv. Forsøget var voveligt, men alligevel prøvede jeg, idet jeg benyttede mig af Detektivens Metode, som Sherlock Holmes f. Eks. d.v.s. ud fra smaa givne Kendsgerninger, stillet i det rette Lys, at slutte sig til hele Handlingens Forløb.

Først og fremmest maatte jeg hente Hjælp fra Danmarks og Sønderjyllands Historie, thi derigennem faar vi at vide, hvad der har bevæ-

get de skiftende Slægters Sind og Tanker. Bennickerne var nemlig meget politisk interesserede. Flere Personer i Slægten naaede frem til betydningsfulde Stillinger i Riget, undertiden i Kongens Nærhed. Det er tydeligt, at dette ikke er sket ved Protektion i almindelig Forstand; thi Slægten bestaar til syvende og sidst kun af jævne Mennesker.

Min Metode er den, at jeg søger at finde Aarsagen til, at en af Slægtens Medlemmer er naaet frem til en betroet Stilling, deri, at der i hans unge Aar, hvor Sindet er mest modtageligt, har tilbudt sig en Lejlighed, hvor det var muligt for hans indre Trang, ved en spontant udført Gerning, at vise en særlig værdifuld Karakter. Jeg gør det ved at paavise, at vedkommende unge Person var til Sted, da den eller den af enhver Dansker kendte historiske Begivenhed fandt Sted. At han netop opførte sig saaledes, som af mig antaget, faar stor Sandsynlighed derved, at der senere i hans Liv - eller maaske først i hans Slægtninges Liv - sker saadanne helt historiske Ting, som faar sin naturlige Forklaring ved hans formodede Optræden under den nævnte Begivenhed.

Som et første Eksempel skal jeg nævne, at det var, fordi jeg ikke kunde finde nogen speciel Grund til, at Peter₁ Bennick blev adlet, at jeg gik et Skridt tilbage i Slægten eller rettere til hans Fader Hans₁ Bennick. Jeg vilde undersøge, om han kunde have haft Lejlighed til at foretage sig noget, som kunde have vakt de styren- des Opmærksomhed. For at være særlig poetisk, om Danmarks Skæbnegud- inde i hans unge Aar var gaaet saa tæt forbi hans Dør, at han havde haft Mulighed for at vise, hvilken Karakter der boede i ham. I saa Fald var sikkert Bennicksgaarden blevet "indskrevet" og husket til senere Lejlighed. x/

Beretningen om Kirsten Bennicks Søn Hans Rostgaard er historisk.

Beretningen om Nikolaus Bennick er historisk fra hans ca. trediv- te Aar. Men hvorledes gik det til, at en fattig Præstesøn kom saa højt, at han blev General og Svoger til Kongen? Jeg havde kun tre Holdepunkter: 1) hans Tilstedeværelse tæt ved Stedet for en af Dan- marks Skæbnestunder, 2) han var Fætter til Hans Rostgaard, der sik- kert var hans gode jævnaldrende Barndomsven, 3) dette at han fik en saa høj Stilling.

Som et andet Eksempel kan jeg anføre, at jeg ikke har fundet no- get Svar paa Spørgsmaalet om, hvorfor og hvornaar Slægten ophørte med at være adelig. Det skete jo, men hvorledes? Jeg mener at have fundet den mest plausible Grund og Tidspunktet derfor, netop ved at betragte de politiske Forhold i Sønderjylland og Danmark.

Det er historisk, at Bennicksgaarden og Adelsprivilegierne brændte under Hans₂ Bennick, men Tidspunktet og Omstændighederne kendes ikke.

Hvis man spørger, hvad der saa er Historie og hvad der er Digt, kan jeg svare, at egentlig Opdigtning findes ikke. Alt, hvad jeg fortæller, bygger paa Fakta og enhver vil, ved selv at tænke over Sagen, komme til lignende Resultater. Men jeg har ikke villet give Grunde for enhver Detaille i mine Beretninger, selvom det særlig spændende ved at lave saadanne Beretninger netop bestaar i at arbejde sig frem til disse Detailler, og det derfor kunde være fristende at røbe Fremgangsmaaden.

Kun hvor der overhovedet ingen Holdepunkter fandtes, har jeg heller ikke forsøgt at digte noget. Men hvor jeg fandt et Holdepunkt, har jeg ikke nægtet mig den Fornøjelse at bruge Fantasien til Bennicksgaardens Ære. Thi det var ikke min Mening bare at skrive en tør Beretning paa et Grundlag af yderst magre Kendsgerninger; men jeg vilde prøve, om jeg kunde tegne et Billede, som stod skarpt af hver eneste Person, vi træffer.

Men der er endnu en Grund til, at jeg fastholder den historiske Linie. Jeg vil nemlig forsøge at opleve Historiens Gang ud fra et nyt Staasted, et Samtidens Staasted, idet vi til enhver Tid tænker os i de Menneskers Sted, som boede paa Bennicksgaarden. Derved bliver de historiske Begivenheder nærværende og nuværende, de bliver noget, som vedkommer en personligt, noget som drejer sig om Liv og Død, om Ære og Velfærd, og det er ikke længer noget, vi betragter gennem en Kikkert langt borte fra og os uvedkommende, mens vi selv sidder tryk i neutral Sikkerhed.

Bogen er ordnet paa den Maade, at alle Kapitler med ulige Numre omhandler Sønderjyllands Historie, medens alle Kapitler med lige Numre omhandler Bennickslægtens Historie. Ønsker man fuldstændigt at forstaa de historiske Forudsætninger for mine Fortællinger, og vil man selv forsikre sig om deres Rigtighed, og ønsker man yderligere nøje at kende Sønderjyllands Historie fra det Aarstal 1412, hvor Beretningerne tager deres Begyndelse, saa er der i de ulige Kapitler givet en Lejlighed dertil.

For at skrive Bogen om Bennickslægten var det for mig selv nødvendigt nøje at granske det store af Vilh. la Cour og andre forfattede Værk "Sønderjyllands Historie", som omfatter fem store Bind. Det er af dette Værk, at jeg har foretaget Uddrag og nedskrevet, hvad der havde direkte Tilknytning til mine Fortællinger.

Jeg vil endda tro, at for den, som kun har mindre Interesse for

denne specielle Slægts Historie, men derimod for Sønderjyllands Historie som Helhed, vil mit Uddrag af omtalte Værk være af Værdi.

For en Fuldstændigheds Skyld er der i Kapitel 1 givet en yderst kortfattet Fremstilling af Sønderjyllands Historie fra Aar 800-1412. Alt, hvad her staar, er kun Børnelærdom og kan udenvidere overspringes eller gemmes til senere Læsning, hvis Interesse derfor er vakt.

Forud for Beretningen om enhver af Bennickslægtens Personer gives de historiske "Slægts-Data", som er fremdraget angaaende denne og de Personer af Slægten, som levede paa den omhandlede Tid. Disse "Slægts-Data" danner i Forbindelse med de politiske Begivenheder paa samme Tid det Fundament, hvorpaa disse Beretninger bygger.

Yderligere vil der af og til blive indskudt Tillæg om Ting, som egentlig ikke vedrører Sønderjyllands eller Bennickslægtens Historie direkte, men som dog har en vis Interesse i den Forbindelse.

Se Tilføjelser.

- - -

Kapitel 1.Sønderjyllands Historie fra Aar 800 til Aar 1412
fortalt i yderst korte Træk.

Sønderjylland er det ældste og oprindeligste Navn paa Landet mellem Kongeaaen og Ejderen.

Ejderen snor sig lige syd om Tønning (paa Halvøen Eidersted), Frederikstad og Rendsborg og lige Nord om Kiel.

Landet er paa ca 8500 km², og til Sammenligning kan nævnes, at det nuværende Danmark er ca 42900 km² eller 5 Gange saa stort.

Da Danmark omkring Aar 800 træder ind i Historiens Dagslys, er Sønderjylland en Del af det samlede danske Rige, og Ejderen var politisk Grænseflod mod Frankerriget. Danmark blev værnet af stærke "Virker" og Volde (Danevirke), og Slesvig, eller rettere oprindelig Hedeby lige syd for Slesvig, var et vigtigt Handels- og Kulturcentrum, det vigtigste i Riget. Her samledes Handelsforbindelserne fra syd og herfra spredtes Varerne over hele Skandinavien. Herfra bredte Kristendommen sig ind i Riget, og herfra søgte Danerne at erobre Holsten og Frisland.

Stadig bølgede Kampe frem og tilbage i dette Grænseland. Ogsaa Svenskerne trængte engang ind, erobrede en Overgang Sønderjylland og gjorde Hedeby til Kongesæde.

Kong Svend Tveskæg, som for længe havde opholdt sig i England, maatte Aar 997 erobre Hedeby tilbage. Herom vidner de to Runestene, Danevirke- og Hedebystenen.

Danevirkestenen staar ved Foden af en Kæmpehøj 1 km vest for Haithabu (Hedeby) og lige syd for Margretevolden. Dens Indskrift er:

"Sven Konge satte Sten efter sin Hirdmand Skarde, som var faret vester, men nu faldt ved Hedeby".

Skarde var Jomsviking og havde været med i Slaget i Hjørungavaag mod Hakon Jarl, som havde gjort Oprør mod Harald Blaatand. Harald Blaatands Mænd led et stort Nederlag; thi Hakon Jarl havde paakaldt de hedenske Guder og ofret dem sin Søn.

Hedebystenen staar i Museet i Kiel. Dens Indskrift er:

"Torlv, Svens Hirdmand rejste denne Sten efter sin Fælle Erik, som faldt, da Drengene laa om Hedeby. Men han var Styresmand, en saare god Dreng".

Begge Sten er særlig værdifulde derved, at Indskrifterne er paa rent Datidens dansk.

Godt Hundrede Aar senere blev Kong Erik Ejegods Søn, Knud Lavard, af sin Farbroder Kong Nils udnævnt til "Hertug af Sønderjylland" og

sat til at værne Landsdelen. Fra da af tales der om Hertugdømmet Sønderjylland eller Slesvig efter Hovedbyen Slesvig, og det betragtedes fra nu af som et kongeligt Arveland, hvilket betød, at Kongerne regnede det som deres personlige Ejendom, som de gerne vilde hænge om, saa Landet og dets Indbyggere trivedes. Men det betød ogsaa, at Sønderjylland ikke længer var en Del af Landet paa samme Maade som f.Eks. Nørrejylland eller Øerne. Det var et Hertugdømme for sig selv, og det viste sig efterhaanden at være en politisk Svaghed.

Det gik iøvrigt Kong Nils ilde; thi da hans Søn Magnus i sin store Skinsyge havde snigmyrdet sin Fætter Knud Lavard (1131), udbrød der Borgerkrig. Nils led et stort Nederlag ved Fodevig i Syd-skaane, Magnus faldt, og Nils flygtede til Slesvig. Han havde vel tænkt sig god Modtagelse her, da hans energiske Dronning Margrete netop ved Slesvig havde forstærket Danevirke med en ny Vold "Margretevolden". Men Borgerne var fortørnede over Knud Lavards Mord og dræbte ham paa Gaden (1134). Derefter fulgte 23 Aar med Ufred og Borgerkrig under skiftende Konger, indtil endelig i 1157 Knud Lavards unge Søn Valdemar den Store blev hyldet som Enekonge for hele Riget. Sammen med sin trofaste Fosterbroder Absalon fik han hurtig Orden paa det mishandlede Rige. Han lod foran Danevirkes gamle Jordvold paa en 4 km lang Strækning opføre en ca 7 m høj og 2 m tyk Mur af Teglsten, Valdemarsmuren, i Fortsættelse af Margretevolden. Det var et paa sin Tid enestaaende Værk, som var næsten uindtageligt. Nu er der kun et enkelt Sted en Smule afdækket, Resten er skjult under Jord.

Efter Valdemar den Stores Død 1182 blev hans Søn Knud Konge, og han gjorde i 1190 sin yngre Broder Valdemar Sejre til Hertug i Sønderjylland. Det kom i den Anledning til Krig hernede, hvori Grev Adolf 3 af Holsten blandede sig. Valdemar sejrede og indtog hele Holsten, og da han snart efter blev Konge af Danmark (1202), omfattede Riget alle Lande nord for Elbe og Elde d.v.s. til Hamborgs Porte, og Lybæk hørte til Riget. Men Magten var ikke grundfæstet, og da Valdemar Sejre i 1223 blev overrumplet, fanget og ført til Tyskland, maatte han i Løsesum igen afstaa alle Lande syd for Ejderen.

Det er paa sin Plads at bemærke, at Ejderens overordentlig bugtede Løb ikke egnede sig til en Forsvarsstilling. Derfor opførtes Danevirke paa Landets smalleste Sted med et betydeligt Forland foran sig, saaledes at der ikke kunde ske et pludseligt Angreb eller en omgaaende Bevægelse.

Snart blev disse nordtyske Lande stærkt befolkede, og der indvandrede tysk Adel. Derfor kom Norden i de følgende Aarhundreder un-

der stærk tysk Paavirkning.

Efter Valdemar Sejrs Død 1241 kom hans tre Sønner, Erik, Abel og Kristoffer efterhaanden alle paa Tronen, men alle kun i kort Tid. Under Erik var Abel Hertug i Sønderjylland, men han laa i en saadan Splid med Kongen, at han tilsidst fik denne halshugget i en Baad paa Slien. Alligevel blev Abel Konge, men to Aar efter faldt han i Kamp mod Nordfriserne.

Ved Abels Død forbigik Stormændene Abels Sønner og hyldede hans Broder Krisoffer 1. Dette blev Aarsag til Strid i flere Slægtled. Nu holdt Abels Efterkommere fast ved, at deres Æt havde gammel Ret til Hertugdømmet Sønderjylland, og de var altid rede til at slutte sig til Kongens Fjender.

Kristoffer 1. døde pludselig (af Gift) 1259, og hans Enke Margrete tog Styret for Sønnen Erik Klipping. Hun fik det ikke let. Hun kom ind i en uforsonlig, uendelig Strid med Erkebispens, som sluttede Forbund med Fyrst Jaromar af Rygen. De landsatte en stor Hær paa Sjælland og indtog København, idet de trængte ind der, hvor Ruinerne af "Jarmers Taarn" nu ligger. Efter at have slaaet Bønderne ved Næstved drog han paa Plyndringstog i Skaane, hvor en behjertet Bondekone dræbte ham.

Mærkeligt at tænke, at dette kunne ske hundrede Aar efter, at en anden dansk Biskop - Absalon - havde indtaget Rygen og omstyrtet Guden Svantevits Billede.

Erik Klipping laa i stadig Fejde med Stormændene, som tilsidst fik Kongen myrdet i Finderup Lade 1286.

Sønnen Erik Menved tog Kampen op mod Faderens Mordere, der blev gjort Fredløse, men fortsatte deres Hærgninger til alle var døde (1309)

Erik Menved drømte om at kalde Valdemar Sejrs Tid til Live igen, og da der herskede lovløse Tilstande i Nordtyskland paa denne Tid, lykkedes det ham let at undertvinge Landene nord for Elbe og Elde. Men Magten var mere Skin end Virkelighed, og Erik Menveds Pragtsyge ødelagde Landets Pengeforhold. Da han døde, var store Landsdele sat i Pant for Laan (1319).

Erik Menveds Broder, Kristoffer 2. blev nu valgt til Konge, og hvis min Læser er ved at blive træt og ønsker at komme til Sagen, skal jeg straks sige, at vi nu er ved Dronning Margretes Farfar. Der er altsaa ikke saa langt igen.

Kristoffer 2. blev Danmarks ynkeligste Konge. Ganske vist overtog han et Fallitbo efter sin Broder, men han ejede ikke som sine Efterkommere Evner til at komme ud af Uføret. Danmark gled tværtimod langsomt mod Katastrofen. Det viste sig nemlig uhyre farligt, at Hol-

sten var kommet indenfor Riget; thi mod disse Kræfter hjalp Danevirke ikke.

I Holsten var dengang flere mægtige Grever, navnlig den "kullede Greve" Gert og Grev Johan. Gert havde tjent eller snarere røvet store Rigdomme som Fører for fremmede Lejetropper, som han nu brugte til at skaffe sig Indflydelse i Danmark, der var i Trang for at laane Penge. Desuden skete der det, at i Sønderjylland døde i 1325 Hertug Erik, der var gift med Gerts Søster, og nu vilde baade Gert og Kong Kristoffer 2. være Formynder for hans unge Søn Valdemar. Det resulterede i, at Kristoffer blev fordrevet fra sit Rige, og Valdemar blev tillige Konge af Danmark under Gerts Formynderskab. En uhyre farlig Situation, som slet ikke blev bedre derved, at det fire Aar efter lykkedes Kristoffer 2. at blive Konge igen, mod at give Grev Johan Sjælland og Skaane i Pant, og Grev Gert Jylland og Fyn i Pant. Kristoffer 2. var kun Konge af Navn. Valdemar nøjedes igen med at være Hertug i Sønderjylland.

To Aar efter i 1332 døde Kristoffer 2.

Der valgtes ingen Konge efter Kristoffer 2's Død. Panthaverne indrettede sig paa at beholde deres Pantelen som varigt Eje. Kristoffers Søn Otto rejste Jyderne, men blev slaaet, og hans yngste Søn Valdemar (Atterdag) opholdt sig i Udlandet og gjorde intet Forsøg paa at genvinde sit fædrene Rige. Harmen i Nørrejylland voksede voldsomt, og ogsaa Hertug Valdemar blev angstelig over Morbroderens højtflyvende Planer om at skabe sig et stort Rige paa Danmarks Ruiner; thi Grev Gert begyndte at tilegne sig Dele af Sønderjylland. Da traadte Hertug Valdemar i lønlig Forbindelse med Kongesønnen Valdemar og med de jydske Stormænd. Hansestæderne, hvis Handel forstyrredes af den stadige Ufred, ønskede ogsaa det danske Kongedømme genoprettet.

Grev Gert, som anede Uraad, rustede sig nu af al Magt for at knuse Modstanden i Fødselen, og besatte Nørrejylland med sine Lejetropper. Da var det, at Niels Ebbesen dræbte den kullede Greve i Randers l. April 1340. Gerts Hær opløste sig i mindre Grupper, der plyndrende drog mod syd, forfulgt af Bønderne.

Ved Forliget i Lybæk 1340 opgav Gerts Sønner, Jernhenrik og Klaus, Faderens Planer. Greverne fik Sønderjylland, hvilket var nødvendigt for at faa et Forlig i Stand, men en uhyre farlig Ordning, hvad man ser ved at sammenligne Nørrejylland, der med sine 25600 km² ganske vist er større end det samlede Slesvig-Holsten paa kun 17000 km²; men Slesvig-Holsten var betydeligt rigere, da meget af Nørrejylland var ufrugtbar Hede. Naar Danmark laa saa øde-

lagt hen, kunde man naar som helst befrygte Overfald igen.

Hertug Valdemar, som maatte opgive Sønderjylland, fik i Stedet Nørrejylland under Kongens Overhøjhed, men han fik Ret til igen efterhaanden at indløse Sønderjylland, noget der saa ret tvivlsomt ud.

Kong Valdemar Atterdag fik Ret til at indløse Nørrejylland og Sjælland, naturligvis ved at betale Gælden til Greverne. Men Fyn maatte ikke indløses, den skulde forblive i Grevernes Eje. Skaane havde befriet sig selv og søgt Beskyttelse under den svenske Kong Magnus Smek.

Alt i alt en næsten umulig Opgave, og alligevel lykkedes det Valdemar Atterdag ved sine overordentlige Statsmandsevner at genoprette det meste af Riget i sin gamle Form i Løbet af 20 Aar.

En frygtelig Svøbe ramte Europa i disse Aar, Pesten "den sorte Død", som naaede til Danmark, Norge og Sverige i Aarene 1349-50. Ca 1/3 af Landenes Indbyggere døde, og mange Steder stod hele Landsbyer tomme, ja i Norge blev mange Dale uddøde. Valdemar Atterdag inddrog mange Gaarde som herreløst Gods under Kronen.

I Sønderjylland gik det kun langsomt med Indløsningen. Hertug Valdemar, og efter ham hans Søn Henrik kom ikke længere end til at faa den nordlige Halvdel, altsaa det nuværende Sønderjylland, og tillige Flensborg, tilbagekøbt. Da Hertug Henrik døde barnløs 1375, beredte Valdemar Atterdag sig paa at ile til Hjælp og inddrage hele Sønderjylland. Men ulykkeligvis døde Valdemar selv samme Aar 1375 paa Gurre.

Et Eksempel paa Valdemar Atterdags store Fremsynethed maa nævnes. Da han ingen Sønner havde, lagde han Planer for sin ældste Datter Margrete. Valdemar var gode Venner med Magnus Smek, der som treaarig var bleven Konge i baade Norge og Sverige. Dennes Søn Haakon 6., senere Konge af Norge, fik Valdemar i 1363 gift med sin kun 10 Aar gamle Datter Margrete. Deres Søn Oluf blev nu ved Valdemars Død 1375 valgt til Danmarks Konge i en Alder af 5 Aar, og den 22-aarige Margrete skulde styre Riget i hans Navn. Og da Haakon 6. døde 1380 blev Margrete ogsaa valgt til Norges Styrrer.

Med Oluf begynder Danmarks og Norges Forening, der varede 1380-1814.

Da der nu paa Danmarks Trone kun sad en tilsyneladende svag Kvinde, fandt den holstenske Grev Gerhard, Søn af Jernhenrik, Tiden belejlig til igen at tage Nordslesvig i Besiddelse; Sydslesvig havde han jo i Forvejen. Dette var et haardt Slag for Nord-

slesvig, som nu for anden Gang i Løbet af 35 Aar saa sig i Holstenernes Magt. Og farligt var det; thi Gerhard lod holstenske Adelsmænd fortrænge den sønderjyske Adel fra de fleste Godser. Desuden tog en Masse Tyskere Ophold i Sønderjylland.

Dronning Margrete kunde foreløbig ikke gøre noget herimod. Det gjaldt først og fremmest for hende at styrke og udvide sin Magt i de to Riger. Endelig i 1386 var Margretes Stilling saa grundfæstet, at Gerhard maatte bøje sig og indrømme, at Sønderjylland var Len af Kongeriget Danmark. For at skaffe sig Kompensation andetsteds faldt Gerhard i 1404 med en Hær ind i det rige Ditmarsken, som han vilde underlægge sig for egen Regning. Men Ditmarskerne fældede ham, og nu sad hans Enke alene med sine umyndige Sønner.

Der begyndte nu en ejendommelig Kamp mellem de to Enker; thi Dronning Margrete var jo ogsaa Enke. Nu gik det den modsatte Vej. Dronning Margrete besatte roligt det ene Slot efter det andet i Sønderjylland.

I Sverige lignede Forholdene i mangt og meget Forholdene i Danmark, blot med den Forskel, at Magnus Smek slet ikke forstod at beherske dem. I sin Beundring for Valdemar Atterdag blev han nærmest snydt af denne, thi han saa roligt paa, at Valdemar tog Skaane tilbage, som Magnus Smek dog havde købt af Grev Johan. Men da Valdemar ogsaa uden Modstand tog Gotland og Visby, blev Magnus Smek fordrevet ud af Landet (1363), og Rigsraadet indkaldte hans Søstersøn, Tyskeren Albert af Meklenborg. Men ham blev Svenskerne ogsaa kedede af, thi han indkaldte Tyskere i stort Tal og indsatte dem paa Kronens Slotte. Den svenske Adel bad da Margrete om Hjælp og en stor svensk, dansk, norsk Hær slog (1389) Alberts tyske Hær. Derefter blev Margrete anerkendt som Sveriges "fuldmægtige Frue og Husbonde".

Da Oluv pludselig døde 1387, mente Margrete det bedst at betrygge Rigerens Fremtid ved at indsætte en fælles Konge for alle 3 Riger. Hun valgte sin Søsterdattersøn, Erik af Pommern, og hun lod ham i en Alder af 15 Aar i 1397 højtideligt krone i Kalmar af Lunds Erkebiskop. Margrete skulde styre alle 3 Riger i Eriks Navn. Denne Forening af de tre nordiske Riger kaldes Kalmarunionen.

Man skulde egentlig have troet, at Margretes store Magt nu vilde have gjort Holstenerne mere medgørlige. Men Margretes Metode langsomt og snigende at tilvende sig Nordslesvig Stykke for Stykke irriterede dem saadan, at de i 1410 gik til direkte militært Angreb mod Danmark. Dronningen sendte Kong Erik derned med en Hær,

som han personlig førte. Det lykkedes ham ganske vist at erobre Als og Ærø, men det gik ham daarligt i den vestlige Del af Sydslesvig. Danskerne blev her slaaet og Holstenerne sagde, at "een Holstener kunde slaa 5 Danskere".

Men i 1411 var alligevel Dronning Margrete blevet Herre i hele Nordslesvig, og hun fik sluttet Vaabenstilstand i Flensborg. x)

Men Holstenerne, som snart opdagede, at Vaabenstilstanden var til Skade for dem, brød denne, og der opstod Kamp om selve Flensborg, hvor Holstenerne havde besat nogle Dele af Byen, og Kong Erik andre Dele.

Da opstod Pest i Byen og Holstenerne trak sig tilbage, hvorefter Danskerne indtog hele Byen. Men nogen militær Afgørelse var dog ikke sket. Derfor besluttede Dronning Margrete sig til selv at tage til Flensborg for at forhandle sig til Rette. Hvorledes dette gik, og hvad der derefter skete, vil blive fortalt i Kapitel 2.

Til Slut er det paa sin Plads med et Par Ord om Norge, som nu i 1434 Aar skulde være fast knyttet til Danmark.

Den sidste norske Konge af virkelig Format og stor Anseelse i Europa var Haakon Haakonson (1217-63), altsaa paa Valdemar Sejr og hans Sønners Tid. Han byggede mange Kirker og Kongsgaarde og han fik Island og Grønland til at give sig ind under Norge.

Men før ham havde Norge været plaget og hærget gennem Hundrede Aar af de evindelige indbyrdes Kampe mellem Kongsemnerne, og det havde tyndet frygtelig ud i de værdifulde Mænds Rækker, hvilket kom til at svie meget til Norge.

Haakons Søn Magnus troede, at han kunde bøde herpaa ved at grunde en ny Adel ved at tilstaa sine Mænd Skattefrihed mod at gøre Ryttertjeneste. Men den nye Adel forstod ikke sine Forpligtelser, den blev blot vigtig og hovmodig og gad ikke bestille noget fornuftigt. De regnede det for ikke hæderligt at drive Handel. Rejserne til og Forbindelsen med Island og Grønland ophørte næsten helt fra 1400.

Kong Magnus saa ingen anden Udvej end at bede Hansestæderne tage sig af Handelen.

Den sidste rent norske Konge var Haakon 6. gift med Dronning Margrete. For at sikre deres Søn Oluf Danmarks Krone maatte han formilde de mægtige Hansestæder, som efter deres langvarige Krig med Valdemar Atterdag saa meget skævt til en saadan Forbindelse. Det skete ved at tilstaa Hansestæderne overordentlig store Handelsrettigheder i Norge, særlig i Bergen. Haakon 6. maa have ment det

gavnligt at knytte Norge til et Rige, som gennem Valdemar Atterdag havde bevist sin Livskraft; thi det norske Folk var i Færd med at opløse sig. Bønderne levede skilte i deres Bygder uden at interessere sig for Folkets fælles Skæbne, og en Borgerstand kunde ikke udvikle sig.

Det er forkert at beskyldte Danmark for Norges Tilbagegang. Foreningen har været til fælles og lige stor Gavn. Man maa ogsaa huske paa, at Danmark erobrede ikke Norge, og heller ikke Sverige.

Kapitel 2.

Hans₁ Bennick

fra Bennicksgaarden i Rinkeæs

Barndommen.

Hans₁ Bennick var født paa Bennicksgaarden 1397, Aarstallet for Kalmarunionen, som var et Højdepunkt i Danmarks Historie. Dog manglede stadig en vigtig Ting for Rigets Sikkerhed; thi endnu var Forholdene i Sønderjylland ikke bragt i forsvarlig Orden. Det var en holstensk Greve, der sad som Hertug i Sønderjylland, og selvom han maatte anerkende Dronningen som sit Overhoved, var det alligevel for farligt til, at det i Længden kunde tolereres.

Fra sin tidligste Barndom var Hans stærkt interesseret i alle historiske Begivenheder, og han kunde aldrig blive træt af at høre sin Bedstefar fortælle derom. Særlig betaget var Hans, naar Bedstefaderen fortalte om den store Sorg, da Valdemar Atterdag døde, just som man i Sønderjylland endelig ventede Befrielsen. Og i Stedet for fik man igen Besættelse af Holstenerne.

Hans var 13 Aar, da Holstenerne gjorde Oprør og sendte en Hær ind i Sønderjylland for med Magt at knytte Landet til Holsten. Da ventede man i Riget, at Dronningen vilde benytte Lejligheden til at slaa Holstenerne eftertrykkeligt, drive dem ned til dem selv syd for Ejderen og indlemme Sønderjylland i selve Riget. Dronningen udrustede ogsaa en Hær og satte den 28-aarige Kong Erik til personlig at lede Felttoget for paa denne Maade at give det al mulig Eftertryk. Uden Vanskelighed indtog han Ærø og Als, som hørte til Sønderjylland og han landede ogsaa velbeholden i Sundeved.

Hans Bennick stod ved Landevejen ved Indgangen til Bennicksgaarden og saa Hæren drage forbi med Kongen i Spidsen. Men han blev skuffet; thi der udstraalede ikke fra Kongens Person og Holdning

den inspirerende Kraft, som indgiver Mod og Tillid, men snarere bange Anelser. Det undrede heller ingen, at Erik tabte stort, da han vesterude i Sydslesvig mødte Holstenerne. Det var et skæbnesvangert Nederlag, som fik Holstenerne til pralende at sige "at een Holstener magtede fem Danskere". Og det var netop Størrelsesforholdet mellem Landene. Værre var det, at Holstenerne ved den Lejlighed lærte Kongens Karakter og Taktik at kende, og at begge Dele kun vakte deres Foragt, hvilket kom til at svie haardt til Sønderjylland i mange Aar efter.

Dog var Nordslesvig med Undtagelse af Flensborg befriet, og som Sagerne stod, fandt Dronningen det bedst at slutte Vaabenstilstand. Men Holstenerne opdagede snart, at Vaabenstilstanden var til Skade for dem, thi Dronningen benyttede Tiden til at konsolidere sin militære Stilling. Derfor brød de Vaabenstilstanden, og det kom til svære Kampe om selve Flensborg, hvor Holstenerne havde besat nogle Dele af Byen og Kong Erik andre Dele.

Da opstod der i Sommeren 1412 Pest i Byen, og Holstenerne trak sig bort, medens Danskerne tog Staden i Besiddelse. Det fik Hans Bennick til at sige, at dette var et tydeligt Bevis paa, at Flensborg ikke tilhørte Holstenerne; thi man forlader ikke den, man holder af, i Nøden.

Men Sagen var jo dermed ikke afgjort, og igen mente Dronningen, at Forhandling var det bedste. Derfor bestemte hun sig til selv personlig at tage til Flensborg for at tale Holstenerne til Fornuft, en Metode, som ikke var Kong Eriks stærke Side.

Den 7. Oktober 1412 saa man fra Bennicksgaarden den lille danske Flaade komme til Syne ude i Fjorden, og Hans løb ad Markvejen ned til Stranden. Kun 1 km ude gled de 3 Orlogsskibe frem med Dronning Margretes Flagskib i Spidsen, og med det gamle Dannebrog vajende fra Masten. Saa vidste han, at hans elskede og beundrede Dronning var ombord, og at hun hverken vilde sky Fjender eller Pest for at komme sine Venner til Hjælp.

Der var ikke gaaet 14 Dage, før Dronning Margrete havde overbevist Holstenerne om, at det var til deres Fordel at opgive Kampen, slutte Fred og lade Nordslesvig med Flensborg indgaa i Riget, medens de selv nøjedes med at beholde Sydslesvig som Len af den danske Krone.

Dette var Dronning Margretes sidste store Sejr, og den 24. Oktober holdt hun sit Indtog i Flensborg for at modtage Borgernes Hyldingsed. Den Dag var ogsaa Hans Bennick med sin Fader i Flensborg, og Hans stod ganske nær ved Dronningen, som smilede saa ven-

ligt til ham.

Tidlig om Morgenen den 28. Oktober 1412 saa man fra Bennicks-
gaarden Masterne paa Dronningens Flaade dukke op bag Okseøerne,
og Hans løb igen ad Markvejen ned til Stranden for at vinke til
Dronningen, naar hun sejlede forbi. Men pludselig ser han, at der
sker noget mærkeligt. Skibene standser, tager Sejlene ind og ka-
ster Anker udfor Okseøerne, 4 km fra hvor han staar. Hans sprin-
ger i Baaden, som ligger fortøjet ved Bennicksgaardens Baadebro,
og hurtigt ror han hen til Skibene. Han raaber op til en Matros og
spørger, hvad der er i Vejen. "Hold dig væk herfra, der er Pest
ombord", svarer Matrosen; men Hans spørger ufortrødent: "Er der
ikke noget, jeg kan gøre for jer?" En ung Adelsmand kommer til
Syne ved Rælingen, og da han ser Hans i Baaden, siger han, at Dron-
ningen er syg, og at hun lige i dette Øjeblik har bedt om et Krus
Mælk. "Mon du hurtigt kan skaffe noget, for vi har ingen frisk
Mælk ombord?" "Ja, det kan jeg", siger Hans, vender hurtigt sin
Baad rundt og med Aaretag, saa det skummer om Boven, skyder han i
lige Linie hjem. Han havde lynhurtigt overvejet, om han skulde
stikke skraat over mod Rønshovedgaarden, som laa nærmere, men op-
gav det straks; thi dels gav Køerne paa Rønshoved ikke saa god Mælk
som dem hjemme, og dels vilde han ikke nær saa hurtigt kunne mo-
bilisere alle Kræfter hos de dorske Folk paa Rønshoved som hjemme.

Snart har han naaet Broen og i et Spring oppe og fortøjet Baa-
den. Med lange Spring løber han de 2 km op til Gaarden, stormer
ind paa Gaardspladsen og kalder alle ud med Raabet om, at Dronnin-
gen er syg, og han skal skaffe Mælk. Mens hans Far ser efter, at
alt gaar rigtigt til, bliver nogle Krukker fyldt med fin, nymalket
Mælk, og en Karl og en Pige sendt ned med dem til Baaden. Da det
ikke kan foregaa i Løb, faar Hans Tid til at sluge et Par Rundtenom-
mer og drikke en Skaal Mælk, og alligevel i fuldt Firspring naa
Baaden, just som de to Bærere anbringer Krukkerne i Baaden. Karlen
faar Ordre til at sætte sig i Bagstavnen og holde godt fast paa
Krukkerne, mens Hans selv ror sin Baad. Et stort Held er det, at
Tidevandet netop løber ind i Fjorden og derved forøger Farten.

Men Vejret var højst mærkeligt. Det var blikstille, men tryk-
kende varmt, og med en underlig sløret Sol. Mod Øst var Himlen blaa-
sort, som om et Uvejr var i Anmarch.

Da Hans naaer hen til Dronningseskibet, venter den unge Adels-
mand og en sortklædt Herre ham i Skibsjollen og beder ham følge
efter; thi da man frygtede Uvejr, hvorved Skibene vilde komme til
al slingre slemt, hvilket den syge Dronning ikke kunde taale,

var hun lige blevet baaret ind paa den vestligste skovbevoksede Ø, hvor der var mest Læ at finde, hvis en Storm skulde bryde løs. Her var et Telt slaaet op og en Seng anbragt. Hans bærer den ene Krukke med en Højtidelighed, som om han bringer den helligste Drik, som skal frelse Dronning og Rige. Ved Teltet modtager Adelsmanden den og bringer den ind til Dronningen. Da Dronningen havde drukket og været glad ved Mælken, som hun syntes gjorde godt, spørger den unge Adelsmand, om Dronningen ikke havde Lyst til at se den unge Bonde, som saa hurtigt havde opfyldt Dronningens Ønske. Hun nikker, Teltdøren glider til Side og Hans Bennick staar i Teltet.

Da Dronningen ser hans straalende Øjne og hans smukke blussende Ansigt endnu fugtigt af Anstrengelsens Sved, smiler hun, og Hans smiler igen, og den unge Adelsmand og den sortklædte Herre smiler til hinanden.

De to Herrer følger Hans ned til Baaden og spørger ham om hans Navn og Hjemstavn.

Paa Hjemturen er det Karlen, som maa ro Baaden; thi Hans sidder hensunken i Tanker, og hans Øjne viger ikke fra Øen med den syge Dronning og Skibene for Anker.

Men den sortklædte Herre var Dronningens Skriver, som altid følger hende og nøje beskriver alt, hvad der sker. En vigtig Op-gave har han i at skildre Personer, de møder, deres Karakter og Sindelag; thi man maa vide, hvor man kan finde sine trofaste Folk.

Skriveren gaar igen ombord i Dronningeskibet, og efter at have sendt et langt Blik efter Hans Bennicks Baad, som kun langsomt fjerner sig, gaar han ind i sin Kahyt, og i sin store Bog skriver han: 28. Oktober 1412. Hans Bennick til Bennicksgaarden i Rinkenæs, og saa følger Skildringen af denne Begivenhed.

Men inde i Dronningens Telt stod det daarligt til. Dronning Margrete mærkede, at hun skulde dø, og hun sagde til Gud, at det var altfor tidligt, og hun bad ham, om han ikke vilde finde noget andet til hende, noget hun kunde udrette. Hun havde dog Forstand paa et og andet, og hun var villig til at begynde forfra, om det saa skulde være som simpel Bondepige, eller som denne Bondedreng der lige havde staaet i hendes Telt.

Mens Hans langsomt gaar hjem ad Markvejen op til Bennicksgaarden sent paa Eftermiddagen, er vældige Tordenskyer trukket op. Han vender sig Gang paa Gang om og ser over mod Okseøerne, som nu ligger indhyllet i Mulm. Pludselig flænger et vældigt Lyn Himlen, Hvirvelvinde rejser Støvet, og saa paa en Gang slaar Stormen løs. Den pisker Fjordens Vande til Skum, den bøjer Træerne og faar de-

Kapitel 3.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1412 - 1440.

Denne Periode var en af de uroligste og ulykkeligste i hele Sønderjyllands Historie. Stillingen var straks efter Dronning Margretes Død ganske gunstig set fra dansk Side, og man skulde vente, at der i Løbet af den afsluttede Vaabenstilstand, som gjaldt indtil 1416, maatte kunne findes en holdbar Løsning. Thi imod det forenede Norden kunde man vanskelig tænke sig, at Holstenerne kunde klare sig ret længe; men alligevel endte det ganske mod Forventning med Sejr for Holstenerne.

Tiltrods for at ingen dansk Konge har anstrengt sig mere end Erik af Pommern for at løse denne vanskelige Sag, der laa ham saa stærkt paa Sinde, og tiltrods for at han igennem 20 Aar med utrolig Ihærdighed brugte alle Midler til at knytte Sønderjylland til det danske Rige, saa mislykkedes det totalt for ham. Stillingen i 1432, da han saa sig nødsaget til at slutte en femaarig Vaabenstilstand indtil 1437, var saaledes, at Holstenerne havde besat det allermeste af Sønderjylland, mens Kongen kun havde Haderslev, Ærø og nogle Øer i Vesterhavet.

Men forinden Vaabenstilstandens Udløb var Utilfredsheden i Rigerne blevet saa stor, at der udbrød Oprør baade i Nørrejylland, i Norge og i Sverige. Træt af alt dette forlod Kong Erik Landet og slog sig ned paa Gotland, hvor han nærmest levede af Sørøveri. I 1439 blev han endelig afsat i alle Rigerne.

Grundene til, at det gik saa forfærdelig galt, er mange. For det første var Erik hverken Statsmand eller Feltherre. Selvom han vitterlig havde Retten paa sin Side, havde det været klogere med lidt mindre Rethaveri og større Smidighed. Han opbød ofte store Flaader og store Hære, men kunde alligevel ikke klare sig mod Holstenerne, som var af en krigerisk Slægt med stor Erfaring, Dristighed og Udholdenhed, og som havde den Fordel, at Krigen foregik lige udenfor deres Dør, nemlig væsentlig i Sydslesvig. De kunde derfor hurtig være paa Pletten, og naar det var forbi, hurtig være hjemme igen og passe deres Dont, medens Erik, som maatte udruste Flaade og Hær til Langfart, ikke kunde holde dem ret længe paa Valpladsen, da det vilde blive for dyrt. Han kunde ikke lade Hæren leve af Plyndring i Sønderjylland, thi det vilde være det samme som at plyndre sig selv.

For at danne sig et Billede af, hvorledes der var i Sønderjyl-

land i denne Periode, maa vi skildre Begivenhederne noget mere detailleret.

Straks efter 1412 gav Erik sig til at befæste sin Stilling i Sønderjylland; thi det var tydeligt, at Holstenerne ikke var tilbuds at opgive Sønderjylland. Erik opførte en stærk Borg, Marieborgen, i Flensborg der, hvor Duborgskolen nu ligger. Den var paa Størrelse med Gottorp Slot. Ved Slien opførte han Skanser og Borge f. Eks. Vedelspang lige syd for Hedeby.

Grev Gerhards ældste Søn, Hertug Henrik, var nu blevet myndig, og da han viste sig meget stridbar, begyndte Erik Felttoget i 1416 med et Overfald paa Femern, hvorefter han sejlede ind ad Slien og angreb Slesvig, idet han satte sig fast paa den lille Ø Jørgensborg (nu Maageøen). Men det mislykkedes, maaske fordi Friserne, der havde sluttet Forbund med Holstenerne, indtog Frisenborg, og Holstenerne indtog Vedelspang og senere erobrede Femern tilbage og yderligere indtog Tønder. 1416 endte altsaa med Tab for Erik.

I 1417 samlede Erik en talrig Flaade og en stor Hær i den vestlige Østersø, og ingen vidste, hvor han vilde angribe. Det varede saa længe med at beslutte sig, at Holstenerne haanende kaldte ham en Bæver, der ikke kan faa trukket Halen op af Vandet. Men i Juli løb han ind i Slien og indesluttede Slesvig By, som overgav sig 18. Juli. Det var en betydningsfuld Sejr at have indtaget Hertugdømmets gamle Hovedstad, og det gjorde dybt Indtryk overalt i Norden. Havde Kongen angrebet Gottorp Slot, vilde han sikkert have indtaget det. Men han forsøgte ikke. I Stedet foretog han et Hærgtog mod Friserne og tog en Mængde Kvæg til Bytte, og han førte 80 fornemme Frisere som Gidsler til Slesvig.

Men nu blandede Hamborg sig i Striden, og det kom til en Vaabenstilstand, der skulde gælde 1 Aar, men senere blev forlænget til 1420. Betingelserne var de mærkelige, at begge Parter midlertidig skulde overlevere deres sidste Erobring til Hansestæderne.

I 1420 brød Stridighederne ud igen. Hamborg plyndrede Øerne ud for Ribe. Ved Pinsetid havde Erik samlet en stor Flaade syd for Lolland. Han angreb og plyndrede baade Femern og Byen Oldenburg. Derefter blev der ny Vaabenstilstand til 1421.

Men nu var Kongens Stilling blevet kendelig forringet. Hansestæderne havde imod Bestemmelserne givet baade Slesvig og Tønder tilbage til Holstenerne, som tillige havde tilrevet sig Magten baade i Nordfrisland og paa Als.

Rent galt var det ogsaa, at den fremragende og indflydelsesrige Adelsmand og Godsejer Limbeck, som foruden Tørring vest for

Haderslev havde mange store Besiddelser, gik over til Holstenerne.

I 1422 forsøgte Erik at tage Tørning og Tønder tilbage, men forgæves. Ogsaa et Angreb paa Als mislykkedes.

Kongens Stilling i Sønderjylland var nu alvorligt truet. Kun Flensborg som hans Hovedvaabenplads holdt Stand. Tillige var der indtraadt et spændt Forhold til Hanseaterne, fordi disse fik deres Handel forstyrret, og fordi Kongen, som vilde støtte de indenrigske Købstæder, tilsidesatte Hanseprivilegierne.

Men just paa denne Tid indtraf der saadanne storpolitiske Forhold i Tyskland, som virkede til Fordel for Erik. Hussitterne i Böhmen havde gjort Oprør mod den tyske Kejser Sigismund, som for at klare den meget kritiske Stilling her ønskede Fred paa Nordfronten. Han sendte da en Mægler op, som baade fik beroliget Hansestæderne og stoppet den unge Hertug Henrik, som i 1422 netop var i Færd med at angribe Flensborg fra Landsiden. Der blev sluttet Forlig i Flensborg Nytaarsdag 1423, hvorefter man enedes om at lade Kejser Sigismund fælde Dom i Sagen, og der skulde være Fred saalænge.

I Ungarns Hovedstad Ofen fandt i Sommeren 1424 den store Proces Sted for Kejserens Domstol, og den 28. Juni 1424 faldt den endelige Dom i Sagen: Hele Sønderjylland tilhørte Kong Erik og Danmarks Rige, medens der ikke tilkom de holstenske Grever nogen Ret til Hertugdømmet som Len.

Glad og lykkelig tiltraadte Kong Erik en Pilgrimsrejse til det hellige Land som Tak til Forsynet. Paa Hjemreisen i Begyndelsen af 1425 besøgte han paany Sigismund i Ungarn og kom i Maj 1425 stolt hjem til Danmark.

Holstenerne søgte at appellere Sagen for Paven, men under stærkt Pres fra Sigismund opgav Paven at blande sig i Sagen.

Men alligevel var der ikke Tale om, at Holstenerne gjorde det ringeste Skridt for at anerkende Dommen. Kongen blev da nødt til med forøget Iver at drive paa med Rustninger for at slaa det afgørende Slag mod Holstenerne.

Samtidig gjorde Erik et Fejltræk. I sin prisværdige Iver efter at ophjælpe den danske Handel, saa vi ikke som Norge kom i Hanseaternes Klør, var han kommet paa den Idé at opkræve Told af fremmede Skibe, som passerede Sundet (Sundtolden). Derved vilde de danske Købmænd klare sig bedre i Konkurrencen og Riget tjene Penge. For at indkræve Tolden byggede han faste Borge ved Øresund, og han købte København af Roskildebispen, som ejede Staden fra Absalons Tid. Fra nu af var København "Kongens København" og snart Rigets

Hovedstad. Men derved fik Erik ogsaa Hansestæderne til Fjender.

I Slutningen af Juni 1426 drog Erik med en Hær ned gennem Sønderjylland. Den 21. Juli aabnede han Belejringen af Slesvig By og opførte en Borg, Avindsborg, udenfor Byen. Men Hertug Henrik fik igen Bistand af Friserne, og de undsatte Slesvig og Gottorp med Levnedsmidler. Om Efteraaret maatte Erik ophæve Belejringen af Slesvig og Avindsborg blev stormet af Holstenerne.

I Januar 1427 vedtog Hanseaterne en Flaadeudrustning for at indtage Slottene ved Øresund, men til at begynde med kom de ikke videre end til Plyndring af Lolland, Falster, Møen og Bornholm. I Maj 1427 sejlede Hanseflaaden pludselig paa Opfordring af den yngste holstenske Grev Gerhard til Flensborg og indesluttede Byen fra Søsiden, medens den ældste Broder Hertug Henrik angreb Byen til Lands. Under en Storm paa Byen d. 28. Maj vovede Hertug Henrik sig for langt frem, og han faldt for et dansk Spyd.

Den tapre og dygtige unge Hertugs Død var et stort Tab for Holstenerne. Den næstældste Broder, Adolf, overtog vel Kommandoen i hans Sted, men Angrebet paa Byen var dog afslaaet og Hanseflaaden lettede Anker og sejlede bort. De sejlede op i Øresund, men led her et afgørende Nederlag i Kampen mod den danske Flaade, hvorved der blev gjort aldeles Ende paa Hansestædernes højtflyvende Planer om at sikre sig Herredømmet over Øresunds Kyster. I anden Halvdel af 1427 var Erik afgjort Herre til Søs.

Kejser Sigismund var meget utilfreds med alt dette, og han prøvede at iværksætte en Mægling; men Hansestæderne trak blot Tiden ud; thi de rustede sig til et nyt Tog mod København.

I 1428 forsøgte Hansestæderne forgæves to Gange baade i April og i Juni at erobre København, som blev forsvaret af Eriks tapre Dronning Filippa. Derefter var Erik igen Herre paa Søen.

Dronning Filippa var Søster til den engelske Konge Henrik 5. (Shakespeare skrev Skuespillet Henrik 5.). Han gik i 1415 i Land i Frankrig for at tilkæmpe sig den franske Krone. I det berømte Slag ved Azincourt sejrede han med sine Bueskytter frygteligt over den flere Gange større franske Hær. Senere erobrede han Paris, men døde i 1422, da Jeanne d'Arc var 10 Aar.

I Aaret 1428 foretog Hertug Adolf et stort Plyndringstog op i Jylland og hjembragte ikke mindre end 30.000 Stk. Kvæg. I dette Aar sporedes for første Gang ulmende Misnøje hos det menige danske Folk over Krigens Byrder, som aldrig fik Ende.

I 1429 afholdt Hanseaterne sig fra de store og kostbare Flaadeudrustninger, der ingen Resultater gav. I Stedet støttede de Hol-

stenerne til Lands, og Kampen i Sønderjylland blussede op paany. De forenede tyske Styrker indtog under svære Tab for de danske Aabenraa og afskar eller besværliggjorde derved Flensborgs Forbindelse nordpaa.

Aaret 1430 hengik for Størstedelen med Forhandlinger. Sigismund, som var stærkt nervøs over Hussitternes sejrrige Indfald i Tyskland, ønskede at standse al indre Splid i Riget og fik et Forligsmøde i Stand. Hanseaterne var forbavsende føjelige trods Eriks ydmygende Forslag, men Holstenerne holdt sig passive. I Sønderjylland skete der det sørgelige, at et Forsøg paa at tilbageerobre Als fra Holstenerne mislykkedes.

Det saa i 1431 overordentlig sort ud for de danske; thi Hansestæderne fortrød deres Føjelighed og foretrak i Stedet at hjælpe Holstenerne med at faa Ende paa Kampen i Sønderjylland. Det stod klart for alle, at Kongens Magtmidler svigtede, og at med Besiddelsen af Flensborg stod og faldt Eriks hele Magtstilling i Hertugdømmet. Det var derfor denne By, som Holstenerne satte alt ind paa at erobre.

Palmesøndag den 25. Marts 1331, medens Borgerne var samlede i Kirkerne til Gudstjeneste, overrumplede Holstenerne pludselig Byen. En tyskvenlig Borger med nogle ligesindede holdt Byportene aabne for Holstenerne under Gudstjenesten. De danske Borgere søgte forgæves at gribe til Vaaben, men de blev splittede. Nogle satte sig fast i Graabrødreklosteret, hvis Munke var dansksindede, andre i et Stenhus, mens andre tyede til den faste Borg paa Bjærget, Duborg. Kun dette Slot holdt Stand, og dets Besætning blev forstærket med 400 Mand, saaledes at der ialt var 600 Mand til dets Forsvar. Stemningen var god, men det skortede paa Proviant. I Maj lykkedes det dog den kendte Erik Krummedige at naa ind til Flensborg med en Flaade paa 14 Skibe med Levnedsmidler til Borgen.

Kong Erik rustede sig til Undsætning. Han samlede en Hær ved Haderslev, men havde Uheld. Den danske Flaade samledes ved Lolland, hvor ogsaa Erik Krummediges Skibe stødte til. Men nu havde ogsaa Hanseaterne udrustet en Flaade paa 18 Skibe, og de kom Danskerne i Forkøbet og sejlede ind til Flensborg med Hjælpetropper og Levnedsmidler, og dermed var Byen fuldstændig indesluttet baade til Lands og til Vands.

Erik Krummedige løb med den danske Flaade ind i Flensborg Fjord for at prøve at bryde igennem Ringen, men det mislykkedes, og den danske Besætning var nu ganske henvist til sig selv. Midt i August gjorde de forenede Holstenerne og Hanseater et forgæves For-

søg paa at indtage en fremskudt Stilling ved Fjorden, som de danske havde inde; men det var ogsaa sidste Gang, at Lykken tilsmilede de danske Vaaben.

Efter et nyt Forsøg fra den danske Flaades Side paa at undersøtte Borgen var mislykkedes, maatte den udhungrede Besætning give op d. 7. September 1431. De overgav Borgen mod fri Afmarch, hvilket ogsaa blev dem indrømmet.

Først Aaret efter i August 1432 blev der sluttet en femaarig Stilstand gældende til Mikkelsdag 1437. Og dermed var den forgæves Kamp om Sønderjylland endt.

I Sommeren 1435 blev den endelige Fred sluttet i Vordingborg. Hertug Adolf, som efter Broderen Gerhards Død i 1433 var eneste overlevende af de tre Brødre, skulde forblive i uforstyrret Besiddelse af den Del af Hertugdømmet, som han sad inde med.

Hanseaterne vandt ikke ret meget ved deres Krig med Erik; men i Krigens Løb havde deres Kaperskibe plyndret Bergen, hvor de tyske Købmænd fra nu af oprettede deres faste "Kontor".

Da Erik havde forladt Riget, rettede Rigsraadet i Oktober 1438 Opfordring til Eriks Søstersøn Kristoffer af Bajern om at overtage Regentskabet. Det var paa Tide, thi rundt om i Riget rejste Bønderne sig til Oprør mod Adelsvældet, og en Del af de jydske Bønder gav sig ind under Hertug Adolf, til hvem de aabenbart havde Tillid.

For at faa Fred og faa Kristoffer anerkendt, maatte denne d. 30. April 1440 give Hertug Adolf hele Hertugdømmet Sønderjylland, altsaa ogsaa Haderslev og Ærø, som Arvelen under den danske Konge.

Trods Eriks Nederlag havde hans Livsgerning dog ikke været forgæves; hans udholdende Kamp havde saa at sige slaaet det fast med Firtommersøm, at Sønderjylland, omend et selvstændigt Hertugdømme, statsretligt og nationalt udgjorde en Del af Danmark og hørte under Danmarks Krone. Selv Holstenerne glemte ikke denne Lære, hvad der tydeligt kom frem, da Hertugdømmets Forhold tyve Aar efter stod overfor en afgørende Nyordning.

Kapitel 4.

Hans, Bennick

Bennicksgaarden i Rinkeæs

Ungdom og Manddom.

Da det i 1415 stod klart, at Krigen mod Holstenerne var uundgaaelig, naar Vaabenstilstanden udløb i 1416, gjorde man sig alle Anstrengelser for at styrke Flensborg som Rigets Hovedstad i Sønderjylland. Det var ikke nok at bygge den stærke Borg paa Bjerget i Flensborg, man maatte ogsaa sikre begge Fjordens Kyster, navnlig den nordlige Kyst og Sundeved, thi herfra fik Flensborg Hovedparten af sine Levnedsmidler.

At stationere regulære militære Styrker i dette Omraade var ikke nogen god Idé; langt bedre var det at søge oprettet et Hjemmøværn af de derboende Bønder. Thi Tjenesten vilde i det daglige hovedsagelig bestaa i Udkigs- og Varslingstjeneste. Men en vis bevæbnet Styrke maatte ogsaa være til Stede for at kunne afslaa mindre Angreb.

Da Kongen fra Beretningen om sin "Moders" Død kendte Bennicksgaarden, lod han sin Udsending først henvende sig til Ejeren af denne Gaard og hans 18-aarige Søn Hans. Det var saa meget mere naturligt, som Bennicksgaarden indtog en Nøglestilling paa Fjordens nordlige Bred. Fra selve Gaarden havde man Udsigt over en stor Del af Fjorden. Indsejlende Skibe saa man straks, naar de udefra rundede Holnæs og kom ind i Broager Vig, og man kunde følge dem, til de forsvandt bag Okseøerne.

Kongens Udsending udbad sig da først en Samtale i Enrum med Peter Bennick og hans Søn Hans, og da det Indtryk, han fik af dem, svarede til Beretningen, bad han dem udpege 20 paalidelige og dygtige unge Mænd, som var bosiddende i Egnen mellem Graasten og Rønshoved, og bede dem give Møde paa Bennicksgaarden. Ved dette Møde, hvor Planen blev fremlagt, bad Kongens Udsending Deltagerne vælge en Fører for den Gruppe af Hjemmøværnet, som skulde gøre Tjeneste i dette Omraade. Det forbavsede ham ikke, at man spontant og enstemmigt valgte den unge Hans Bennick.

Valget var heldigt; thi den unge Hans gik til Arbejdet med stor Ihærdighed og Dygtighed. Udkigstjenesten var let nok, thi i den kunde alle ogsaa Kvinder og Børn deltage, uden at det forstyrrede det daglige Arbejde. Et hurtigt Blik ud over Fjorden var nok. Til Varslingstjenesten fandt Hans paa et meget enkelt Signalsystem.

Han satte sig i Forbindelse med Folkene i Broager, hvorfra man havde Oversigt over hele Indløbet til Flensborg Fjord. Ved Hjælp af Flag eller Baal, som kunde ses fra Bennicksgaarden, kunde Varsling gives i god Tid, saaledes at man kunde være nede ved Stranden ved Sandager, naar mistænkelige Skibe passerede gennem det smalle Stræde her. Yderligere traf han Aftale med Beboerne paa den østlige Okseø, hvor han fik rejst en Signalmast og et Fyrsignal ganske svarende til det, han rejste ved Bennicksgaarden. Paa Okseøen behøvede man blot at give samme Signal som Bennicksgaarden viste. Det vilde da blive iagttaget ved Flensborg. Eller Meddelelse kunde gaa modsat Vej.

Kernen i Forsvarsstyrken bestod af 20 dygtige unge Mænd fra Egnen. Vaabnet var i Hovedsagen Spydet, der egnede sig bedst til dette Formaal. Kongen leverede Vaabnene og sendte en dygtig Lærer i Spydkast. Naar disse 20 Mænd var oplært, blev de Lærere for andre, og efterhaanden bestod Styrken i Rinkenæsgruppen af 100 gode Spydkastere, og alle om fornødent beredne.

Spydkastning blev de unge Mænds daglige Idræt. Øvelserne gik f. Eks. ud paa at ramme Hovedet paa en udstoppet Dukke, som en anden Mand, selv skjult bag et Gærde, Skur eller lign. pludselig stak frem paa et ikke forud aftalt Sted. Lynhurtigt skulde Hovedet opdages og rammes. Efterhaanden blev der opnaaet stor Færdighed.

Aarene indtil 1421 gik fredeligt paa Bennicksgaarden; der skete ingen krigeriske Handlinger omkring Flensborg Fjord. Men i 1421 indtog Holstenerne Als fra Søsiden, men de prøvede ikke paa at overskride Alssund. Kongens Forsøg næste Aar 1422 paa at tilbageerobre Als mislykkedes desværre.

Nu var det tydeligt, at Fjenden lagde an paa selve Flensborg, som Hertug Henrik 1 Efteraaret 1422 begyndte at angribe fra Landsiden. Men han blev stoppet ad politisk Vej, idet Stridsspørgsmaalet om Sønderjylland skulde forelægges til Afgørelse for den tyske Kejser Sigismunds Domstol i Ungarn.

Dommen lød saaledes: Hele Sønderjylland tilhører Kong Erik og Danmarks Rige, og Holstenerne har ingen Ret dertil.

I Maj 1425, da Kongen vendte glad hjem efter sin Pilgrimsfærd, blev "Sejren" fejret med stort Bryllup paa Bennicksgaarden. Hans Bennick giftede sig med Datteren Kirsten paa Buskmose, 3 km derfra, og Vielsen foregik i Rinkenæs Kirke. 20 drabelige Brudesvende dannede med deres Spyd en Æresport for de nygifte. Kongen lod sig repræsentere ved sin Udsending, som overrakte Kongens Gave, et smukt Sværd med Kongens Navnetræk.

Men Holstenerne vilde ikke respektere Dommen, og i 1426 brød Krigen ud igen. I Juni 1426 landsatte Kong Erik en stor Hær i Flensborg, drog ned gennem Sønderjylland og indesluttede Slesvig. Men allerede om Efteraaret maatte han opgive Belejringen og drage hjem.

Næste Aar den 16. Maj 1427 blev der pludselig og ganske uventet hejst Faresignal paa Broagers Kirketaarn: "stor Hanseflaade under Indsejling". Man troede, at denne Flaade var paa Vej til Øresund for at angribe de danske Borge. Kongen havde trukket alle sine Skibe derhen og ikke betænkt sig paa at blotte Flensborg. Faresignalet gik straks over Bennicksgaarden og Okseøen til Flensborg, hvor man skyndsomst sænkede Pramme og Fartøjer i Havneindløbet for at hindre den fjendtlige Flaade i at sejle ind.

Hans Bennick samlede sin Skare paa 100 lansebevæbnede Ryttere og jog af Sted til Flensborg. Det var i sidste Øjeblik, de sprængte ind gennem Byporten, inden den maatte lukkes; thi Hertug Henrik var ved at marchere op for at angribe Byen fra Landsiden.

Som klog Feltherre lod Henrik først sine Spioner inde i den belejrede By undersøge, hvorledes Byens Forsvar blev organiseret, og hvor det svageste Sted fandtes. Da han fik at vide, at der var et Sted, som kun blev forsvaret af en Flok Bondekarle med Spyd, besluttede han sig til personligt at sætte ind her med nogle Elite-tropper.

Angrebet begyndte d. 28. Maj ganske tidligt. For at overbevise sig selv om, at det nu ogsaa var det rigtige Sted, sneg Hertug Henrik sig nærmere, foran sine Soldater, og lattede paa Visiret for bedre at se. Det skulde han ikke have gjort, for pludselig stod han lige overfor Hans Bennick, som øjeblikkelig sendte sit Spyd lige ind i Hertugens Ansigt. Døden var øjeblikkelig, og Resultatet blev vild Forvirring i Holstenernes Rækker.

Hans Bennick blev først senere klar over, hvem det var, han havde fældet. Han havde kun eet at gøre, og det var skyndsomst at kravle baglæns i Dækning, ubevæbnet som han nu var. Han saa nok, at mange Mænd styrtede frem for at komme den saarede til Hjælp og bære ham bort, og han var forbauset over, at han ikke blev forfulgt. Hele Byen var opfyldt af Forundring og Lettelse over, at Angrebet var gaaet i Staa, og ikke kom i Gang igen.

Næste Dag d. 29. Maj saa man fra Borgen, at Holstenernes Lejr var under Opbrud, og d. 30. Maj ved Solopgang var Holstenerne forsvundet, draget bort i Nattens Løb. Samtidig saa man Hanseaternes Skibe lette Anker og Stævne ud ad Fjorden.

Paa Bennicksgaarden saa man til sin største Forundring Signalet

paa Okseøen indstillet paa: "Fjendtlig Flaade for udadgaaende", og lidt efter dukkede hele Hanseflaaden op med stærk Fart for Medvind. Man lod Signalet gaa videre til Broager. Men inde i Flensborg vilde man ikke rigtig tro sine egne Øjne. Først da Signalet indtraf fra Broager: "Fjendtlig Flaade ude af Sigte", og der kom Meldinger fra Land, at Holstenerne var langt mod Syd, først da turde man give sig hen i Glæden. Men saa indbød Byraadet hele Byen til Fest, og der blev spist og drukket og skraalet hele Natten. Derfor var det først hen paa Eftermiddagen d. 31. Maj, at Signalet blev sat i Flensborg til Bennicksgaarden: "Kommer hjem nu".

Og saa blev der travlt paa Gaarden med at stege og bage og dække op; for man var klar over, at Hans kom ikke alene hjem. Hans tyve trofaste Mænd fulgte ham nok. Ved Femtiden saa man en Støvsky nærme sig, og lidt efter sprængte Rytterskaren under vilde Raab, Vrinsken og Stejlen af Heste ind paa Gaardspladsen.

Fru Kirsten, Hans' unge Kone, fløj sin Mand om Halsen, og da de lidt efter gik ind, og hun saa de andre stille deres Spyd til Side, spurgte hun ham: "Hvor er dit Spyd? Du har vel ikke tabt det?" "Nej", svarede Hans, "det har jeg foræret Hertug Henrik". Da den Latterorkan, som fulgte, havde lagt sig, stillede hun sit Spørgsmaal paa en anden Maade; men da det gik lige saadan, opgav hun at spørge disse lattermilde Ungersvende mere. Først næste Dag erfarede hun af Gaardens Folk den rette Sammenhæng. Men da hun bebrejdede sin Mand, at han ikke selv havde fortalt hende det, svarede han blot, at han da ikke vilde ødelægge den gode Stemning ved Pralerier eller uhyggelige Historier. Desuden var det ikke andet end, hvad enhver anden af hans Folk vilde have gjort i hans Sted.

Da snart efter Meddelelsen om Hanseflaadens Nederlag i Øresund naaede Sønderjylland, bidrog dette yderligere til at løfte den gode Stemning.

Og da i Foraaret 1428 Hanseaterne hele to Gange blev slaet af Københavns tapre Forsvarer Dronning Filippa, steg Overmodet i Sønderjylland maaske lovlige højt. Det var derfor et slemt Bagslag, at Hertug Adolf var i Stand til at drage plyndrende op i Jylland og drive 30.000 Stk. Kvæg hele Vejen ned gennem Sønderjylland til Holsten.

Da man spurgte Hertugen, hvorfor han gjorde sig den Ulejlighed at hente sit Kvæg helt oppe i Nørrejylland i Stedet for at tage det i Sønderjylland, svarede han, at det da var en umulig Sag at røve fra sig selv. Men Nørrejylland tilhørte jo ikke ham - endnu da ikke - saa der kunde han uden Betænkning plyndre. Mange fandt,

at dette Svar vidnede om en vis Humor, og gav noget at tænke paa.

Værre blev det i 1429, da de forenede tyske Styrker erobrede Aabenraa og omtrent afskar Flensborg fra Forbindelse nordpaa. Flensborg var nu næsten udelukkende henvist til Forsyning fra Landet nord for Fjorden og til Skibsfarten gennem Fjorden.

En lykkelig Begivenhed skete der paa Bennicksgaarden i 1429: Hans Bennicks førstefødte Søn Peter kom til Verden.

Endnu en Begivenhed i samme Aar bidrog til at sende en Straale af Haab, saa mærkeligt det end kan lyde; thi det var dog noget, der foregik saa langt borte. Hvorfor følte Hans Bennick sig saa betaget ved at høre om den unge franske Bondepige Jeanne d'Arc, som besejrede Frankrigs Fjender og kronede Kongen?

1430 forløb roligt i Sønderjylland, naar undtages, at Kongens Forsøg paa at tilbageerobre Als mislykkedes ganske som i 1422.

Men 1431 blev Sønderjyllands Skæbneaar. Palmesøndag d. 25. Marts overrumplede Holstenerne Byen. Nogle Forrædere holdt Byportene aabne, medens Borgerne var samlede i Kirkerne til Gudstjeneste, og kun Borgen paa Bjerget holdt Stand. Dog lykkedes det Skibene og Fiskerbaadene at slippe bort og søge Tilflugt langt ude i Fjorden.

Om Eftermiddagen Palmesøndag saa man fra Bennicksgaarden pludselig Fjorden vrimle med Baade og Smaaskibe. Man fik dem til at standse op udfor Sandager, og nogle af Skipperne og Fiskerne gik op til Bennicksgaarden for at raadslaa med Hjemmeværnscheferne, som var kaldt til Møde. Her blev det besluttet, at man endnu samme Nat, naar Maanen var gaaet ned, skulde sejle eller ro ialt 200 Mand ind til Flensborg og landsætte dem paa "Barden", som Borgens fremskudte Stilling mod Fjorden kaldtes. Denne Styrke var Halvdelen af Hjemmeværnet, og for Rinkenæsgruppen betød det, at Hans Bennick fik 100 Mand med sig. Hvis Borgen ikke fik denne Forstærkning, vilde den falde inden længe.

Da der laa dyb Mørke over Fjorden, gled en lydløs Flaade af Fiskerbaade tæt fyldt med Mænd ind mod Flensborg, og Landsætningen gik glat. Dermed havde Borgen en Besætning paa 600 Mand, og Stemningen var god, omend det skortede paa Proviant. Men i Maj lykkedes det Erik Krummedige at naa ind til Flensborg med 14 Skibe fyldt med Levnedsmidler til Borgen, og han fik ogsaa sine Skibe velbeholdne ud igen.

Kong Erik samlede en Hær ved Haderslev og en Flaade ved Lolland for at komme Flensborg til Hjælp; men som sædvanlig var der ingen Kraft i hans Foretagender, og han kom for sent. Thi Hanseaterne var kommet Holstenerne til Hjælp, og de havde allerede sendt

en Flaade paa 18 Skibe ind til Flensborg med Hjelpetropper og Levnedsmidler. Derved var Byen blevet indesluttet baade til Lands og til Vands.

Ganske vist løb den danske Flaade ind i Fjorden for at prøve at bryde Belejringen. Men i det smalle Farvand kunde de ikke drage Nytte af deres overlegne Flaademagt, og de maatte trække sig ud igen og nøjes med at blokere Indsejlingen til den ydre Fjord og afvente en mulig senere gunstig Lejlighed.

Denne frembød sig midt i August, da Holstenerne angreb "Barden", Borgens fremskudte Stilling ved Fjorden, og blev eftertrykkeligt slaaget tilbage af Borgens tapre Forsvarere. Da sejlede den danske Flaade paany ind og angreb den hanseatiske Flaade; men de kunde ikke komme ind paa Livet af den, da den havde lagt Spærringer i Havneindløbet.

Efter dette mislykkede Forsøg maatte den udhungrede Besætning overgive Borgen mod fri Afmarch.

Der var nu ikke mange Kræfter til at marchere. Men heldigvis holdt der udenfor Byporten et langt Vogntog fra Gaardene, saa de kunde blive kørt hjem. Det var et sørgeligt Syn disse radmagre be-
drøvelige Skikkelser, og en trist Hjemkomst. Fru Kirsten omfavnede grædende sin Mand, som kun med Nød kunde vakle ned af Vognen. Men han smilte opmuntrende til hende og forsikrede, at han snart skulde komme til Kræfter.

Det gjorde han ogsaa. Og det, som maaske mere end andet hjalp ham med at bære Nederlaget, var Efterretningen fra Frankrig om den betagende Holdning, hvormed den nittenaarige Jeame d'Arc samme Aar havde mødt sit Nederlag. Hendes ensomme Død i Flammerne førte Tankerne hen paa hans elskede Dronnings ensomme Død derude i Fjorden, mens Himlen flammede til hendes Ære.

Nu var Krigen forbi i Sønderjylland og Hertug Adolf den faktiske Herre i Landsdelen. Men først ni Aar efter i 1440 blev Hertugdømmet ved Fredsslutningen tilkendt ham som Len under den danske Konge.

Paa Bennicksgaarden gik snart alt sin rolige Gang. Nu drejede det sig om at holde Hovedet højt, at arbejde trofast og vente paa bedre Tider. Anerkendelse fra de ledende Holsteneres Side var der naturligvis ikke Tale om.

Se Fieføjelser.

Tillæg 1.

Sorø gamle Klosterkirke blev i 1161 bygget af Absalon, som var Fosterbroder til Valdemar den Store, Knud Lavards Søn. I Høj-koret bag Alteret er Absalons Grav. Her er ogsaa Valdemar Atter-dags Sarkofag af sort Marmor, sørgelig ødelagt og berøvet enhver Prydelse. Ødelæggelserne skyldes dels Plyndringer under Grevens Fejde, dels en nedstyrtet Hvælving.

Endvidere er der her Kristoffer 2's Sarkofag og Kong Olufs Grav.

Dronning Margrete blev efter eget Ønske begravet i Sorø samme Sted som sin Fader, sin Farfar og sin Søn. Men Roskildebispen lod med Vold hendes Lig føre til Roskilde, thi han vilde have, at hun skulde hvile i Landets fornemste Kirke.

Jeg nævner dette ogsaa af en personlig Grund, som let for-staas, da jeg er Student fra Sorø Akademi og boede fra 1900-1906 som Alumne paa Akademiet.

Kapitel 5.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1440 - 1460.

I denne Periode af Sønderjyllands Historie træder Hertug Adolf aldeles i Forgrunden, og Kong Kristoffer af Bajern spiller ingen Rolle.

Hertug Adolf var en klog og dygtig Regent, som nød stor An-seelse. Han benyttede de rolige Fredsaar til at læge Krigens Saar; men han gjorde samtidig ogsaa alt for at befæste den holstenske Indflydelse i Sønderjylland og Forbindelsen mellem de to Lande indbyrdes, hvilket fik en skæbnesvanger Betydning. Alt, hvad der socialt set ragede op og havde Betydning, blev mere og mere tysk præget. Den i Forvejen faatallige gamle danske Adel i Sønderjylland blev i stort Omfang fortrængt af Holstenerne eller degraderet til en indflydelsesløs Lavadel.

Der skete efterhaanden en hel Infiltration af Godser og Land- ejendomme, Slotte m.m. i Hertugdømmerne. Adelsmændene og Herremæn-dene ejede Godser spredt rundt i begge Lande, saaledes at det snart var vanskeligt at finde ud af, hvad der var dansk og hvad der var holstensk. Derfor var det saa magtpaaliggende for Holstenerne, at der ikke blev trukket nogen Grænse mellem de to Landsdele, men

at de stod under et fælles Styre, helst uden nogensomhelst Indflydelse fra dansk Side.

Valget af Kristoffer af Bajern til Konge var ikke heldigt. Den lille bitte Mand, der altid smilede saa affabelt, vakte Munterhed og Foragt i Sverige; han synede slet ikke. Men alligevel blev han Konge i alle tre Riger. I Danmark maatte han dog først ved Herremændenes Hjælp kue de nørrejydske Bønders Oprør. I Folkevisen hedder det saaledes: "Først saa rendte de Morsøboer og saa de Forrædere af Thy. Tilbage blev de ædle Vendelboer, de vilde ikke fly."

Da Kristoffer af Bajern pludselig døde barnløs 1448, indtraadte en hel ny Situation. Det var ikke mærkeligt, at det danske Rigsraad tilbød Hertug Adolf Danmarks Krone, men han afslog Tilbudet og henviste i Stedet til sin Søstersøn den 22-aarige Grev Kristian af Oldenburg, altsaa en holstensk Greve. Denne blev ogsaa valgt til Danmarks Konge som Kristian I, den første af det oldenburgske Kongehus, som i mere end 400 Aar skulde komme til at regere Danmark, helt til Aar 1863. Oldenburg ligger syd for Femern, og 50 km øst for Kiel, og lige saa langt nord for Lybæk.

Rigsraadet forlangte, at Kongen skulde gifte sig med sin Forængers Enke, den 18-aarige Dronning Dorotea for at spare Enkepensionen.

I Norge var Situationen grotesk; thi Sveriges Rigsforstander Knutson havde ladet sig krone til Norges Konge foran Højalteret i Trondhjems Domkirke. Dog maatte han snart og uden Sværds slag trække sig tilbage efterladende Kronen, som derpaa blev sat paa den danske Kong Kristian I's Hoved som Norges Konge, ligeledes foran Højalteret i Trondhjems Domkirke. At det nu var alvorligt ment ses af, at Kongen paa Hjemvejen gjorde Ophold i Bergen og der sluttede Aftale med Norges Rigsraad, at Norge og Danmark til evige Tider skulde blive sammen under een Konge.

Kong Kristians Historie indtil 1460 vedrører kun i ringe Grad Sønderjylland. Derimod var Hertug Adolf med Raad og Daad til stor Hjælp for Kong Kristian under dennes Bestræbelser paa at opnaa Sveriges Krone, hvilket ogsaa lykkedes i 1457.

Da Hertug Adolf var barnløs, og hans to Brødre forlængst var døde barnløse, var det et Problem, hvem der skulde være hans Efterfølger. Selv traf han ingen skriftlige Foranstaltninger til at udpege nogen; men det er sikkert, at han godt kunde lide sin Søstersøn, den høje, flotte, livsglade Kong Kristian, og ønskede, at han skulde arve Slesvig og Holsten, dog ikke som Konge af Danmark, men

som Hertug. Nu da de tre Riger igen var samlet under en dansk Konge, var den Tanke at lade Slesvig-Holsten indgaa som det fjerde Land i en saadan Union saare tiltalende for ham.

Da Hertug Adolf døde, blev Kristian 1. da ogsaa kaaret til Hertug for begge Landene, som skulde forblive "evig sammen udelte".

Tillæg 2.

Europa trues fra Øst.

I disse Aar rystede en Begivenhed Europa. Det var Konstantinopels Fald for Tyrkernes Angreb i Maj 1453. Konstantinopel var det østromerske Kejserriges tusindaarige Hovedstad og Kristendommens Forpost mod Øst. Den 24-aarige Muhammed 2. havde samlet en Hær paa 300.000 Mand og en Flaade paa 400 Skibe og han havde fremstillet Verdens frygteligste Vaaben dengang, nogle Kæmpekanoner, der afskød Kugler paa 1200 Punds Vægt, hvormed Murene blev ødelagt.

Tyrkerne udbredte sig derefter over hele Sydøsteuropa og blev først standset i 1529 foran Wiens Mure.

Dette var tredie Gang i Løbet af 1000 Aar, at Europas kristne Kultur blev truet fra Øst.

Første Gang var, da Hunnerne under Attila i Aar 450 trængte dybt ind i Frankrig og først paa de catalauniske Marker (100 km øst for Paris) blev slaaet af de forenede Romere og Vestgoter. Drevet ud af Frankrig drog Attila over Alperne, og vildt pryndrende videre ned gennem Italien mod Rom. Paven gik alene Attila i Møde og imponerede ham i den Grad, at han skaanede Rom. Snart efter blev Attila myrdet af den burgundiske Høvdingedatter Hildegun, hvem han havde ægtet mod hendes Vilje. Dermed var Hunnernes Magt forbi.

Anden Gang var Arabernes Fremstormen ca 300 Aar derefter. Efter Spaniens Erobring trængte Araberne højt op i Frankrig. Ved Tours mødte i Aaret 732 Frankernes Hertug Karl Martell dem og slog dem i et afgørende Slag, der strakte sig over syv Dage. Dermed blev Frankrig rensat, men Araberne blev i Spanien indtil 1492.

Karl Martells Sønesøn var Karl den Store, der som vestromersk Kejser blev kronet af Paven i Rom i 800. Under Karls Togt ned i Spanien mod Maurerne blev hans bedste Mand, Roland, og hans Kæmper, hvoriblandt Holger Danske, omringet og dræbt.

Kapitel 6.

Peter₁ Bennick

Barndom og Ungdom.

Peter₁ var kun 2 Aar, da Krigen i Sønderjylland ophørte med Flensborgs Fald. Først da han var blevet voksen, fortalte hans Moder ham om de Begivenheder, som hans Fader havde taget saa virksomt Del i. Hans Fader talte aldrig om det.

Da Peter var 12 Aar, blev han sendt til Flensborg for at modtage Undervisning, og han boede hos en rig Købmand, som var en god Ven af hans Fader, der iøvrigt var kendt af alle i Flensborg. Hans Fader vilde have, at han fik den bedste Undervisning, som gaves saavel bogligt som idrætsmæssigt, altsaa ogsaa Vaabenøvelse. Han ønskede, at hans Søn ikke stod tilbage i Viden og Kunnen for nogen. Da Undervisningen var afsluttet ved Peters fyldte tyvende Aar, blev han sat i Købmandslære hos samme Købmand, hvor han fremdeles blev boende. Efter fire Aar var han udlært, og Faderen tog ham derpaa hjem paa Gaarden; thi Hovedsagen var dog, at han blev dygtig i alt vedrørende Landvæsen. Han skulde jo engang overtage Gaarden efter sin Fader. Iøvrigt havde Peter i Ferierne og ved Højtiderne, naar han var hjemme, taget ivrig Del i alt Arbejde.

Da han havde været hjemme et Aar, giftede han sig i 1454 med Købmandens smukke Datter og Aaret efter i 1455 kom hans første Søn Hans₂ til Verden.

Der havde i Peters Barndom og Ungdom ikke været nogen Lejlighed, hvor han ved en særlig Gerning kunde have vist det gode Sindelag, der boede i ham. Det var jo Holstenerne, der regerede, og Danskerne havde intet at sige. Han var 31 Aar, da Sønderjylland endelig igen kom under en dansk Konges Styre.

Tillæg 3.

Hvem blev Kong Hans opkaldt efter?

Kristian 1. fik sin første Søn i 1455 og døbte ham Hans, et Navn, som ingen Konge før havde baaret. Danmark havde haft mange forskellige Kongenavne, men aldrig før en Kristian eller en Hans. Det sidste Navn virker i al sin Godmodighed en Smule bondsk. Det var af en vis Betydning, hvilket Navn han valgte, thi dermed var antagelig Navnene paa vor fremtidige Kongerække fastslaaet. De vil-

de skifte mellem Kristian og Hans.

Men hvorfra fik han Idéen?

Naar man nu er ude efter at kaste lidt Glans over Sønderjylland, over Flensborg Fjord og over Bennicksgaarden, hvorfor saa ikke fremsætte en Forklaring, der i al Fald ikke kan modbevises.

Paa den Tid bestod allerede en hemmelig Aftale mellem Hertug Adolf og Kong Kristian, at denne skulde arve Hertugdømmerne. Kristian kendte, i al Fald af Omtale, Hans Bennick; han havde læst om hans Optræden ved Dronning Margretes Død, og han kendte hans Bedrifter under Krigen omkring Flensborg. Baade Kongen og Hertug Adolf vidste godt, at Hans Bennick var Hertug Henriks Banemand, og man kunde maaske antage, at dette var en Hindring. Men det var jo sket i ærlig Kamp, og hvem ved, om Hertug Adolf inderst inde bar Nag. Ellers var han jo ikke blevet den ledende, og han mente selv, sikkert med Rette, at han var en større Statsmand end den altfor iltre, hidsige og kampglade Broder Henrik. Navnet kunne næppe støde Hertug Adolf, og Kongen fik Lyst til paa denne Maade at yde den brave Hans Bennick en skjult Anerkendelse; thi nogen officiel Udmærkelse var han afskaaret fra at give ham, hvor meget han end havde fortjent det. ^{~)}

De Sønderjyder, som forstod den Kunst at tyde, kunde jo tage det som et godt Varsel for Fremtiden.

Hvorfor Hans kun blev benyttet denne ene Gang som Kongenavn, bliver en Historie, som senere skal fortælles.

Kapitel 7.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1460 - 1500.

I det første Tiaar, 1460 - 70, kom der i Hertugdømmerne til at herske en stedse mer forvirret Tilstand baade i politisk og økonomisk Henseende. Dette skyldtes Kongens Broder Gerhard, som i sin Forbitrelse og Skinsyge over, at han ikke havde faaet de to Hertugdømmer, gjorde alt baade lovligt og ulovligt for at skaffe sig i Besiddelse af Slotte og Byer i Hertugdømmerne, f.Eks. Flensborg og Sønderborg. Kongen, som var aldeles optaget af sin svenske Politik, gav sig ikke Tid til at undersøge, hvad det var, der foregik dernede, ja for at faa Fred for Broderens Plagerier gjorde han ham endog først til "Forstander" og senere til sin "Stedfortræder" i alle Forhold i Hertugdømmerne. Det vakte en saadan For-

bitrelse indenfor Ridderskabet, at de klagede til Kongen over Gerhards Skalten og Valten.

I Juli 1469 rejste den i alle økonomiske Spørgsmaal særdeles dygtige Dronning Dorothea til Sønderjylland for at blive klar over Forholdene; men hun kunde ikke hamle op med Svogeren, og Kongen maatte selv tage til Holsten, hvor det paa Segeberg Slot kom til et dramatisk Opgør med Broderen. Kongen lagde personlig Haand paa Gerhard og puttede ham i Fangehullet. Først i 1470 krøb Gerhard til Korset og blev afsat. Men Kongen havde under alt dette tabt Ansigt, og han var siden 1470 i Virkeligheden baade i økonomisk og politisk Henseende blevet sat ud af Spillet som selvstændig Magtfaktor i Landene. Men Ridderskabets Forbitrelse havde nu lagt sig og Freden i Landene genoprettet.

Efter at Kongen i 1471 var blevet slaaet af Svenskerne ved Brunkebjerg lige udenfor Stockholm, og hans Forhold til Hansestæderne var uvis, udbrød der igen Uroligheder i Hertugdømmerne. Oprørsbevægelsen fandt Sted fra forskellige Sider, særlig Husum, men ogsaa i Flensborg var der en Smule Tilslutning, og nævnes kan Claus Rixtorp, som havde et Gods i Sundeved. Disse Oprørere bad direkte Grev Gerhard komme tilbage. Men Gerhards Styrker var altfor faa. Husum maatte trygle om Kongens Naade og rundt omkring bl.a. i Flensborg blev der ryddet op og taget Havn.

Kongen blev nu klar over, at det var bedst at overdrage Dronningen den finansielle Ledelse af Hertugdømmerne. Hun saa, at der maatte en hel anden Paaholdenhed og Planmæssighed til for at undgaa en økonomisk Katastrofe. Hun fik hurtig Rendsborg, Sønderborg og Claus Rixtorps Gods i Sundeved tilbage. Og saaledes blev Tiaaret 1470 - 80 helt Dronning Dorotheas. Hendes Indflydelse voksede stærkt ved hendes fortræffelige Administration.

Paa sin storstilede og kostbare Romafærd i 1474 fik Kongen overtalt Kejser Frederik til at indrømme, at Ditmarsken formelt hørte ind under Holsten. En senere Tid maatte afgøre, om det ogsaa kunde blive reelt. Af Paven fik han Lov til at oprette et Universitet i København 1479.

Men endnu var Roen ikke tilstrækkelig genoprettet i Hertugdømmerne. Der var megen Selvtægt og Lovløshed. Der foregik Landevejsrov og Sendebud blev fangede og kun frigivet mod Løsepenge. Der var Pengeafpresning og Bondeplagerier. Kongen maatte derfor ned til Landene i 1479 for at gøre op med det hovmodige Ridderskab. Det kom til voldsomme Optrin, hvor Kongen beskyldte Ridderskabet for Brutalitet og Retskrænkelse mod Almuen. Han jog de indflydelsesrige

Pogwischer ud af Landet og konfiskerede deres Godser. Paa samme Maade maatte Joachim Rantzau aflevere Pløn. At Kongen nu kunde optræde saa kraftigt, kunde han takke sin kloge Dronning for. Ogsaa Hansestæderne holdt nu med Kongen, for at deres Købmænd kunde faa Ro til Handelen.

Ved Mødet i Rendsborg 1480 holdt Kongen støttet af Hamborg og Lybæk en Tordentale mod Ridderskabet, som maatte bøje sig, og senere i et stort Stævne i Segeberg blev hele Regnskabet gjort op og besejlet af Kongen, Dronningen og Tronfølgeren Hans. Det var tydeligt, at Kongen endelig havde genvundet Magten. Men det var nødvendigt, at Dronningen fik Haand i Hanke med Udviklingen og det skete ved, at hele Hertugdømmet Slesvig blev pantsat til hende "alle Slotte, Stæder, Landsbyer og Godser, alle Herligheder, Rettigheder og Indtægter". Hvis Kongen døde før hende, skulde hun uhindret nyde Landsdelen saa længe hun levede, hvorefter den kvit og frit tilfaldt Kongens to Sønner.

Kong Kristian 1. døde 1481.

Næppe var Hertugdømmerne faldet til Ro efter Stridighederne mellem Kongen og hans Broder Gerhard, før der blev truffet saadanne Foranstaltninger, som let en Gang med Tiden kunde afføde alvorlige Stridigheder mellem den afdøde Konges to Sønner, Hans og den 16 Aar yngre Frederik. Det skyldtes deres Moder, Dronning Dorothea, som syntes, at det var Synd for Frederik, hvis han skulde gaa uvirksom gennem Livet. Hun fandt, at det var naturligt, at han overtog Hertugdømmerne, naar hans Broder Hans sikkert fik de tre nordiske Riger. For i Tide at forberede dette sendte hun den 10-aarige Frederik til Slesvig for at blive opdraget af den kendte Domprovst. Paa Gottorp Slot voksede han op sammen med jævaldrende Kammerater fra det slesvig-holstenske Ridderskab. Derved blev han tidlig fortrolig med Landet og kendt af alle, saaledes at det til sin Tid vilde falde naturligt, at Hertugdømmerne tilfaldt ham. Yderligere førte Dronningen hemmelige Samtaler med de betydende Mænd for at faa dem til at kræve Frederik valgt. Men ingen turde gaa ind herfor af Frygt for Stridigheder med Kong Hans, som tydeligt ikke ønskede noget saadant. Der blev i Stedet truffet et Kompromis, idet man i December 1482 valgte og hyldede Hans og Frederik som Samhertuger for Slesvig og Holsten. Kong Hans overtog Formynderskabet for den nu 11-aarige Frederik og Dronningen trak sig snart herefter tilbage og opgav sit Pantelen i Sønderjylland, frivilligt og vederlagsfrit.

Med den forskellige Opdragelse fjernedes de to Brødre fra hin-

anden. Hans var den første danskfødte Konge siden Valdemar Atterdag, og han var helt dansk og afholdt derfor. Frederik forstod ikke dansk, han følte sig som Holstener og fattede hurtigt Bitterhed mod sin Broder, som han troede vilde snyde ham.

Det var klart, at der maatte en Ordning i Stand, naar Frederik blev myndig i Oktober 1489, en Ordning, som nok vilde blive en eller anden Deling.

Kong Hans søgte at styrke sin Stilling, hvor som helst han kunde, og navnlig i den dansktalende Del af Sønderjylland ved at skaffe sig Indflydelse gennem gode Mænd, som han vidste, at han kunde stole paa. Den danske Adel var meget faatallig i denne Landsdel, og for at bøde herpaa udstedte Kong Hans i Aaret, inden Afgørelsen om Delingen skulde falde, Adelsbreve og Privilegier til nogle af de mest kendte og fortjenstfulde Mænd her.

Efter mange Forhandlinger beseglede man endelig paa Gottorp Slot i August 1490 Hertugdømmernes Deling. Det foregik paa den besynderlige Maade, at man delte saavel Sønderjylland som Holsten hver for sig i to Parter og kaldte dem efter Hovedslottene "den gottorpske" og "den segebergske Del". Slottet Segeberg ligger dybt nede i Holsten 30 km lige vest for Lybæk.

Den segebergske Del tilfaldt Kong Hans, og den omfattede i det nordlige Sønderjylland: Aabenraa, Flensborg, Rixtorp Gods, Sønderborg og Ærø.

Den gottorpske Del tilfaldt Hertug Frederik, og den omfattede i det nordlige Sønderjylland: Haderslev, Lundtofte Herred med Rinkeæs og Tønder, samt det meste af Sydslesvig.

Men Bisper, Raader, Riddere og gode Mænd var forpligtede overfor begge Fyrster, og alt af fælles Vigtighed skulde afgøres efter fælles Aftale.

Hertug Frederik, som troede sig snydt af Broderen og var saa bitter paa denne, at det grænsede til Uvenskab, gik straks i Gang med at skaffe sig Gældsposter fra Halsen for at komme til at staa frit.

Han forøgede sin Indflydelse i Nordslesvig ved at mageskifte Landomraader i Holsten med Landomraader i Nordslesvig. Saaledes erhvervede han sig store Omraader omkring Tørning og Haderslev. Der skete i det hele taget stadig Ændringer og Forskydninger i den oprindelige Deling, som kun var en Nødforanstaltning og en mærkelig Indfiltrering af Ejendomsforholdene. Men Ridderskabet var egentlig ganske godt tilfreds, da de stod under fælles Herrer.

Dronningen hører man ikke meget til mere, og hun døde i 1495.

Hertug Frederik var efterhaanden ogsaa ved at komme sig lidt efter sin Bitterhed mod Broderen, Kong Hans, som iøvrigt havde faaet Unionen fornyet og blevet kronet i Sverige i 1497, netop 100 Aar efter Kroningen i Kalmar.

Paa Fordrageligheden hjalp ogsaa, at de i Fællesskab besluttede endelig at erobre Ditmarsken, som formelt hørte under Holsten. De gik da igang med Rustninger til det saa skæbnesvangre Ditmarskertog, der skulde foregaa i Begyndelsen af Aaret 1500.

Slægt-Data 1.

Peter₁ Bennick til Rinkenæs og Grundholm (en Mark lige nordvest
født ca 1429, for Rinkenæs)
blev i 1475 Medlem af Helliglegemsgildet i Flensborg,
blev i 1488 adlet af Kong Hans. Vaabnet er: 2 sammenslyngede grønne
Egegrene med Blade og 5 Agern i gult, ligesaa paa Hjelmen,
død ca 1499.

Hans to Sønner var:

Hans₂ Bennick født ca 1455,

blev i 1488 Medlem af Helliglegemsgildet i Flensborg.

Riggell Bennick født ca 1463,

blev i 1499 Medlem af Helliglegemsgildet i Flensborg,

døde i Rinkenæs 1521. Han var Velynder af Klostret i Flensborg.

Kapitel 8.

Peter₁ Bennick

Manddom og Alderdom.

Der var i 1460 stor Glæde i alle sønderjydske Hjem over, at Landet igen havde faaet en dansk Konge til Herre. Men Glæden blev, som saa ofte før, forvandlet til Skuffelse, da man opdagede, at man i Virkeligheden havde faaet en holstensk Greve til Herre, nemlig Kongens Broder Gerhard; thi Kongen havde ikke Tid til selv at tage sig af Landene paa Grund af sin svenske Politik. Gerhard skaltede og valtede saaledes i Hertugdømmerne, at Tilstandene blev usikre og utaalelige baade i By og paa Land, og Handelen led derunder.

Peter₁ Bennick lod naturligvis ikke dette ændre sine Planer. Han vilde, at hans Søn Hans₂ skulde faa samme grundige Opdragelse og Uddannelse, som han selv havde faaet, og han satte ham derfor i 11-aars Alderen i Klosterskolen i Flensborg. Han boede hos sin Morbroder, der havde overtaget Købmandsforretningen efter sin Fader, og da han var sytten Aar, fik han en 2-aarig Uddannelse i Købmandsfaget; men derpaa blev han kaldt hjem for at blive sat ind i Gaardens Drift.

I 1475 fik Peter₁ Bennick endelig Lejlighed til at faa sit længe nærede Ønske opfyldt at nedsætte sig som Storkøbmand i Flensborg, og han blev Medlem af Helliglegemsgildet i Flensborg. Tidspunktet var gunstigt af flere Grunde. Dronning Dorotheas fortræffelige Administration af Pengevæsenet i Landene havde givet Handelen vældigt Opsving, saa der var Plads for nye Handelshuse. Peters Kone, Købmandsdatteren fra Flensborg, længtes efter Bylivet og yderligere var det paa Tide, at den yngste Søn, den 12-aarige Riggell kom i Klosterskolen. Han fik det særlig rart, for han kunde bo hos sine Forældre. Endelig var Peter Bennick ikke længere borte fra Bennicksgaarden, end han kunde have fuldstændig Haand i Hanke med Gaardens Drift. Det daglige Arbejde var i gode Hænder hos Hans₂.

Efter at Kong Hans i 1482 var blevet valgt til Hertug for begge Hertugdømmerne og blevet sin Broder Frederiks Formynder, begyndte der en hel ny Tid for de dansksindede i Sønderjylland. Endelig igen en indfødt dansk Konge, som for Alvor interesserede sig for at hjælpe og støtte Danskheden i By og paa Land.

Saa skete det en Sommerdag i Aaret 1488, at Kongen med sin lille syvaarige Søn Kristian ved sin Side besøgte Bennicksgaarden. Gaarden var smykket paa det festligste med Guirlander og Blomster, og Karle og Piger i fineste Puds stod opstillet paa Gaardspladsen. Midt for Stuehuset stod Familien Bennick med Peter Bennick i Spidsen.

Da den kongelige Vogn rullede ind paa Gaardspladsen, gav Peter Bennick Signalet til et rungende Hurra. Kongen saa saa fornøjet ud, da han hilste paa Peter, der trods sine 59 Aar saa ungdommelig og straalende ud, og han trykkede ogsaa hjertelig sin Navnebroder og jævnaldrende Hans Bennick i Haanden. Og derefter defilerede alle forbi og fik et kongeligt Haandtryk.

Efter en udsøgt Frokost ønskede Kongen at gaa ad den berømte Markvej ned til Fjorden sammen med Peter og Hans₂ Bennick, og Peter maatte fortælle om alt, hvad her var sket. De to jævnaldrende Smaadrenge Prins Kristian og Peter₂ hoppede fornøjede omkring.

Da de kom tilbage, lod Kongen Familien og alle Folkene samles i Storstuen. Ledsaget af Peter Bennick kom Kongen ind, og han havde et Dokument i Haanden. Kongens Tale lød jævnt og enkelt omtrent saaledes: "Jeg er glad ved at kunne gøre det, som for længe siden burde have været gjort. Jeg overrækker dig her, Peter Bennick, dit Adelsbrev. Jeg kender din Faders tapre Gerninger. Men det er naturligvis ikke blot som hans Søn, at jeg adler dig, men fordi jeg i dig har fundet en Mand af den Støbning, som jeg har Brug for ved Genopbygningen af dette Land. Jeg er sikker paa, at paa denne Gaard, som til evig Tid skal kaldes "Bennicksgaard", vil den samme gode, danske Tradition gaa i Arv fra Fader til Søn."

Peter takkede dybt rørt Kongen. Straks derefter steg Kongen til Vogns og kørte bort fulgt af, om muligt endnu mere rungende Hurraraab end ved Ankomsten. Saa følte Kong Hans sig sikker paa at have gjort det rette.

Bennicksvaabnet er to sammenslyngede grønne Egegrene med Blade og 5 Agern i gult. Ligesaa paa Hjelmen.

I Sønderjyllands Historie Bind II Side 278 femte Linie fra oven staar:...."enkelte Lavadelsmænd som f.Eks. Peter Bennick (adlet 1488) paa Bennicksgaard (Lundtofte-Vis Herred)". I samme Bog Side 276 staar, at af den gamle sønderjydske Adel var kun Lavadelen tilbage og kun knyttet til de mindre Herregaarde, hovedsagelig i Nordslesvig og slet ikke i Sydslesvig, og de havde aldrig evnet at hæve sig over den snævreste lokale Position, og at de endog delvis var af meget ny Datum. Til disse paa den Tid af ny Datum hører altsaa Peter₁ Bennick. ~)

Aaret 1488 blev det store Omflytningsaar for Bennicksfamilien. Peter₁ Bennick overdrog Købmandsforretningen til Hans₂ Bennick og flyttede ud paa Bennicksgaarden med sin Kone og sin 25-aarige Søn Riggell, der nu overtog Gaardens daglige Drift. Derved fik Peter friere Hænder og kunde hellige sig det politiske Arbejde af forskellig Slags, som nu paahviler ham.

Hans₂ Bennick, som i 1480 var blevet gift med Datteren paa Hokkerup, som ligger 5 km vest for Rinkeæs, og i 1481 faaet Sønnen Peter₂, flyttede med sin Familie til Flensborg og overtog Købmandsgaarden, idet han samme Aar 1488 blev Medlem af Helliglegemsgildet i Flensborg. Den 7-aarige Peter₂ blev sat i Klosterskolen.

Man ser, hvor overordentlig fint det hele ordnede sig, og saaledes gik en Aarrække særdeles lykkeligt for hele Familien, indtil i 1499 den gamle Peter₁ Bennick pludselig døde, og der igen maatte foretages Flytning.

Nu overtog Hans₂ Bennick igen Bennicksgaarden, og Riggell overtog Købmændsforretningen i Flensborg, hvor han samme Aar 1499 blev Medlem af Helliglegemsgildet. Riggell var glad for Bytningen, thi han var i langt højere Grad Købmanden og Bymennesket.

Den 18-aarige Peter₂ blev i Flensborg og kom i Købmandslære hos sin Farbror.

Saaledes var Bennickslægten placeret ved Aarhundredeskiftet 1500, hvor det saa skæbnesvangre Ditmarskertog skulde foretages.

Tillæg 4.

De store Opdagelsesrejser.

Ingen Verdensbegivenhed i disse Aar taaler i Betydning Sammenligning med Amerikas Opdagelse i 1492 og Opdagelsen af Søvejen til Indien i 1498.

Enhver Købmand maatte fryde sig derover.

Forunderligt at tænke paa, hvor vanskeligt det var for Columbus at faa bevilget Penge til Udrustning af de tre smaa Skibe, mens idag i Virkeligheden hele Jordkloden direkte eller indirekte betaler til Udrustningen af et Rumskib, hvis Formaal udover det militære og videnskabelige er vanskeligt at se.

Bemærkning 1.

Gik det virkelig saaledes til, da Peter Bennick blev adlet ?

Man vil maaske synes, at dette er lovlig fri Fantasi. Man vil sige, at det naturlige dog var, at Peter Bennick simpelthen blev kaldt til Kongen f.Eks. til dennes Slot eller til Tinge eller til et Stævne, hvor der var Repræsentanter til Stede for Adel og Ridderskab. Men dertil er at bemærke, at naar man har sat sig ind i Sønderjyllands Historie i hele dette Aarhundrede, saa vil den Skildring, jeg har givet, ikke forekomme usandsynlig. *)

For det første foretog Kong Hans ikke Handlingen som Konge af Danmark, men som Hertug af Sønderjylland, ja endda som Samhertug med sin Broder Frederik, for hvem han var Formynder. Højtideligheden maatte altsaa foregaa i Sønderjylland; men Kongens Slot, Segeberg, laa langt nede i Holsten. Det helt overvældende Flertal af adelige i Slesvig-Holsten var Holstenere, som baade var hovmodige og overlegne af Væsen. Kongen brød sig sikkert ikke om at have saa-

*) Efter den ny Teori er der ingen Usandsynlighed ved at forstille sig, at det gik saaledes til som Skildret.

danne Vidner. Han kunde godt forestille sig, hvad der vilde blive hvisket: "Den gamle Bondeknold! Hvad har han lavet?" Desuden vilde han ikke have Bemærkninger fra sin sure og mistænksomme Broder Frederik, som han i saa Fald maatte finde sig i var til Stede. Da Kongen var jævn og ligefrem, følte han det naturligt, at Handlingen skete "paa Slagmarken". Desuden var han i fuld Gang med at lære Landene at kende, og dette var dog en udmærket Maade at komme i Kontakt med Befolkningen paa, ogsaa Almuen.

Men der er en Ting til, som i høj Grad sandsynliggør denne Fremstilling, og det er de Omstændigheder, som førte til, at Adelspatentet, der 30 Aar senere ved en ulykkelig Hændelse gik tabt, ikke kunde fornyes. Herom skal berettes i senere Kapitler.

Kapitel 9.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1500 - 1533.

I hele denne Periode domineres Sønderjyllands Historie aldeles af Hertug, den senere danske Konge, Frederik's Person og Politik. Hans Politik var enkelt den at knytte de to Hertugdømmer fast sammen med Holsten som den alt dominerende Faktor, og gøre Forbindelsen med Kongeriget saa løst og uforbindende som muligt. De skulde ikke have fælles Udenrigspolitik og Slesvig-Holsten kunde om fornødent erklære sig neutral, selvom Kongeriget Danmark var i Fare. I Sønderjylland, som uomtvisteligt var gammelt dansk Land helt til Ejderen, gjorde han alt for at udviske dette Lands danske Karakter. Hans hemmelige Ønske, som ogsaa tilsidst gik i Opfyldelse, var at blive dansk Konge, dog ikke af Kærlighed til Danmark men udelukkende af personlig Ærgerrighed. Han var ikke ledet af store Tanker eller Syner, saaledes som Tilfældet var med Kong Hans' Søn Kristian 2, der vilde hjælpe og styrke den menige Mand, Borger og Bonde, og havde Maal og Idéer, som senere kom til at sejre. At Kong Frederik 1's altfor pragtfulde Sarkofag staar i Slesvig Domkirke, og at han er den eneste danske Konge, som hviler udenfor Danmarks nuværende Grænser, er betegnende for denne udanske Konge.

Aarsagen til alle Ulykkerne var maaske mest af alt det af Kong Hans og Hertug Frederik foranstaltede, men totalt mislykkede Fællesangreb paa Ditmarsken, med det ødelæggende Nederlag ved Hemmingstedt d. 17. Februar 1500. Hemmingstedt ligger kun 7 km fra

Vesterhavets Kyst og lige langt fra Ejderens og Elbens Munding. Sjældent har et tabt Slag gjort et dybere Indtryk. Blomsten af den holstenske Adel var ofret. Herskeren over 3 Kongeriger slaaet jammerligt paa Flugt af en Skare Bønder, og det danske Riges ældgamle Klenodie, selve det himmelfaldne Dannebrog, gemtes nu i Wøhrdens Kirke (lige nord for Hemmingstedt) som Tegn paa vor bitre Ydmygelse. Hans Ahlefeldt, Høvedsmanden paa Kongens Slot Segeberg, havde fraraadet Fremrykningen, men kæmpede ligefuldt tappert og segnede svøbt i Dannebrog, fulgt af sine seks Væbnere.

Efter det andet og sejrrige Ditmarskertog 1559 blev de fugtige og mørnede Rester af Dannebrog ført til Slesvig Domkirke for at opbevares som Rigets Klenodie; men 100 Aar efter i 1660 var det totalt opløst.

Paa Tabslisterne var der kun faa danske Adelsmænd i Sammenligning med Antallet af holstenske, igen et Vidnesbyrd om, at Sønderjylland var blevet besat af holstensk Adel. Men der faldt ogsaa mange Sønderjyder. Fra Flensborg var der udskrevet 150 Mand.

Nederlaget fik meget store Følger. Sverige rev sig løs. I Norge udbrød Opstand, som Kongens 20-aarige Søn Kristian (2.) dog dæmpede, og Danmark kom i aaben Konflikt med Lybæk. Det drejede sig om Lybæks Handelsprivilegier og Ret til at handle paa Sverige. Hans ønskede, at de danske og norske Købmænd selv skulde klare Handelen, og han vilde gøre København til Stabelplads for Østersøhandelen.

I denne Strid ønskede Hertug Frederik ikke at have mindste Lod eller Del. Dette er forstaaeligt, da Holstens Ridderskab lige havde lidt saa store Tab og frygtede ikke at kunne staa sig imod Lybæk.

Det kom i 1504 til en Overenskomst med Lybæk, hvorefter Lybæk skulde have nogle tilgodehavende Penge udbetalt. Men da Kong Hans ikke betalte dem, blev Hertug Frederik nødt til at gøre det, thi Lybækkerne truede med ellers selv at hente dem. Det var dyrt at fri Hertugdømmerne for Følgerne af Broderens Politik. Senere i 1506 frikendte en Voldgiftsdomstol Kong Hans for at betale Pengene til Hertugen, idet de sagde, at "den Sag havde Hertugen ordnet paa eget Eventyr".

I Oktober 1509 brød Krigen ud med Lybæk, idet Søren Nordby gik i Land i Lybækbugten. Da Hertug Frederik nu havde Krigen direkte inde paa Livet, haabede Kongen, at han vilde bryde sin Neutralitet og yde sin Bistand. Men Hertugen fastholdt sin Ret til at føre selvstændig Politik med Tilslutning fra Ridderskabet, som

var glad ved en Herre, der følte sig identisk med Landenes Interesser.

Men Lybæk ønskede ikke en Neutralitet, som omfattede ogsaa Kongens, den segebergske, Del; thi netop her kunde Lybæk lettest sætte deres Angreb ind. Alligevel lykkedes det Frederik at faa baade den kongelige og den hertugelige Del erklæret neutrale i 1509.

Lybæk erklærede Danmark Krig i April 1510. Kongen, som vilde hindre enhver Vareudførsel til Lybæk, forbød, at Varer, der kom fra Kongeriget til Hertugdømmerne f. Eks. til Flensborg, gik videre til Lybæk; derimod kunde de blive dernede eller gaa vestpaa. Til Gengæld modtog Kongeriget Varer fra Sønderjylland. Derved blomstrede Flensborgs Handel i denne Tid.

Ved Flensborg forefaldt flere ejendommelige Episoder, idet nogle af Kongens Tjenere optraadte temmelig haandfaste. De fratog alt Godset fra en Købmand fra Køln, og de fangede en lybsk Borger og førte ham til Flensborg. Ogsaa en kendt Købmand i Flensborg var indblandet i Beslaglæggelse af Gods fra Lybæk.

Lybæk indtog nu en truende Holdning overfor Flensborg, hvilket Kong Hans i 1511 forsøgte at besvare med at forbyde al Ind- og Udførsel til Lybæk. Men dette blev afvist af Hertugen, da det vilde betyde Brud paa Neutraliteten.

Imidlertid var Kong Hans nu færdig med sine store Flaadeudvidelser og Lybækkerne blev slaaet. Dermed hørte Kampene op, og Freden blev sluttet i April 1512. Det kunde ikke nægtes, at Hertugens Politik havde været til Gavn for Hertugdømmerne set fra deres Synspunkt. Hertug Frederik og Ridderskabet følte sig nøje forbundne; der var Sindelagsoverensstemmelse og forstaaelig Interesfefællesskab med den holstenske Adel.

Kong Hans døde 20. Februar 1513.

Af Frygt for dennes meget temperamentsfulde Søn Kristian 2. henvendte nogle danske Rigsraader sig hemmeligt til Hertug Frederik med Tilbud om Danmarks Krone; men Frederik afslog for ikke at forspilde Hertugdømmernes politiske Selvstændighed. Til Gengæld lovede det holstenske Ridderskab at støtte ham, naar han præsenterede Kong Kristian 2, sin 10 Aar yngre Brodersøn, den gamle Regning af 1504 fra Kong Hans' Tid. Kristian 2. var selv Lensherre over Sønderjylland, og af Lybækbispen havde han modtaget Holsten i Len, men han manglede Hyldingen i Landene. Som Betingelse herfor krævede Ridderskabet, at Kong Kristian 2. betalte Faderens Gæld paa 30.000 Gylden.

Kongen maatte bøje sig og betale, og den 18. Oktober 1513 fandt Hyldingen Sted i Flensborg, hvorefter Konge og Hertug i Fællesskab bekræftede alle de slesvigske og holstenske Stænders Privilegier.

Denne snu Pengeafpresning kunde naturligvis kun sætte ondt Blod mellem Konge og Hertug. Domstolen havde forlængst afgjort, at Hertugen havde betalt Pengene for at slippe at blive inddraget i Krigen, da han jo ønskede at være neutral.

Kongens Forhold til Lybæk blev stadig mere spændt, navnlig efter 1517. Begge Parter rustede sig, og det var tydeligt, at det vilde ende med Krig, særlig efter at Gustav Vasa i 1519 havde søgt og faaet Tilflugt i Lybæk. Hertugens Forsøg paa Mægling havde ingen Virkning, han maatte endog love Kongen militær Støtte.

I 1520 gik det Slag i Slag. I September faldt Stockholm for Kristian, som i November blev kronet, og straks efter 8. November skete det skæbnesvangre Blodbad. I December fremsatte Kongen sin store Plan om Oprettelse af et nordisk Handelsselskab, der skulde slaa de hanseatiske Byer endeligt ud paa det nordeuropæiske Marked. I Foraaret 1521 skete nye Beslaglæggelser af lybske Skibe. Og paa en Rejse i Juli 1521 til Nederlandene besøgte Kongen sin Svoger - Kejser Karl 5. - og udvirkede, at Kejseren fratog Lybækbispen Retten til i hans Sted at bortforlene Holsten og i Stedet overdrog denne Ret til Kristian. Og Kejseren forbød Lybæk at handle med Danmarks Fjender. Kristian 2. optraadte som en saare mægtig Mand.

Hertug Frederiks Stilling var blevet meget vanskelig. Lybæk pressede ham for at erklære sig neutral i en kommende Krig. Og nu fik han i August 1521 Meddelelse om, at Kong Kristian ogsaa var hans Lensherre i Holsten. Dette protesterede han personligt meget stærkt imod, og Ridderskabet følte sig alvorligt truet. Man frygtede for, at Kongen vilde udskille Holsten af det hellige romerske Rige og knytte det - ligesom Sønderjylland i Lensafhængighed af Danmark.

Af denne Stemning benyttede Lybæk sig, og den prøvede at lokke Hertugen over paa sin Side. Men det maatte Kongen naturligvis forhindre; thi Billedet var i Færd med helt at ændre sig. Sverige havde rejst sig under Gustav Vasa, Forholdene til Nederlandene var spændt, og Kejseren blevet betænkelig. Derfor prøvede Kristian ved Sommertid 1522 ved Flensborg at faa en Aftale med Farbroderen. Det blev kun til, at der skulde holdes et nyt Møde ved Levensau faa Kilometer nord for Kiel. Men Hertugen blev i Kiel og lod sin unge Søn Kristian repræsentere sig. Da Kongen anmodede om Hjælp mod Lybæk, svarede Henrik Rantzau paa Ridderskabets Vegne, at man

ingenlunde havde nogen Forpligtelse til at fejde paa Kongerigets Fjender, og at man i særlig Grad maatte finde det fordærveligt at skulle ligge i Ufred med Lybæk. Forhandlingerne afbrødes brat. Kongen truede rasende Holstenerne med en eksemplarisk Afstraffelse og drog derpaa bort.

Ved Mægling udefra kom et nyt Møde i Stand i Bordesholm Kloster (18 km syd for Kiel) i August 1522. Kongen maatte give Køb. Han maatte opgive sin nylig erhvervede Forleningsret, anerkende Hertugdømmernes fuldkomne Neutralitet i Tilfælde af en dansk-lybsk Krig og anerkende en Gæld.

Og igen blev det fastslaaet, at i den kongelige Del skulde Kongen, og i den hertugelige Del Hertugen fælde Dom over Borge-re, Bønder og menig Almue; derimod skulde Prælater og Ridderskab ligge under de to Fyrsters Fællesdom, saa ingen enkelt af dem nogen Sinde udøvede Domsretten alene.

Krigen med Lybæk udbrød 3. August 1522 og Hertugen og Ridderskabet proklamerede meget højtideligt Hertugdømmernes Neutralitet. Den 1. September 1522 afsluttedes i Pløn en Traktat herom med Lybæk. Tilstede var Gejstlige og Adel, Raadmænd og Borgmestre (ogsaa fra Flensborg). Hertugdømmerne var politisk uadskillelige og Sønderjyllands Forbindelse med Moderlandet var løsnet.

Men Lybæk gik videre, Staden søgte hemmeligt at slutte et fast Forbund med Hertug Frederik, som netop var blevet meget forbitret paa Kongen, fordi denne fra det fælles Arkiv paa Segeberg Slot voldeligt havde ladet dels brænde, dels fjerne visse Privilegier og føre dem til Sønderborg. Hertugen skulde altsaa nu se sine Rettigheder trampet under Fødder af en Mand, hvis Kongekroner var et oprørende Vidnesbyrd om hans, Hertugens, egen Tilsidesættelse. Naar Lybæk, naar Sverige, naar store Dele af den danske Adel og Kirke anklagede Kongen for Troløshed og Vold, skulde han saa i det lange Løb nøjes med Overenskomster og Traktater, som Modparten ikke respekterede.

Frederik henvendte sig i Begyndelsen af December 1522 underhaanden til den meget aktive Landsdommer, Mogens Munk i Nørrejylland, og lod ham forstaa, at han paa visse Vilkaar vilde "antage" sig Rigets og de misfornøjedes Sag og skaffe Hjælp fra Lybæk. Mogens Munk greb straks til og sendte 21. December 1522 et Brev fra Viborg til Hertugen, hvori han bad om dennes Hjælp mod Kongen, som han paa det voldsomste fordømte.

Dette var en aabenlys Opfordring til at deltage i et Oprør. Forholdene var nu helt anderledes end for 10 Aar siden, da Hertu-

gen fik Kronen tilbudt, men afslog den. Man var nu omkring i Danmark meget angstelige for Kongens Politik. Og selvom han havde opgivet Forleningsretten, skete der i Sønderjylland andre foruroligende Ting. Kongen forlangte nu, at alle Breve til og fra Slesvig skulde være paa Dansk, at danske Skrivere skulde ansættes paa Slottene, og at der skulde prædikes paa Dansk i Kirkerne. Ganske vist skulde dette naturligvis kun gælde i den kongelige Del, men alligevel.

Ridderskabet i Holsten var ikke længere bange for en Kongehertug som Frederik, med hvem man altid havde arbejdet godt. Han var helt deres Mand og ikke det danske Rigsraads Mand. Man var ogsaa ked af den besværlige Sam-Regering. Og med Frederik blev man fri for de svenske Eventyr og fik en venskabelig Stilling til Lybæk, saa man kunde leve i Fred med denne vigtige Stad.

Frederik gik i Gang med at sikre sig den militære Position. Hans 20-aarige Søn Kristian forhandlede med Lybæk og Ditmarsken om at spærre for Tropper, som Kongen samlede i Nordtyskland.

Den 20. Januar 1523 vedtog Oprørerne i Viborg at opsiges Kongen Huldskab og Troskab, og Mogens Munk efterlod Brevet i en Handske, da han besøgte Kongen i Vejle paa Vej ned til Hertug Frederik. Samtidig med at Frederik i Husum drøftede Planens Gennemførelse, sendte han den 26. Januar et Brev til Kongen, hvori han løgnagtigt fralægger sig enhver Tanke om at ville fordrive Kongen, og han kræver strengeste Straf over en stakkels Tjener, som har snakket højt om denne offentlige Hemmelighed. Paa Baggrund af dette Hykleri antog han 29. Januar Tilbudet om Danmarks Krone.

I Dokumentet staar, at hvis det ikke lykkes at gennemføre Kongeskiftet, skulde Jyderne alligevel holde deres Ed og finde sig i en Deling af Danmark, idet Frederik fik begge Hertugdømmerne og Nørrejylland som en Mindsteløn for sin Risiko. Hans Opfattelse var til yderste Konsekvens en Holsteners.

5. Februar forhandlede han i Lybæk om "evigt" Forbund. Han garanterede Lybækkerne Handelsprivilegier i Danmark, og Nørrejyderne lovede dem Forrettigheder i Jylland.

Hertugen fik nu yderligere travlt med at sætte Fart i Rustningerne. Og da Kongen søgte Forbindelse med ham, fik han det Svar, at han ikke havde "Tid". Han var nemlig saa optaget af paa een Gang at forsikre om sin Uskyld, og at forhandle med Oprørernes Sendemænd, som skyndte paa at komme i Gang.

Frederik var efterhaanden blevet saa fræk, at han af Kongen ikke blot krævede begge Hertugdømmerne overdraget sig, men ogsaa

Nørrejylland til evig Arv og Eje. Det var Minimallønnen, som han nu frækt krævede af selve Ofret. Hvis Kongen vilde kapitulere overfor dette Krav, vilde Frederik mægle mellem ham og hans Fjender. Men vilde disse ikke, var Grundlaget bortfaldet.

For Holstenerne var det et gammelt Ønske at faa hele Jylland i evigt Forbund med Lybæk. Det vilde give dem stor Fasthed og enormt øget Styrke.

Men for Frederik var dette ikke nok. Han var personlig ikke tilfreds med en Deling. Han var evig misfornøjet og bitter, ja indestængt hadefuld over den "aabenlyse Tilsidesættelse af hans Rettigheder som dansk og norsk Kongesøn". Af hele sin Sjæl higede han efter at fordrive Brodersønnen.

Den 7. Marts 1523 erklærede Hertug Frederik sin retmæssige Konge Fejde og Dagen efter rykkede han ud fra Gottorp med 200 Ryttere, med Landsknægte og et stort Bondeopbud fra Ejdersted og Holsten. Han drog mod Kolding for der at møde de sønderjyske Oprørere.

Den 9. Marts naaede han Bov, lige nord for Flensborg og slog Lejr. Den 11. Marts var han i Haderslev og holdt Rast og den 13. Marts fortsatte han mod Kolding.

Alle Vegne fulgte man Hærens Bevægelse med største Opmærksomhed. Kongens Lensmand paa Flensborghus, Ditlev Brockdorf, sendte Bud til Kongen om Undsætning. Han skrev, at de, der ikke vilde følge Hertugen, truedes svarlig ved hans Tilbagekomst. "Det gælder Eders Land og Folk. Eders Naades Hus ved Flensborg er en Nøgle til Hertugdømmet". Og Borgmestre og Raadmænd i Flensborg beder Kongen spørre for Hertugens Hjemkomst. De skriver i et Brev af 19. Marts, at de frygter, at Hertugen vil komme og storme Byen. De beder om Hjælp, da de ikke kan modstaa Hertugens svære Skyts. Og de lover at ofre Liv og Gods for Kongen.

Forraadt og forladt gjorde Kongen et sidste Forsøg paa at komme til Forlig med den fyrstelige Oprører, endnu medens denne opholdt sig i Kolding. Tre Udsendinge fra Kongen opsøgte ham og meddelte, at Kongen var villig til at overlade ham Hertugdømmerne og Jylland. Men det var ikke mere nok for Frederik, og han udskød Svaret fra Dag til Dag, indtil hans Kongehylding havde fundet Sted i Viborg den 26. Marts. Paa Hjemvejen herfra, mens han holdt Rast i Aarhus, meddelte han Kongens tre Befuldmægtigede, at al Forstaaelse var udelukket mellem ham og Kongen - han vilde ikke hvile, før Kong Kristian var drevet ud af Landet.

Da Frederik den 7. April naaede Haderslev, var det meste af

Hertugdømmernes kongelige Omraader lagt under hans Styre. Aabenraa var blevet stormet og plyndret og Sønderborg blevet beskydt med Artilleri, "saa Kvinderne skreg af Skræk, da Kalk og Puds stod dem om Ørerne".

Flensborg var for daarligt befæstet til alvorlig Modstand og overgav sig 1. April. Kun Slottet holdt Stand nogen Tid. Men da Slottets Kommandant, Ditlev Brockdorf, for at supplere sin mangelfulde Mandskabsstyrke havde ladet foretage et Slags Tvangsopbud, havde de urolige Elementer, som derved var kommet ind paa Flensborghus, kun bragt Ulydighed med sig, saa han hartad daglig kunde frygte for sit eget Liv. Da Kongen den 13. April forlod Landet fra København, overgav han Slottet uden Storm.

Den 14. April lod Frederik sig hylde paa Gottorp som Landenes Ene-Hertug. Fjorten Dage senere overgav Kongens Slot Segerberg sig.

Ombord paa "Løven" og fulgt af 19 mindre Skibe forlod Kong Kristian 2. København den 13. April 1523 om Aftenen. København var den eneste By, som virkelig forstod Kongen, og den havde svoret ham Troskab til Døden. Afskeden var overordentlig gribende. Hver eneste Københavner var mødt op og alle stod tavse, da den kongelige Familie gik til Fods over Broen til Skibene, som laa i Kanalen. Kongen gik mørk og lukket med Borgmester Ambrosius, som havde lovet at holde Byen, til Kongen kom tilbage og aldrig hylde Hertug Frederik. Den ganske unge 22-aarige Dronning Elisabeth gik med sine 3 smaa Børn. Hun saa rundt paa Byens Borgere og nikkede alvorligt. Ingen Lyd hørtes, og Spændingen var uudholdelig. Ude paa "Løven"s Dæk blev Kongen staaende synlig med Prinsen, den lille Hans, paa Armen. Dronningen stod ved Siden af ham med to smaa Døtre. Langsomt gled Skibene ud af Havnen med Kurs mod Nord.

Kongens Plan var at sejle til Nederlandene og søge Hjælp hos sin Svoger Kejser Karl 5. til Udrustning af en Hær, hvormed han syd fra vilde bryde op gennem Holsten og generobre sit Land.

Dronning Elisabeth døde pludselig knap 3 Aar efter i Holland. Hun kom som Barn til det barske Norden, men lærte sig hurtigt dansk Sprog og dansk Tankegang. Hun var overordentlig afholdt, klog, dygtig og forstaaende. Den ældste Søn Hans, som burde have efterfulgt sin Fader som Hans 2, døde kun 14 Aar gammel i 1532.

Før Frederik kunde gaa mod København, maatte han sørge for at have militær Rygdækning. Den fik han ved Forbund med Ditmarsken og Lybæk; thi man ventede Angreb fra Kristian 2. Mens Frederik var fraværende, lod han "Landene" d.v.s. Hertugdømmerne styre af et

Statholderraad. Lybæks Flaade satte ham over Storebælt og den 10. Juni naaede han København, som han straks gav sig til at belejre.

Men Frygten for Kristian 2's Indfald i Holsten eller Landgang paa Øerne red Frederik som en Mare. I Oktober 1523 tog han til Gottorp for at samle Tropper. Hvis Kong Kristians Pengemidler ikke var sluppet op, vilde det sikkert have været ude med Frederik. Han var ikke til Stede, da København faldt 6. Januar 1524.

Under Kejserens og andre Fyrsters Mægling begyndte de langvarige og ofte afbrudte Forhandlinger mellem Kongen og Hertugen, som 7. August 1524 lod sig krone i København.

I Landene var man ikke længere glade for den valgte Politik paa Grund af den uendelige Fejde. De led uhyre under Krigsomkostningerne. Der krævedes Mandskab og store Skatter helt op til 50% af Indkomsten, selv af en sølle Tjenestekarl. Holstenerne vilde have sluttet Fred. De vilde ikke være "Slagbom" for Danskerne, og desuden var der jo ikke længere nogen Fare fra Kristian 2. og Hertugen var blevet kronet.

I August 1524 blev der foreslaaet en Deling af Kong Kristians Riger. Han skulde selv beholde Øerne og Norge, og Frederik skulde have Nørrejylland og Hertugdømmerne. Men Nørrejylland dog kun paa Livstid, hvorefter det samt den kongelige Del af Hertugdømmerne igen skulde tilfalde Kong Kristian eller hans Arvinger.

Men det Forslag var uantageligt for Holstenerne, thi saa vilde man jo snart begynde forfra igen. Derfor stillede Holstenerne straks et andet Forslag: Ved Frederiks Død skulde Kristian 2's Søn Hans vælges til Konge af Danmark og Norge, og han skulde afstaa Hertugdømmerne til Frederiks Arvinger. Dette var en vis Resignation fra Holstenernes Side. Hertug Kristian var tilfreds med Planen.

Men det strandede; thi Frederik vilde ikke opgive den Kongekrone, der var hans Livs Drøm. Han trak Sagen ud et Aar ved snart at sprede Mistillid til denne Ordning, og snart erklære, at han ikke havde dybere Interesse for Kongekronens Glans og godt kunde tænke sig at overlade den til den lille uskyldige Hertug Hans (Kr. 2's Søn).

Men i det skjulte arbejdede han ihærdigt paa at bevare denne dyrebare Klenodie for sig selv. Og det lykkedes. Han fik Støtte af sin Kansler Wolfgang v. Utenhof, der som Sachser og udenforstaaende blot arbejdede for "Fyrsten" og for Konge-Hertugens Person.

Der opstod nu i Slutningen af 1525 Uoverensstemmelser mellem Frederik og hans Søn Hertug Kristian (f. 1503), som havde faaet tilkendt Tørning og Haderslev. Kristian gik med Liv og Sjæl ind for Luthers Lære, mens Frederik bar Kappen paa begge Skuldre. Hertugens Forhold til det danske Rigsraad var yderst spændt, han stod ganske fremmed overfor dansk Tankegang. Og han var kommet i forbitret Strid med Biskopperne i Ribe og Slesvig, der vilde hindre hans Valg til Konge. Men han sagde, at han heller ikke agtede at gøre Krav derpaa, og at han godt vidste, at Stemningen samlede sig om hans lille Broder Hans (f. 1521), hvem han inderlig gerne "undte" Riget, naar han blot selv fik Lov at beholde "Landene". Han henstillede endog til Faderen, at han lod Hans opdrage dansk.

Men Kongen og Kansleren ønskede, at Riget og Hertugdømmerne samlet skulde overgaa til Hertug Kristian.

Kong Frederik 1. døde 10. April 1533. Forinden var der sket følgende. I Slutningen af 1531 var Kong Kristian 2. landet i Norge for at gøre et sidste Forsøg paa at genvinde sin Ret, men det endte med Katastrofe for ham. 9. August 1532 kom han nedbrudt og sveget som magtesløs Fange til Sønderborg, hvor Ditlev Brockdorf havde Befalingen. Sønderborg skulde egentlig først have været overladt Kongen som nogenlunde frit Ophold og med fyrsteligt Underhold. Men da han hurtigt forberedte Flugt, blev Bevogtningen strengere. Under Grevefejden strammedes Tøjlerne stærkt, og Fangen var alene henvist til at opholde sig i sit "Gemak" i Taarnet, kun underholdt af sin Tjener "Mikkel", en gammel Krigskar, som fortalte Kongen om sin omtumlede Tilværelse i Alverdens Lande.

Tillæg 5.

Truslen mod Europa fra Øst standset af Wien.

Den 12. August 1526 vandt den tyrkiske Sultan Soliman en fuld-
stændig Sejr over Ungarn, hvis svage Hær paa 26000 Mand næsten
helt omkom sammen med Kongen og 500 Adelsmænd. Soliman drog mod
Buda, der blev nedbrændt, og Vejen stod nu aaben til Wien.
Grunden til Ungarns Svaghed var en nylig frygtelig Borgerkrig mel-
lem Adel og Bønder, hvor Bønderne tabte.

Men Wien holdt Stand mod Soliman's 250.000 Mand. 16. Okt. 1529
trak Soliman sig bort, og Wiens Befolkning jublede over Befriel-

sen, mens alle Byens Kirkeklokker ringede og Musik lød fra Taarnene.

Tillæg 6.

Spanien ødelægger af Guldtørst Amerikas gamle Kultur.

Hvorledes kunde det gaa til, at 180 Mand med kun 2 Kanoner i Aaret 1533 kunde overmande en Storby i Peru og en Hær paa 30.000 Mand? Hvorfor blev det ikke Pizarro og hans Mænd, der blev nedhugget? Med Geværer, som det tog lang Tid at lade og to Kanoner, som kun af og til kunde affyres. Hvorfor styrtede ikke hele Befolkningen sig over dem og kvalte dem, om det saa skulde være i Dyngeerne af Lig?

Forklaringen ligger i Statsforfatningen. Ingen Befaling kunde gives, uden den udgik fra Kongen selv, og da han var fængslet og dræbt, blev hele Samfundsmaskineriet lammet.

Men Guldet hævnede sig. De altfor let erhvervede Rigdomme ødelagde Spaniernes Styrke og kun 55 Aar efter blev den spanske Sømagt tilintetgjort af England.

Slægts-Data 2.

Hans₂ Bennick født ca 1455, død ca 1521.

Bennicksgaarden brændte (antagelig i 1517) for ham. Hans "Privilegier" brændte, og han selv blev saa forbrændt under Forsøget paa at redde sine Papirer, at han blev lam i begge Hænder.

Han havde Sønnen:

Peter₂ Bennick født 1481, der som ugift i 1501 blev Medlem af Frue Købmandsgilde i Flensborg, og i 1509 blev gift med Cathrine Asmussen fra Bolderslev (20 km nordvest for Rinkenæs).

Han havde 3 Sønner og 5 Døtre. Den ældste Søn var:

Hans₃ Bennick født 1511.

De to andre Sønner havde ingen Børn.

De 5 Døtre blev alle gift. Man kender Navnene paa deres Mænd og kan følge Stamtavlen et Stykke.

Kapitel 10. A.

Hans₂ Bennick.

Ingen Bennick var med i det frygtelige Slag i Ditmarsken; men de kendte flere af de faldne, og det gjorde et forstemmende Indtryk at se Adelsmedaillens Bagside. Planlægningen af dette Tog mod de flittige og dygtige Bønder havde været dem meget imod, og desuden vedkom denne Sag jo slet ikke Sønderjylland. Ditmarsken laa syd for Grænsen, syd for Ejderen.

Sønnen Peter₂ blev allerede som 20-aarig og ugift i Aaret 1501 optaget som Medlem af Frue Købmandsgilde i Flensborg, og han startede sin egen Købmandsforretning. Men i 1505 kaldte hans Fader ham hjem til Gaarden for at gøre ham til en dygtig Landmand, da han jo engang skulde overtage Bennicksgaarden. Han opgav dog ikke sin Forretning i Flensborg, men ansatte en Bestyrer, og hans Farbroder Riggell, som var en meget dygtig Købmand, holdt daglig Øje med Virksomheden.

Det var gode Tider for Handelen i Flensborg, som nu var blevet Sønderjyllands største og vigtigste Handelsby, og havde overfløjet Slesvig paa Grund af sin Beliggenhed midt i Landet og sin gode Havn. Den truende Krig mellem Danmark og Lybæk syntes ikke at ville komme til at berøre Sønderjylland, da Hertug Frederik vilde holde Landene neutrale, hvilket paa kort Sigt nok kunde være ret behageligt, men som paa langt Sigt var meget betænkeligt for alle dansksindede, da det betød, at de gled mere og mere bort fra Danmark og kom mere og mere i Holstenernes Klør. Den danske Adel i Sønderjylland kunde i sin Faatallighed ikke gøre sig gældende overfor den mægtige holstenske Adel.

Hans Bennick kunde ikke lide den Ordning, der var skabt med denne Sam-Regering med de to saa forfærdelig forskellige Brødre. Han havde haabet kun at skulle have at gøre med Kong Hans, til hvem han nærede stor Hengivenhed og Tillid, medens han ikke kunde fordrage den lille sure Broder med det store Mindreværdskompleks. Ingenting kunde man foretage sig, uden at han ogsaa skulde have sin Næse deri.

Det morede derfor Hans Bennick vældigt, at Hertug Frederik brændte sig med de Penge, som han saa geskæftigt og i sin næsegruse Beundring for Hansestæderne havde udbetalt til Lybæk i 1504, Penge som slet ikke vedkom ham, men Kongen, der naturligvis ikke var til Sinds at betale Penge til nogen, der truede ham med Krig.

Det morede ham og alle Købmænd i Flensborg, at Domstolen frikendte Kong Hans for at skylde Hertugen disse Penge, thi "den Sag havde Hertugen ordnet paa eget Eventyr".

I 1509 giftede Peter₂ sig med Cathrine Asmussen fra Bolderslev, som ligger 20 km nordvest for Rinkeby. I 1511 kom Sønnen Hans₃ til Verden. Derefter fulgte i 1512, 1514 og 1516 de tre Døtre Kirstine, Anna og Marin.

Lybæk erklærede Danmark Krig i April 1510 og Kongen forbød da, at Varer, der fra Danmark kom til de neutrale Hertugdømmer f. Eks. til Flensborg, gik videre til Lybæk. De skulde blive i Landet eller gaa vesterpaa. Til Gengæld modtog Kongeriget Varer fra Sønderjylland. Paa denne Maade blomstrede Flensborgs Handel i denne Tid.

I Flensborg forefaldt flere opsigtsvækkende Begivenheder, som morede Købmændene, der jo nu konkurrerede stærkt med Lybæk. Nogle tyske Købmænd, som prøvede at liste deres Varer ind, fik deres Gods konfiskeret af nogle raske Folk, deriblandt en kendt Købmand i Flensborg. Da Lybæk truede Flensborg med Ubehageligheder, truede Kongen igen med at forbyde al Handel paa Lybæk. Men kort efter i 1512 hørte Krigen op, efter at Kongen med sin nye store Flaade havde slaet Lybækkerne.

Da Kong Hans pludselig døde 1513, blev der stor Sorg paa Bennicksgaarden. Det var netop 25 Aar siden hin højtidsfulde Sommerdag, som hvert Aar blev fejret med stort Gilde. Man mindedes saa tydeligt Kongens jævne, danske Maade at være paa.

Hvad vilde nu ske? Hvem skulde efterfølge ham? Man vidste, at Sønnen Kristian var meget temperamentsfuld, men dygtig ogmaalbevidst og en god dansk Mand. For alt i Verden maatte det ikke blive den sure Hertug.

Det blev Kristian 2 ; men Farbroderen, Hertug Frederik, spillede ham et Puds. For at faa sine "udlagte" Penge tilbage, dem som Domstolen for Aar tilbage havde afsagt den Kendelse om, at de Penge skyldte Kongen ikke Hertugen, at det var Hertugens "eget Eventyr", for altsaa at benytte Lejligheden til nu at faa fat i dem, fik Frederik det holstenske Ridderskab til at erklære, at før disse Penge var betalt, vilde de ikke hylde Kongen som Hertug af Sønderjylland. Saa maatte Kristian 2. bøje sig og betale Pengene; men det var en daarlig Begyndelse.

Ved Hyldningen af Kristian 2. i Flensborg den 18. Oktober 1513 blev alle slesvigske og holstenske Stænders Privilegier bekræftede. Altsaa ogsaa Bennickslægtens Adelsprivilegier blev igen stadfæstede ved denne Lejlighed.

Vi er nu kommet til Aaret 1517. Hans₂ Bennick, som imidlertid var blevet Enkemand, tog sig det lettere med Gaardens Sager, som var i hans Søn Peters gode Hænder. Hans anskaffede sig en stor flad Sten som Bordplade til et Stenbord i Haven, og i Pladen morede han sig med egenhændig at indhugge Bennicksvaabnet. Dette Stenbord findes endnu den Dag i Dag paa Bennicksgaarden.

Onkel Riggell kom ofte ridende fra Flensborg for at blive et Par Dage paa sin Fædregaard. Han har meget at drøfte baade med sin Broder Hans og sin Brodersøn Peter om Forretningerne, og desuden er det ham altid en Fryd at lege med Børnene. Som rig Købmand har Riggell mange Forbindelser baade i Tyskland og i Nederlandene og naturligvis ogsaa i København. Han er derfor altid godt orienteret om de nyeste Begivenheder. Riggell var ikke gift og følte sig derfor ret frit stillet. Som god Katolik bevarede han Forbindelsen med sin gamle Klosterskole i Flensborg og skænkede den en Kapital, der skulde anvendes til Rejselegater til dygtige Disciple.

Vejret havde denne Sommer været særlig gunstigt for Landmanden. Kornet var kommet tidligt og godt i Hus, og det usædvanligt tørre og smukke Vejr holdt sig langt ind i August. Saaledes var det ogsaa den 15. August 1517, da Riggell hen under Aften kom ridende ind paa Gaardspladsen. Han blev hjertelig modtaget af Hans₂, som straks førte ham om i Haven for at vise ham det lige færdige Stenbord med Bennicksvaabnet. Lidet anede Hans, at dette skulde være det sidste Arbejde, som hans Hænder havde udført.

Riggell havde særlig mange Nyheder denne Gang, og da Hans var blevet inviteret over til Nabogaarden, Buskmose, 3 km nord for Rinkenæs, tog Riggell med. Saa kunde han byde paa en lille Prøve af den nymodens Brændevin, som var opfundet i Tyskland, og som han havde importeret en lille Dunk af. Det fortaltes, at det var glimrende Medicin for ældre Herrer især om Aftenen.

Riggell fortalte først om den skrækkelige Hændelse i København, hvor Dyveke var død efter at have spist forgiftede Kirsebær sendt fra Lensmanden Torben Oxe. Kong Kristians Raseri var saa stor, at Torben Oxe næppe slap fra det med Livet. Kongens Mistillid til Højadelen vilde sikkert stige yderligere. Men herovre paa Bennicksgaarden behøvede de da ikke at ængstes, de hørte ikke til Højadelen, og desuden kendte Kongen jo selv Bennicksgaardens Historie fra sit Besøg med Faderen i 1488.

Fra Tyskland fortalte Riggell, at der var stort Røre i Wittenberg, hvor en Munk ved Navn Martin Luther, Professor ved Universitetet, havde udsendt oprørske Skrifter mod Paven. Det saa ud til,

at baade Højadelen og de høje Gejstlige gik svære Tider imøde.

Medens de sidder og taler om disse alvorlige Ting, mærker de, at det pludselig bliver meget mørkt, og de ser, at nogle vældige Tordenskyer er trukket op. Et Lyn slaar i et uhyggeligt Zigzag ned ledsaget af et bragende Dommedagsskrald, og ovre i Retning af Bennicksgaarden ses en Flamme slaa i Vejret. De to Brødre er øjeblikkelig sprunget til Hest og af Sted i Galop over til Bennicksgaarden. Lynet har ramt lige, hvor Stuehus og Stald støder sammen og begge Tagene staar i lys Lue. Peter har heldigvis faaet Børnene ud i Sikkerhed, og Karlene er i Færd med at genne Svinene ud. Kreaturerne er paa Marken.

Hans' Tanker gælder først Papirerne, Adelsprivilegierne, som ligger i en Jernkasse i Stuen, og skønt Loftet brænder, styrter han - maaske gjort lovlig dristig af den gode Brændevin - ind i Stuen. Han faar fat i Kassen og bærer den i begge Arme, da pludselig en brændende Bjælke falder ned over begge hans Arme, slaar Jernkassen fra ham og river ham omkuld. Medens han ligger der med den brændende Bjælke over sine Arme, kommer hans Broder og Søn styrten- de ind og faar ham i sidste Øjeblik baaret ud. Men hans Arme var saa forbrændte, at hans Hænder blev lammet, og hans Adelsbrev gik tabt i Flammerne.

For at hjælpe sin stakkels Broder overlader Riggell den daglige Ledelse af Købmandsgaarden i Flensborg til en Bestyrer og tager fast Ophold paa Bennicksgaarden.

Det var en frygtelig Katastrofe for Hans₂ Bennick. Ikke saa meget Gaardens Brand, det var et hændeligt Uheld, og en ny Gaard blev forholdsvis hurtigt bygget op. Men hans fuldstændige Invaliditet var tung at bære.

Hvorledes tog han Tabet af sine Adelsprivilegier? Man vilde maaske tro, at dette ikke betød noget, at disse Papirer var brændt, og at han let kunde faa dem fornyet ved Henvendelse til Kongen. Men saaledes var det ikke i Virkeligheden. Hvis det var Kong Kristian 2, der alene bestemte over Sønderjylland, havde Sagen været let. Han vilde sikkert, paa et Bønskrift, have stadfæstet de Privilegier, som hans egen Fader engang havde givet. Men han var ikke alene, han var Sam-Hertug med Hertug Frederik, og den Slags Sager skulde forelægges de to i Fællesskab. Men alle kendte det Fjendskab, der herskede mellem Konge og Hertug. Der findes historiske Eksempler paa, hvor katastrofalt det kunde være, at Privilegier blev brændt eller fjernet. Læs Side 45. Og Hertug Frederik havde Hans ikke mindste Lyst til at henvende sig til. Han kunde risikere en afvi-

sende Bemærkning som f.Eks., at det Adelskab kendte han ikke noget til, det var noget, som hans Broder Kong Hans engang havde "ordnet paa eget Eventyr". (se Side 42)

Desuden var Hans₂ Bennick syg og hjælpeløs, og han havde ganske tabt Modet til personligt at fremstille sig for baade Kongen og Hertugen. Han følte sig som den ynkeligste Adelsmand paa Guds grønne Jord, og han begyndte at spekulere paa, om dette Adelsbrev ikke blot allerede havde bragt Ulykker, men maaske ogsaa vilde gøre det i Fremtiden. Det var for at redde dette tvivlsomme Gode, at han mistede Førligheden paa begge sine Hænder. Hvis dette ikke havde været, saa vilde han nu have haft sine Hænder i Behold. Og hvad Glæde havde han i det hele taget af disse Papirer. Han blev alligevel ikke regnet for noget af disse storsnude Holstenere, han kunde ikke gøre sine Synspunkter gældende i Politikken.

Da han ikke vidste, hvad han skulde gøre, foretrak han ikke at gøre noget og lade Tiden raade. Det viste sig at være det klogeste; thi fire Aar efter i 1521 nærmede Fjendtlighederne mellem Konge og Hertug sig et Højdepunkt.

Men i samme Aar døde begge Brødrene, stærkt deprimerede af denne ulykkelige Sag.

Kapitel 10. B.

Peter₂ Bennick.

Peter₂ Bennick var 40 Aar, da hans Fader og Farbroder begge døde. Samme Aar 1521 begyndte Kristian 2. at føre en fastere Politik overfor Hertug Frederik. Han fik af Kejseren overdraget Lensretten over Holsten, og han var saaledes øverste Herre over begge Landene, og det saa ud til, at han vilde knytte dem stærkere til Danmark. Kongen gik i Gang med at støtte Danskheden paa mange Maader; han forlangte, at alle Breve til og fra Slesvig skulde skrives paa Dansk, og at der skulde ansættes danske Skrivere paa Slottene. Der skulde prædikes paa Dansk i Kirkerne i den kongelige Del af Sønderjylland. Kort sagt, man mærkede, at en dansk Mand havde grebet Roret.

Peter ønskede nu, at hans Far og Farbroder havde faaet Lov at opleve dette; thi maaske var der endnu Haab om at redde Adelsprivilegiet ved Henvendelse til Kongen. Peter var ogsaa glad ved, at han nu turde fortsætte med de to Købmandsforretninger i Flensborg.

Hans dygtige Bestyrere klarede det daglige, saaledes at han kun behøvede at tage til Byen en eller to Gange om Ugen. Desuden var det nødvendigt med rigelige Penge, thi Børneflokket voksede. I 1518 og 1520 kom Døtrene Ingeborg og Karin og i 1522 og 1525 Sønerne Riggell og Peter. Efterhaanden blev de 8 Børn, som alle trivedes godt.

Men desværre ændrede den politiske Situation sig snart i en meget ugunstig Retning. Hertug Frederik begyndte straks sit Undergravningsarbejde mod Brodersønnen. Han fik anstiftet Oprør i Jylland. Den 20. Januar 1523 opsagde Nørrejylland Kongen Huldskab og Troskab, og den 29. Januar 1523 modtog Frederik Tilbudet om Danmarks Krone. Frederik samlede en Hær og drog fra Gottorp op gennem Sønderjylland til Kolding, hvor han midt i Marts forenede sig med de oprørske Nørrejyder. Den 26. Marts blev han i Viborg hyldet som Konge. Og fra da af havde han kun eet Maal: at jage Kristian 2. ud af Landet.

I Nordslesvig kunde Frederik slaa al Modstand ned, fordi Kongen i sin dybe Depression ikke sendte Hjælp. Hvis han havde sendt Flaaden ind i Flensborg Fjord og kommet Besætningen paa Borgen til Hjælp, kunde han have standset Frederik paa Tilbagevejen til Gottorp, have slaaet ham og fanget ham som Forræder.

Hvad der nu skete stod i skærende Modsætning til, hvad der skete for 100 Aar siden, da Hans₁ Bennick udførte sine straalende Bedrifter ved Flensborgs Forsvar. Men det laa ogsaa helt anderledes dengang. Dengang havde Kong Erik nylig bygget den stærke Borg i Flensborg, Hjemmeværnet var optrænet, og der herskede den bedste Stemning. Men nu havde Kristian 2, trods gentagne indtrængende Bønner, forsømt at istandsætte Borgen og styrke Forsvaret. Nu faldt Borgen uden Storm samme Dag, som Kongen forlod Landet, og Dagen efter d. 14. April lod Frederik sig hylde som Ene-Hertug for Hertugdømmerne. Dermed var i al Fald foreløbig enhver Mulighed for at opnaa Fornyelse af Adelsprivilegierne ude for Peter₂ Bennick.

Da Meddelelsen kom om Kongens Afsked med København den 13. April 1523 og om hans Plan at samle en ny Hær i Nordtyskland og derfra trænge op gennem Holsten og Slesvig for at generobre sit Land, blev den modtaget med blandede Følelser paa Bennickgaarden. Peter₂ Bennick, som saa tydeligt huskede, at han som lille Dreng havde leget med den jævnaldrende Prins Kristian, dengang Kong Hans besøgte Bennicksgaarden, vilde saa gerne længst muligt forblive kongetro. Han havde haabet, at det engang skulde lykkes ham, nu da han var Familien Bennicks Overhoved, at kunne gaa til Kongen og fortælle

ham om den Ulykke, der havde ramt hans Fader. Han vilde da minde Kongen om den Sommerdag paa Bennicksgaarden og spørge, om Kongen kunde huske, at de to som syvaarige Smaadrenge havde løbet om Kap ned ad Markvejen for at se, hvem der først naaede Stranden, og at det blev Prins Kristian, for han var saa hurtig og saa stærk.

Det var da umuligt at tænke sig ham bekrige sine egne Landsmænd med tyske Landsknægte. Man holdt ikke af denne Trusel, der tvang Hertug Frederik til at udskrive en frygtelig Krigsskat. Hver Karl paa Gaarden maatte betale Halvdelen af sin Løn til Hertugens Hær. Og alt gik saa rivende hurtigt. Frederik sluttede Forbund med Lybæk og Ditmarsken. Lybæks Flaade sejlede Frederik og hans Hær over Storebælt og den 10. Juni 1523 havde han naaet København og begyndt Belejringen. Den 6. Januar 1524 faldt København for Hertugens Feltherre Johan Rantzau og den 7. August 1524 lod Frederik sig krone i København som Danmarks Konge, Frederik 1.

Holstenerne blev efterhaanden kede af denne langvarige og som de syntes unødvendige Krigstilstand, som kostede saa meget. De vilde have Fred, og fra tysk Side fremkom nu nogle mer eller mindre velovervejede Forslag gaaende ud paa at faa de 2 Konger forligte. Disse Forslag tog Sigte paa, hvad der skulde ske, naar Frederik 1. døde. Hele 2 Prinser med Navnet Hans kom paa Tale som Danmarks fremtidige Konge, men begge Smaadrenge nu. Den ene var Kristian 2's ældste Søn Hans født 1518. Man havde ikke noget imod, at han blev Konge, hvis Hertugdømmerne blev afstaaet til Frederik 1's Arvinger. Den anden var Frederik 1's næstældste Søn Hans født 1521. Kongens ældste Søn Kristian (født 1503) havde ikke noget imod det, da han var fuldt tilfreds med at beholde Hertugdømmerne for sig selv, og han var desuden paa Kant med baade det danske Rigsraad og mange Biskopper, fordi han var ivrig Lutheraner og vilde indføre Reformationen i Danmark.

Der blev nu ikke noget ud af alle disse Forslag; thi Frederik 1. vilde ikke afgive Danmarks Krone, den dyrebare Klenodie, som han havde stræbt efter hele sit Liv. Derfor blev han ikke efterfulgt af en ny Kong Hans, men af hans ældste Søn Kristian, og Navnet Hans gled for stedse ud som Kongenavn.

Kapitel 10. C.

Hvorledes forholdt Peter₂ Bennick sig overfor Reformationen.

Af langt større Betydning end Spørgsmaalet om, hvem der skulde arve Danmarks Krone, var den stærke religiøse Bevægelse, som i disse Aar 1523-1536 greb Danmark, Reformationen, som paa forbavsende kort Tid og med forbavsende faa Vanskeligheder - modsat hvad det kostede i andre Lande - blev gennemført, begyndende i Hertugdømmerne, men hurtigt herfra bredende sig over hele Landet.

Grunden til Reformationens hurtige og totale Sejr i Danmark var den, at den var i Offensiven med et letforstaaeligt Program, som blev ført frem af store Personligheder, som havde faaet Tilskyndelse ved Mødet med Luther personlig, og virkelig havde en urokkelig Tro paa det, de forfægtede. Katolicismen derimod var i Defensiven, hæmmet af dens mange store øjensynlige Fejl, og ude af Stand til rigtig at kunne vise dens vitterlige Storhed og Op-højethed. Den blev i Diskussionen kvalt af en lav og ofte ufin Propaganda, som kun trak de forkerte Ting frem. De katolske Bisper var ogsaa altfor optaget af at beholde den verdslige Magt og de store Rigdomme, den besad.

Den dybeste Aarsag til Reformationen var af saavel aandelig som verdslig Art, begge Dele stærkt sammenknyttede. Den aandelige Aarsag var et Vildspor, som den katolske Kirke var kommet ind paa ved, uden Medhold i den hellige Skrift, i særlig Grad at fremhæve Gud som en efter Døden straffende og hævnende Gud, der dog ligesom de hedenske Guder kunde formildes ved Bønner og Messer for de afdøde. Denne Forestilling tog i den Grad Overhaand, da alle i Angst for Straffen vilde ofre, hvad det skulde være, for at sikre sig Sjælemesser, at den sprængte alle Rammer og spærrede for andet religiøst Liv. Kirkerne modtog enorme Gaver fra alle Sider og maatte bestandig oprette nye Altre for nye Helgener at tilbede, saa det blev evigvarende Sjælemesser. I Slesvigs Domkirke fandtes 48 Sidealtre, der betjentes af 34 Præster. Mariakirken i Flensborg havde 18 Sidealtre.

Men et ganske vildt Udslag for denne Tanke var Pavens Afladshandel, som vakte den største Forbitrelse, ogsaa fordi disse Penge gik ud af Landet.

De mange Penge og Gaver, ofte i Form af Gods, som blev skænket Kirken til dette Formaal, gjorde Kirken overordentlig rig. Ved Reformationstiden ejede Kirken, som var en Institution ganske uaf-

hængig af Staten, 40 % af hele Danmarks Jord, og alle de Bøndergaarde, som laa paa Kirkens Arealer, svarede kun Skat til Kirken og ikke til Staten. Hvis denne Metode skulde fortsætte, vilde det blive Kirken, som tilsidst ejede hele Danmark, naar undtages Kongens eller Kronens Ejendom.

Men Kirken havde særdeles mange Opgaver at bruge sine Penge til. Den alene bar hele Kulturen, Undervisningen, Opdragelsen, Forsorgen for fattige og syge. Kunsten blev støttet paa det kraftigste, og de pragtfulde Kirker var til stor aandelig Berigelse for Menigmand. I det store og hele brugte den sine mange Penge godt.

Men den katolske Kirke var i disse Aar overalt i Europa kommet i stort Forfald i moralsk Henseende. Den var selv klar derover, men det kneb for den selv at foretage de kraftige Indgreb, som efterhaanden var blevet nødvendige for at redde Katolicismen saa langt borte fra Rom.

Her i Landet havde Franciskanerne eller Graabrødrene selv indført en Reform, hvorefter der opstod to Slags Franciskanere, nemlig de ikke reformerede "Konventualerne" og de reformerede eller "Observanterne", som genoptog de gamle strenge Ordensregler fra Frans af Assisi's Tid. Dronning Dorothea støttede ivrigt denne Bevægelse og ligesaa hendes Sønner, Kong Hans og Hertug Frederik. I 1495 blev med Pavens Billigelse Franciskanerklostret i Flensborg reformert af danske Observanter. Konventualerne forlod vrede og "uden at tage Afsked" Klosteret. Hertug Frederik sørgede ogsaa for at "rense" Klostrene i Slesvig og Tønder og hentede danske Observanter derned i Stedet. Det var en Lykke, at det var Kong Hans, der prægede denne Reformering og sørgede for, at det blev danske og ikke tyske Munke, der kom til Klosteret i Flensborg, hvorved det danske Element blev styrket.

Nu kom Klosteret i Flensborg igen i godt Ry, og det modtog mange Gaver, som ikke udbetaltes til Brødrene selv, men til en anset Borger i Byen, som varetog Klosterets økonomiske Interesser.

Blandt Klosterets Velyndere var, som tidligere sagt, ogsaa Riggell Bennick, der havde stiftet et Rejselegat. Ejendommeligt nok blev det givet til nogle unge Teologer, som rejste til Wittenberg for at høre Luther, blev overbevist af ham og kom hjem og prædikede Evangeliet efter den nye Skik.

Hertug Kristian havde sammen med Johan Rantzau overværet Rigsdagen i Worms og modtaget et uudsletteligt Indtryk af Luthers Personlighed og Lære. Da Hertug Kristian i 1525 overtog Haderslev og Tørning Len, havde Kirkerenseren faaet et fast Tilholdssted her.

Her indrettede han alt paa Luthers Vis, oprettede en Præsteskole i Haderslev og herfra førte han Kampen med allerstørste Energi mod Katolicismen og mod Bisperne i Slesvig og Ribe.

Biskop Godske Ahlefeldt i Slesvig fik store Vanskeligheder med at forsvare Katolicismen og Kirkens Ejendomme, naar han baade skulde kæmpe imod Statens Overhoved og den Sværm af fanatiske Oprørere, som foranstaltede vilde Optøjer i selve Domkirken, anført af en bortløben Munk ved Navn "gale Frederik", som brugte en frygtelig Mund mod Domkirkens Præster inde i selve Kirken. Biskoppen fik ham forvist fra Kirken, men maatte tolerere, at han optraadte i "Svalen", d.v.s. Buegangen.

Kristian 2. havde i sin Landflygtighed lært Luther personlig at kende og gik over til dennes Lære. Han lod det nye Testamente oversætte til Dansk og udbrede i Danmark.

I Flensborg antog Borgerskabet, som for Størstedelen talte Tysk, i 1526 en Tysker som evangelisk Præst ved Nikolajkirken, og i Sundeved prædikedes fra 1526 Lutherdommen ved Præsten Peter Brun.

Overbevist fra alle Sider om, at den ny Lære ikke var andet end den gamle oprindelige Lære rensat for Vildskud var det med lettet Sind, at Peter₂ Bennick sluttede sig helt og fuldt til Reformationen.

I 1527-1528 fandt det endelige store Gennembrud Sted for Reformationen i Sønderjylland, og der blev gaaet meget haardhændet frem. I 1528 skænkede Kong Frederik 1. Franciskanerklosteret i Flensborg til Mogens Gøje, som var ivrig Lutheraner, og Munkene blev fordrevet. Der var nu kun 9 tilbage, da de fleste forlængst var gaaet. Men disse 9 sagde, at de ikke vilde gaa, før de havde spist, og de Borgere, som var kommet for at drive dem ud, satte sig da til Bords og spiste sammen med Munkene, hvorefter de jog dem ud.

Endnu holdt Biskop Godske Ahlefeldt Stand og ved Landdagen i Kiel 1533 opnaaede han en Udsættelse, saaledes at den katolske Kirke hernede kunde fortsætte endnu nogen Tid ligeberettiget med den ny Tro.

København, som 1526 var regnet for Katolicismens faste Borg, var nu aldeles luthersk. Tredje Juledag 1530 stormede en Skare Borgere anført af Borgmester Ambrosius Bogbinder ind i Frue Kirke og ødelagde Kirkens Prydelser og Altre.

Da Kristian 2. igen gik over til Katolicismen og forsøgte at erobre Norge, forstod man ham ikke mere i Sønderjylland. Med Vemod tænkte Peter₂ Bennick paa Fangen i Sønderborg Slot.

Kapitel 11.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1533 - 1588.

Ved Landdagen i Kiel i Juni 1533 erklærede Hertug Kristian, at han og hans umyndige Brødre - Hans (f. 1521), Adolf (f. 1526) og Frederik (f. 1529) - var Landenes rette Arvinger, og paa egne og sine Brødres Vegne modtog han Hylding som Landenes Herre. Det blev derved igen slaaet fast, at Hertugdømmerne var Arveland, som skulde deles mellem Arvingerne paa den Maade, at hver fik en passende Del at regere over og modtage Afgifter fra, medens Landenes Fællesansliggender skulde ordnes i Fællesskab.

I Danmark var Forholdene ganske anderledes. Danmark var et frit Kaarerige, hvor Kongen blev valgt af Rigsraadet, der fortrinsvis bestod af Bisperne og Højadelen. Rigsraadet, som ganske overvejende var katolsk, var naturligvis ængstelig ved at vælge Hertug Kristian, thi saa vidste man, hvad der vilde ske. Men Hertug Kristian var heller ikke opsat paa Kronen, som han gerne saa blive tilbudt Broderen Hans, der blev opdraget i København.

Ved Herredagen i København i Juni 1533, hvor den ny Konge skulde vælges, var Holstenernes Repræsentanter meget ivrige efter at drive Hertug Kristians Kongevalg igennem. Det stemte, som vi om lidt skal se, bedst overens med deres Planer. Det nære Forbund mellem Danmark og Lybæk, som Kampen mod Kristian 2. havde ført til, var Holstenerne ikke mere interesseret i, navnlig ikke efter Revolten i Lybæk, hvor den demokratiske Borgmester Jørgen Wullenwever var kommet til Magten. Man mente, at det var bedre at holde sig til Nederlandene, der syntes at have Fremtiden for sig. At Lybækkerne, medens Herredagen stod paa, havde en Flaade med Wullenwever om Bord liggende udenfor København og derved syntes at ville skræmme Rigsraadet, forøgede ikke deres Popularitet.

Trods Mogens Gøje's stærke anbefaling var Forbitrelsen hos Rigsraadet altfor stor mod Hertug Kristian til, at man vilde vælge ham, og Rigsraadet gjorde da den skæbnesvangre Fejl at udskyde Afgørelsen et Aar til St. Hans 1534, for at Nordmændene kunde være med i Afgørelsen, sagde de. Men ved saaledes at lade Landet være uden Konge et Aar, afsagde Rigsraadet uden at vide det sin egen Dødsdom og nedkaldte store Ulykker over Landet.

Men Holstenerne fik med sig hjem et fyldigt Udkast til en fremtidig Union mellem Kongeriget og Hertugdømmerne, det vil altsaa sige to fuldt ud jævnbørdige, politisk selvstændige Stater. Kongerigets Krav paa sit aarhundredgamle Kronland Sønderjylland blev

reduceret til ikke andet end en "formentlig" Rettighed. Dette forøgede naturligvis den evig standende Strid og Kiv mellem de danske i Sønderjylland og Holstenerne. Disse havde i Tidens Løb uddannet en stor Stab af Adelsmænd, som de havde dygtiggjort i Politik og Krigskunst og tildelt dem rigeligt med Gods og Penge paa Bekostning af de holstenske Bønder, som sank ned i Usselhed. Ved yderligere at sprede dem i Slotte ud over hele Sønderjylland og hindre en lignende Opkomst af danske Adelsmænd, som kunde have dannet Modvægt, var det meget vanskeligt at gøre noget effektivt, naar yderligere Kongemagten stod paa Holstenernes Side. Hertug Kristians Raadgivere, Johan Rantzau og Utenhof, var klar over det farlige i dette Nag mellem Hertugdømmerne indbyrdes og tilraadte Kongen Forsigtighed; han burde lade sig mærke med, at han "elskede begge Nationer som sine Undersaatter".

Men Bønderne i Sønderjylland var langt mere frie og velstaaende end i Holsten.

Den foreslaaede Union var i Virkeligheden Omridsene af en dansk-holstensk Helstatspolitik, idet Holstenerne stærkt ønskede Hertug Kristian som Danmarks Konge og ønskede hans Søn Frederik (født i Juli 1534) sikret som hans Efterfølger. Holstenerne mente, at de altid vilde faa vidtrækkende Indflydelse i Riget, hvilket ogsaa viste sig under Grevens Fejde.

Johan Rantzaus holstenske Helstatstanke byggede paa, at Kristian 3. vilde vedblive at være den Holstener, han alle Dage havde været. Og hvorfor skulde de kommende danske Konger ikke følge i hans Spor?

Men her tog Holstenerne alligevel Fejl. Thi dette maatte føre til en stadig voksende dansk Modstand, thi fortsatte holstenske Sympatier kunde ingenlunde være forenelig med den danske Kongemagts egne Interesser. De havde ingen klar Opfattelse af, hvilken Rolle Sønderjyllands statsretlige Forhold spillede i den toneangivende politiske Opinion i Danmark.

Dog Kong Kristian 3. selv forstod Aarsagen til, at man ikke kunde løse Spørgsmaalet. Det ser man af hans Udtalelse: "Danskerne vil ikke regeres af Holstenerne. De vil hellere dø for at bevare deres Kaaringsret fri".

Wullenwever vilde, i Frygt for Nederlandene, søge at hæve Lybæk op til sin gamle Magtstilling ved at gaa i Forbund med Danmark, sin gamle Fjende gennem mange Aar. Han ønskede Hertug Kristian paa Tronen, men da denne afslog trods Mogens Gøje's og Malmø's Borgmester Jørgen Kock's ihærdige Forsøg, greb han en af Jørgen Kock

udkastet Plan om at befri Kristian 2. og sætte ham paa Tronen. Til at udføre Planen fandt han en ung Slægtning af Kristian 2. Grev Christoffer af Oldenburg, efter hvem den toaarige Borgerkrig fik Navn som "Grevens Fejde". Fangens Navn var blot et Feltraab og intet andet; thi det bestemtes i Traktaten, at lykkedes det at befri ham fra Sønderborg, skulde han udleveres til Lybæk. Meningen var, at Danmark skulde staa under Lybæks Overhøjhed, og med Greven som Lydkonge, og det hele iværksattes paa dette bekvemme Tidspunkt, hvor Danmark var uden Konge.

Grev Christoffer landede den 22. Juni 1534 ved Skovshoved. København sluttede sig villigt til ham og ligesaa Malmø. Sjælland var ganske blottet for Tropper, og Adelen baade her og i Skaane maatte nødtvungent følge efter. 6 Uger efter, i Begyndelsen af August, var Greven Herre over hele Østdanmark i Kristian 2's Navn.

I Jylland fik Mogens Gøje samlet en Herredag i Ry og trods Bispernes Modstand valgt Kristian til Konge, og han modtog virkelig nu Kronen, Juli 1534.

Paa Fyn gjorde Bønderne understøttet af Grev Christoffer Opstand mod Adelen, og i Nørrejylland rejste Kristian 2's gamle Tilhænger Skipper Cemens Vendelboerne. Han indtog Aalborg, og hans Bondehær slog Adelen ved Svenstrup i Oktober 1534, hvorefter Opstanden brede sig over det meste af Jylland.

Det lykkedes Kristian 3. i November at faa sluttet Fred mellem Hertugdømmerne og Lybæk, saa han fik frie Hænder. I Ilmarch drog Johan Rantzau mod Nord og indtog Aalborg 18. December med Storm. I Løbet af een Maaned var Jylland undertvunget, og det blev straffet strengt.

Imidlertid var Grev Christoffer blevet angrebet af Gustav Vasa i Halland, og da den skaanske Adel gik over til Svenskerne, led han ved Helsingborg et stort Nederlag i Januar 1535. Med Undtagelse af Malmø og Landskrona var Skaane igen underlagt den danske Konge.

Som Hævn lod Greven foretage en formelig Adelsjagt paa Sjælland og Fyn. Borgene gik op i Luer og en Mængde Adelsmænd førtes som Fanger til Mecklenburg.

I Marts 1535 hyldedes Kristian 3. paa Viborg Ting. Johan Rantzau gik med Hæren i al Stilhed fra Als over til Fyn og indesluttede den ringe Besætning i Assens. De fynske Bønder samlede sig paa Øksnebjerg og lagde den Plan at rykke frem til Assens og falde Rantzau i Ryggen. Men Planen blev røbet til Rantzau af Præsten Hans Madsen i Svanninge, som altsaa paa en Maade forraadte

sine egne Sognebørn. Men han havde været ude for Tortur af de raa Lybækkersoldater, som uden Held vilde tvinge ham til at røbe, hvor Kirkens Kostbarheder var gemt. Smidt ind og glemt i et Skab hørte han her Planlægningen af Felittoget. Han undslap og naaede frem til Rantzau. Denne opgav straks Belejringen af Assens, og drog i Ilmarch mod Øksnebjerg, hvor Bønderne ikke fik Tid til at stille sig op i Kampfornation og derfor bogstavelig talt blev slagtet paa det frygteligste.

En forenet dansk-svensk-preussisk Flaade under den jyske Adelsmand Peder Skram "Danmarks Vovehals" slog den lybske Hovedflaade og jog den ind i København. En anden lybsk Flaadeafdeling blev ødelagt i Svendborg Sund, et Tab, som Lybæk ikke kunde forvinde. Efter at Fyn var undertvunget og haardt straffet, gik Kristian 3. med Hæren over til Sjælland og begyndte Belejringen af København i Juli 1535. Byen blev indesluttet til Lands og blokeret til Søs, men da Amager ikke var besat af de kongelige Tropper, maatte Belejringen blive langvarig. Lybæk sluttede Fred, og alle andre overgav sig, kun København holdt stadig Stand i Haab om at faa Hjælp fra Kejser Karl 5, der lovede at sende en nederlandsk Flaade op. Men Hjælpen kom for sent. København var nu helt afspærret og der herskede stor Nød. Men et lille Krigsparti og Borgmester Ambrosius Bogbinder vilde ikke høre Tale om Overgivelse og slog enhver Misnøje ned med Vaabenmagt. Først da alle Forraad var opbrugt, overgav Byen sig 29. Juli 1536. Ambrosius tog sig selv af Dage.

Straks efter Københavns Indtagelse lod Kongen efter Raad fra Johan Rantzau og tyske Officerer de i Byen værende katolske Bisper fængsle. De verdslige Raader skulde ogsaa have været fængslet, og det truede med at blive noget, der lignede det stockholmske Blodbad. Men nu traadte den kloge og myndige Rigshofmester Mogens Gøje til og hindrede, at Hævnens Sluser blev aabnet paa vid Gab. Bisperne blev igen løsladt med Undtagelse af Sjællands Biskop Joakin Rønnow, der holdtes fangen til sin Død.

Ved dette regulære Statskup eller Statsomvæltning 1536 blev Reformationen indført og Bispemagten ophævet.

Det var en Lykke for Danmark, at man i dette det mest kritiske Øjeblik havde en Mand som Mogens Gøje med Danskerens bedste Egen-skaber til uforskrækket at staa imod Kongens tysk-holstenske Omgivelser, der var brøsigge, uforstaaende og overmodige efter Sejren. Ellers kunde Danmark let være blevet prisgivet som værgeløst Bytte for Sejrherrene. Der var i det hele taget paa det Tidspunkt mange

store Personligheder mellem de danske Stormænd, og den ny Konge opdagede snart, at han ikke kunde regere Landet ved Hjælp af Ud-
lændinge, og han støttede sig derfor mer og mer til de danske.

Mogens Gøjes yngre Broder Henrik Gøje var ligeledes en sjælden rank Personlighed, et Særsyn for denne Tid og for alle Tider. Han holdt usvigelig trofast ved den afsatte Kong Kristian 2, som ud-
nævnte ham til "Statholder i Danmark", da han forlod Landet. Henrik Gøje forsvarede tappert København og risikerede sit Liv uden Be-
tænkning og ofrede sin Formue - deriblandt Ejendommen Gisselfeldt -
for at betale Sold til Lejetropperne. Det var de to Brødre, der
paa hver sin Side forhandlede om Københavns Overgivelse og dem
skyldes det, at der blev givet Amnesti til Borgerne, og København
slap saa billigt.

Man kan maaske synes, at vi har fjernet os for langt fra vort
Emne, og at denne "Grevens Fejde" ikke vedkom Sønderjylland, som
ikke var indblandet. Men dette er ikke rigtigt. Thi Sønderjyllands
Ve og Vel afhang af, at Landet ikke blev revet bort fra sin natur-
lige Forbindelse med Moderlandet, og det var der stor Fare for i
disse Aar.

Paa Bennicksgaarden fulgte man i største Ængstelse de skrække-
lige Begivenheder. Det var uhyggeligt at se, hvorledes Menigmand,
Bonde og Borger blev opfanatiseret ved Anvendelse af Ord og Begre-
ber, hvis virkelige Betydning ikke svarede til det lave Formaal,
de blev anvendt til. Herved paa Afstand var det lettere at gen-
nemske Sagen, og Peter₂ Bennick saa da ogsaa, at ligegyldigt hvem
der sejrede, vilde det blive en Holstener, der blev Danmarks Konge.
Thi Kristian 2. blev det i hvert Fald ikke, han var bare Lokkemad.
Og af to Onder vælger man dog det mindste, især naar man bedre kan
overse Tingene. Peter₂ Bennick stode paa Danskernes Evne til at
opsluge de fremmede Elementer og gøre dem til sine egne. Og blev
Hertugdømmernes Herre ogsaa Konge af Danmark, vilde han nok opdage,
at det større Rige var mere interessant at have med at gøre end
blot det mindre Holsten.

I Sommeren 1544 gjorde Kristian 3. Ende paa den foreløbige
Ordning af Styrelsen i Slesvig-Holsten og delte Landene mellem sig
selv og sine to Brødre, Hans (23 Aar) og Adolf (18 Aar). Den 15-
aarige Frederik gav Afkald paa at være med i Delingen mod at faa
Løfte om engang at blive Biskop i Slesvig. Delingen foregik paa
den gamle Maade i en Masse Smaastumper filtret ind i hinanden, og

dette saavel i Slesvig som i Holsten.

Adolf, der som den yngste valgte først, fik i Sønderjylland som Hovedbestanddel et stort sammenhængende sydslesvigsk Omraade fra midt i Angel, Slesvig, den gottorpske Del med Gottorp Slot som Midtpunkt, Ekernførde, Husum og Ejdersted. Desuden Aabenraa By og Amt.

Derpaa valgte Kongen, thi Hans havde beskedent ladet sin ældre Broder vælge først. Kongen valgte den sønderborgske Del med Ærø, Als og Sundeved, endvidere Flensborg By og Amt, Nørre Gøs Herred og Ryd Kloster. Det vil ialt sige en Strimmel tværs over fra Østersø til Vesterhav. Ryd Kloster omfatter det senere Glüksborg.

Hans fik Haderslev By og Amt og Tørning Len, Rømø, Løgunkloster Amt, Tønder By og Amt, Sild, Før, Nordstrand og Femern. Og tillige, og det er det morsomme, Lundtofte Herred med Rinkenæs. Det var da saa romeligt, at Bennicksgaarden kom under den rare Hertug Hans' Domæne. Laa mon ikke her en Tanke bag?

I Holsten gik det paa lignende Maade, blot var Delene der endnu mere spredt beliggende.

Hertug Hans, kaldet Hans den Ældre f. 1521 - d. 1580, havde faaet en omhyggelig Opdragelse, idet han af det katolske Parti var udset til at efterfølge sin Fader Frederik I. Fra Ni- til Tretten-aarsalderen opdroges han i Danmark sammen med danske adelige Drenge, i Ungdomsaarene hos sin Søster og Svoger i Preussen. Han var en udpræget fredelig Natur, pligtopfyldende, flittig og med stor Sans for Orden. Med landsfaderlig Omsorg tog han sig af fattige og fortrykte; han var meget religiøs; men en munter og fornøjelig Mand, der var glad ved et Bæger i et fornøjeligt Drikkelag. Han styrede sit Land med Iver og Omhu og han byggede Skoler og milde Stiftelser. Til sig selv byggede han sig et Fyrsteslot i Haderslev efter sin egen Smag.

Hertug Adolf f. 1526 - d. 1586 blev som tolv-aarig sendt til Landsgreven af Hessen, ved hvis Hof han blev opdraget i de første Ynglingeaar. Selv efter at han var blevet regerende Fyrste, var han noget af en farende Svend. Han var i Kejser Karl 5's Tjeneste og fulgte ham paa Krigstog og til Rigsdage. Karl 5. var tysk-romersk Kejser, som tillige herskede over Spanien, det meste af Frankrig og Nederlandene. En meget dygtig Regent, der forbavsede Verden ved i en Alder paa 55 Aar pludselig i Aaret 1555 at nedlægge Regeringen og trække sig tilbage til et Kloster i Spanien, hvor han døde tre Aar efter.

Efter Karl 5's Tronfrasingelse tog Hertug Adolf Tjeneste hos

hans Søn Philip 2. af Spanien og Nederlandene. Herfor modtog han en aarlig Sold paa 6000 Gylden. I 1572 bistod han personlig med en Tropestyrke Hertug Alba ved dennes grusomme Undertrykkelse af de protestantiske Nederlandes Frihedskamp.

Da Broderen Kong Kristian 3. døde 1559, vilde Hertug Adolf foretage Ditmarskertoget alene for at lægge dette Land til sit eget; men den gamle Johan Rantzau forhindrede dette og sørgede for, at det blev et Fællesforetagende. Krigen varede kun 4 Uger og førtes af Johan Rantzau og væsentligst med det holstenske Ridderskab, og Fodfolket var hvervede tyske Landsknægte.

Gottorp var paa Grund af hans Navn som Kriger et Tilholdssted for tyske Lejetropførere.

Han blev i 1564 gift med Christine af Hessen og befæstede dermed sin nære Forbindelse med Tysklands førende Stater. Forud var der gaaet en gennem mange Aar ført stort anlagt Ægteskabspolitik. Hans Betingelser for Ægteskab var en statelig Forøgelse af Land og Folk foruden en anselig Brudeskat. Han forsøgte mange Gange, ogsaa med Dronning Elisabeth af England. Han foretog selv 2 Rejser derover og sendte i 1560 en Gesandt. Men Dronningen svarede, at Hertugen i hende vilde faa en Xantippe til Hustru, og iøvrigt vilde hun helst nedlægge Regeringen og gaa i Kloster. Episoden sluttede med et Brev fra Hertug Adolf, hvor han ridderlig tolkede sin ømme Deltagelse for Dronningens Vel og tilføjer "saa længe jeg lever, haaber jeg".

Hans Økonomi var daarlig, thi hans Flothed kostede meget, saa han havde det meste af sine Lande pantsat. Som Raadgiver havde han Johan Rantzau, efter at dennes Forhold til Kongen var kølnet, da Kongen efterhaanden gik over til at tage danske Raadgivere.

Overfor Kirken optraadte han som den brutale Landsknægthøvding, og hans Udenrigspolitik viser, at han ikke var religiøst indstillet. Da han kom hjem i 1572 fra Felttoget i Nederlandene, maatte han i Husum Kirke paahøre en Prædiken, som den djærve Præst Peter Bokelmann holdt og som endte saaledes: "Vi maa vel billig takke den allerhøjeste Gud for, at han har hjulpet vor naadige Herre hjem igen ved godt Helbred. Men hvem har han tjent? Fanden og hans Oldemor", - en Frimodighed, som Hertugen saa langt fra tog ham ilde op, at han efter Gudstjenesten indbød den gamle Præst til sit Bord og spøgende sagde til ham: "Der vankede stærkt Øl i Kirken idag, Fader".

For den verdslige Kultur, navnlig Kunsten, blev det gottorpske Hof et af Midtpunkterne.

Kong Kristian 3. havde gennemført Delingen i 1544 paa et Tidspunkt, da han havde frigjort sig for den slesvig-holstenske Adels overmægtige Indflydelse i Kongeriget, hvorved der skete et Brud med hans gamle Raadgivere bl.a. Johan Rantzau. Kongen optraadte med en vis Skarphed overfor Ridderskabet, og hans Besøg i Hertugdømmerne var ret kortvarige og sjældne. Efter 1553 kom han overhovedet ikke. Han skiftede ofte Statholder. Fra 1556 var Henrik Rantzau Statholder.

Ved Kong Kristian 3's Død 1559 blev den kongelige Del af Sønderjylland delt, idet Kong Frederik 2. maatte afgive Ærø, Als og Sundeved til sin Moder, Enkedronning Dorothea. Ved Sundeved forstaas Broager Land og den Del, der ligger øst for en Linie trukket noget øst for Graasten mod Nord til Als Fjord. Efter at Enkedronningen var død 1564 og hendes Mor død 1571, overgik de ovennævnte Landsdele til Kongens yngre Broder Hans, kaldet Hans den yngre.

Hans den yngre f. 1545 - d. 1622 blev ikke ligestillet med de øvrige Hertuger, han stod udenfor Fællesregeringen og kaldtes en "afdelt Fyrste". Han deltog ikke i det store Forlig i Odense i 1579, hvor Sønderjyllands statsretlige Forhold blev ordnet. Med stor Iver udvidede og afrundede han sine Privatbesiddelser. Han købte Gods for 700.000 Rdl, og han udkøbte næsten alle Adelsmænd i Sundeved og paa Als eller bortmageskiftede dem. Det var til liiden Baade for Bønderne, der plagedes haardt med Hoveri af ham. I sine to Ægteskaber havde han 23 Børn. Indenfor sine Besiddelser indtog han en regerende Fyrstes Stilling. Han slog Mønt og paalagde Told, og for at skaffe Penge til sine mange Døtre paalagde han en Skat, som Folk kaldte "Frøkenskatten".

Han formaaede sin Broder Kong Frederik til at afstaa sig Ryd Kloster, Halvøen syd for Flensborg Fjord, hvor han byggede Slottet "Glücksborg". Han delte selv sine Besiddelser i 5 smaa Fyrstendømmer til Sønnerne, men med Undtagelse af de augustenburgske Godser blev det altsammen tilbagekøbt af eller hjemfaldt til Kronen i Løbet af 1600 og 1700 Tallet. Fra ham nedstammer den lykborgske og den augustenburgske Linie.

Han var en temmelig besværlig Herre, der bestandig laa i Strid med nogen. Bønderne klagede og Præsterne klagede, thi Tiendeindtægten formindskedes, naar Bønderne blev købt ud. Man har et pudsigt Brev, hvori der klages over, at den jagtglade Hertug sender sine Jagthundehvalpe til Opdræt hos Præsterne: "og nu blev en Hvalp baaren til Hr. Jenses i Ulkebøl at opføre, hvilken vi havde befa-

let ham igen tilbage at skikke". (tilbage til Hertugen)

Klagerne over Hans den yngres haarde Fremfærd fortsatte ind i det næste Aarhundrede.

I den nordiske Syvaarskrig 1563 - 70, hvor Kong Frederik 2. forgæves søgte at undertvinge Sverige, deltog Sønderjylland slet ikke, hverken med Tropper eller Penge. Krigen blev ikke andet end gensidige grusomme Hærgninger af Landskaberne paa begge Sider af Rigsgrænsen, og alt blev som før; men der opstod et Folkehæd, som i de følgende 150 Aar fik stadig Næring ved nye Krige. Mærkelig nok steg Danmarks Anseelse i Udlandet, og udenlandske Skibe sønkede Topsejlet for danske Orlogsmænd.

Ved Hertug Hans den ældres Død i 1580 opstod der Strid om Arven mellem Kong Frederik 2. og Hertug Adolf. Denne havde straks forsøgt at tilrane sig noget, men blev stoppet af Kongen. Det kom i 1581 til et Kompromis, hvorefter en Lodtrækning afgjorde Fordeelingen. Kongen fik Haderslev Amt og Tørning Len d.v.s. alt Landet, der ligger nord for en Linie, der gaar i Øst midt mellem Haderslev og Aabenraa og fortsætter stik vest mod Rømø (hvor Dæmningen nu er) og det nordlige Rømø. Hertug Adolf fik hele Landet syd herfor og grænsende op til Kongens gamle Del, som Kongen naturligvis beholdt d.v.s. hele Bæltet med Flensborg. Lundtoft Herred ved Rinkenæs kom altsaa under Hertug Adolf, og det forbavser egentlig, at Kongen ikke fik det ordnet saaledes, at han fik dette Stykke, saaledes at han havde faaet hele den nordlige Kyst af Flensborg Fjord.

Hertug Adolf døde 1586, og hans Efterfølger, hans attenaarige Søn Frederik døde Aaret efter. Da den næstældste Søn Philip kun var 17 Aar, overtog Kong Frederik 2. Formynderskabet for ham. Men allerede Aaret efter igen 1588 døde Kongen, og der opstod nu et ret forvirret politisk Spil.

I Danmark var der ingen Vanskeligheder; thi den 11-aarige Kristian 4. var allerede kronet, og et Regeringsraad blev hurtigt dannet. Men i Hertugdømmerne fandtes nu to umyndige unge Mænd, for hvilke der maatte skaffes et Formynderraad. Herom vil nærmere blive berettet i Kapitel 13.

Bæreren af det kongelige Styre i Hertugdømmerne var under hele Frederik 2's Regeringstid Henrik Rantzau, som var meget virksom for Landenes økonomiske Opgang, og hans Statholdertid, der strakte sig fra 1556 til 1598, var i den Henseende en lykkelig Tid

for Hertugdømmerne. Henrik Rantzau havde vidt forgrenede udenlandske Forbindelser med Fyrster og Statsmænd, Videnskabsmænd og Skønaander. Han stod i nær Forbindelse med den danske Adel og i Venskabsforhold til Tyge Brahe, Niels Kaas og Peder Oxe. Han var særdeles dygtig og behændig i det politiske Spil; men han var ikke de store Tankers Mand eller en skabende Aand som hans Fader Johan Rantzau eller Rigets Hovmester Peder Oxe, der bragte Kronens Pengevæsen paa Fode efter Syvaarskrigen og derved skabte Velstand i Danmark.

Henrik Rantzau var hovedrig, og han indtog en fremskudt Stilling i Datidens litterære og kunstneriske Liv. Han ejede 18 store Godser og byggede flere pragtfulde Slotte, som han prydede med Malerier og Statuer. Han yndede at lade sig selv forherlige og tog gerne mod rigelig Smiger. Paa Slottet Breitenburg samlede han et Bibliotek paa 6000 Bind; men i 1627 indtog Wallensteins Tropper Slottet og ødelagde Biblioteket.

Kong Frederik 2. opholdt sig under sine ret hyppige Besøg ofte i Flensborg, men efter Hans den ældres Død blev Haderslevhus eller "Hansborg", som det kaldtes, Frederik 2's Yndlingsresidens. Han var da paa samme Maade som Broderen Hans den yngre i Sønderborg stærkt optaget af at erhverve sig store sammenhængende Godser i Haderslev Amt til Brug til Jagt og Stordrift.

Der blev efterhaanden ikke megen Plads for Adelen i Sønderjylland.

Før Reformationen havde Danmark været forskaanet for Heksefølgernes skrækkelige aandelige Smitte. Men nu trængte den op fra Tyskland, som var Heksefølgernes Arnested, og de huserede over 150 Aar her i Landet indtil Aar 1700. En af vore største Skikkelser paa den Tid, Sjællands Biskop Peder Palladius, en fattig Skomagere Søn fra Ribe, skriver i sin berømte Visitatsbog, at "der nylig (Aar 1550) paa Als er blevet brændt 52 Hekse", men det uhyggelige er, at han mener, at det var godt, at man paa denne Maade kom af med dem.

Tillæg 7.

Reformationens Indførelse i Norge

beskrives i en norsk Lærebog omtrent saaledes:

Nordmændene befandt sig godt ved Katolicismen, som i deres fattige, ofte trange og dystre Tilværelse aabnede de store, pragtfulde Kirker med Orgelmusik og Sang og smukke Messegevandter. Nordmændene havde ikke sendt nogen ned for at lytte til de ny Toner i Syd-tyskland, undtagen den fornemme Biskop Olav i Nidaros Domkirke; men han forstod kun saa meget, at Luther var en meget farlig Mand for den katolske Kirke, og han besluttede derfor, da han kom hjem, at slaa et Slag for paa een Gang den katolske Kirke og norsk Selvstyre. Biskop Olav gik derfor i Forbund med Norges rigeste Mand, Ejeren af 500 Gaarde, Vincent Lunge fra Austrat. Men Lunge prøvede at narre Olav; thi han var blevet klar over, at han ved at blive Protestant kunde faa Del i Kirkegodset og blive endnu rigere. Olav kaldte Lunge op til Nidaros og lod ham dræbe for sit Forræderi. Derefter anskaffede Biskop Olav sig Krigsskibe og byggede en Fæstning, som endnu findes i Trondheimsfjorden. Hans Tanke var at faa Kristian 2. til Norges Konge. Men da det ikke gik, sejlede Olav til Nederlandene medtagende Norges Kongekrone og mange andre Kostbarheder.

Nordmændene havde ingen, der som Hans Tavsens og mange andre i Danmark prædikede den ny Lære, saa Folk kunde forstaa det. I Norge var den næsten ukendt, og det kom derfor som en kold Douche over dem, da de danske Soldater rev Helgenbillederne ud af Kirkerne og kørte dem i Elven eller brændte dem. Guld og Sølv og alle Rigdommene tog de til København. Og den hellige St. Olavs Skrin for samme Vej.

De danske Præster, som blev sendt op, forstod de ikke. Kirkerne var blevet saa nøgne og tomme. Mange Steder jagede de Præsterne bort. Det blev rent ud en Vildmandstid i Norge med Slagsmaal, Drab og anden Ugudelighed. Det tog lang Tid, før den ny Lære fik Tag i Folket. Dansk Maal fik nu Overtaget som Skriftsprog i Landet, og Kristian 3. lovede Adelen i Norge, at Norge ikke længer skulde være noget eget Rige, men en Del af Danmark, ligesom Sjælland og Fyn.

Her kan jeg ikke dy mig for at anstille følgende lille Tankeeksperiment. Lad os sætte, at Biskop Olav af Nidaros virkelig havde faaet fuld oprigtig Støtte af sine Landsmænd, havde rejst Norge, løsrevet det fra Danmark, indsat en kraftig katolsk Konge og beva-

ret Katolicismen i Norge. Vilde noget saadant have været umuligt? Slet ikke, han var paa Vej for at hente Hjælp til sin Plan hos Europas største Magt dengang, Spanien, som beherskede Nederlandene. Han havde jo endog Kongekronen med for at sætte den paa det rette Hoved. I den sig nærmende Kamp vilde det have været særdeles kærkomment for Spanierne at kunne støtte sine Flaadeoperationer mod England fra de norske Havne, særlig da Bergen. Hele Historiens Gang kunde være blevet en anden. Den uovervindelige spanske Armada vilde virkelig være blevet uovervundet, Nederlandene og England være blevet undertvunget. Norge vilde have staaet som den førende Magt i Norden, Protestantismen være knækket ved samtidig Angreb sydfra og nordfra. Og de tre nordiske Riger vilde ved spansk Hjælp være samlet under Norge.

Men en Risiko var der naturligvis. Det kunde jo være, at Sverige, i Stedet for at gaa til Tyskland i Trediveaarskrigen, var gaaet mod Norge og erobret hele Landet. Og saa vilde der for Tid og Evighed ikke have været noget, der hed Norge. Det var blevet lige saa svensk som Skaane.

Tillæg 8.

Store Begivenheder i Europa.

I 1561 kom Marie Stuart til Skotland og forsøgte at genindføre Katolicismen; men hun blev fordrevet, og som ensom Flygtning slap hun til Hest ned til England, hvor Dronning Elisabeth først tog venligt imod hende. Men da man opdagede, at hun havde gjort den spanske Kong Filip 2, Englands Dødsfjende, til sin Arving af Skotland, blev hun henrettet (1587). For at hævne hende afsendte Filip 2. den "uovervindelige Armada" i 1588, som blev slaaet af Engländerne.

Filip 2. havde ogsaa haft Tyrkerne at kæmpe mod. De var ved at tage Magten over hele Middelhavet; men i 1571 blev de saa totalt slaaet udfor Grækenlands Vestkyst af en forenet spansk-italiensk Flaade, at de aldrig rejste sig igen.

I Frankrig blev Protestanterne (Hugenotterne) enten udryddet eller fordrevet efter Bartholomæusnatten eller Blodbrylluppet i Paris 24. August 1572.

Begivenheder i Danmark.

Tyge Brahe, født 1546 i Skaane, blev den Tids største Astronom.

Som alle dengang mente han, at Jorden var Verdensrummets stillestaaende Midtpunkt, og at alle Himmellegerne drejede sig om den, som enhver kunde se. 11. November 1572 saa Tyge Brahe den ny Stjerne "Stella nova" i Casciopeia lysende lige saa stærkt som Venus. Kikkerten var ikke opfundet endnu; men Tyge Brahe byggede paa Hveen i 1580 Uranienborg og i 1584 Stjerneborg og forsynede dem med mange sindrige Instrumenter, hvormed han foretog en Mængde banebrydende Observationer.

Sorø Cistercienserkloster, det største og rigeste i Norden, fik paa Grund af sin store Anseelse Lov at bestaa længe efter Reformationen, selvom det var blevet Kronens Ejendom. Kirken er den største bevarede Klosterkirke i Danmark.

I 1586 oprettede Kong Frederik 2. Sorø Akademi paa Klosterets Grund som Skole for 30 adelige og 30 ikke adelige Elever. De to fremtidige Konger Kristian 4., Frederik 3. ja endog den svenske Kong Karl X Gustav har gaaet der som Dreng.

Slægts-Data 3.

A.

Peter₂ Bennicks 8 Børn var:

- 1) Hans₃ Bennick født 1511. Se B.
- 2) Kirstine født 1512, gift med Godsejeren paa Løgumkloster.
 Havde en Søn, der kom i Kancelliet i København
 en Søn, der fik Godset
 en Datter, der blev paa Godset.
- 3) Anna født 1514, gift med Iver Callsen til Lexgaard i Kær paa Als 3 km nord for Sønderborg.
 Ingen Børn.
- 4) Marin født 1516, gift med Borger i Flensborg Lorents Ouwsen, som var født i Hovslund 10 km nord for Aabenraa.
 Havde en Datter Ingeborg, der var gift 2 Gange
 2' Gang med Jacob Hoyer (f. 1540 - d. 1602), som var ansat i Kancelliet i København. Ingeborg d. 1594.
 Hun havde 2 Sønner og en Datter. x)

22. August 1639, d. 1705. Blev Underofficer 1659 under Københavns Belejring. Udnævnt 1662 af Frederik 3. til Slotsskriver og Amtsforvalter. I 1682 til Politimester for København og hele Landet. Borgmester i København 1684-1691. Meget dygtig, men ilter.

- 6) Karin født 1520, gift med Hans Fisker i Flensborg. Døde i København. Ingen Børn.
- 7) Riggell født 1522, gift med Dorthea Munk paa Backensbjerg. ^{x)}
Ingen Børn. Døde 1591.
- 8) Peter født 1525. Blev Guldsmed i Brunsvig. Ingen Børn.

B.

Hans₃ Bennick født 1511. Første Gang gift med Marin fra Tolsted, med hvem han fik flere Børn, der døde som smaa. I andet Ægteskab ^{x)} havde han 4 Sønner og en Datter. Disse var:

Peter₃ Bennick født 1558. Se. C.

Hans født 1560 gift med en Søster til Mechel Boisen i Rinke-
næs. Han byggede en ny Gaard i Rinke-
næs paa Grundholm
Mark (se Side 37). Denne Gaard vil vi kalde Rinke-
næsgaarden for at skelne den fra Bennicksgaarden.
Han havde 3 Sønner og 3 Døtre. Se. D.

Asmus blev Husfoged i Tønder. ^{x)} ~~Der vides intet om ham.~~

Hartich blev Skipper i Flensborg. Der vides intet om ham.

Kirsten født 1583, gift første Gang med Ejeren af Buskmose, anden Gang Rostgaard. Se E.

De 2 Gaarde i Rinkenæs,

som ejedes af de 2 Brødre Peter₃ og Hans, var

C.

Bennicksgaarden

ejes af

Peter₃ Bennick født 1558
død 1627. Begravet i Rinke-
næs, gift med Marina, Datter
af Herredsfoged Jessen i Ug-
leherred.
Deres 7 Børn var:
Hans₄ født 1590 (se Side 98).
Jens
Riggell
Anna
Marie
Mette
Ingeborg.

D.

Rinkenæsgaarden

ejes af

Hans Bennick født 1560
død 1625. Var Sognefoged, gift
med en Søster til Mechel Boisen
i Rinkenæs.
Deres 6 Børn var: *1622 - 1640*
Hans. Herredsfoged i Lundtofte
8 km vest for Rinkenæs
Richard. Præst i Preetz, f. 1596
Peter, gift i Tønder
Anna, gift i Burkal 12 km øst
for Tønder
Ingeborg, gift i Hokkerup 5 km vest
for Rinkenæs
Metta, gift med Hans Korff
og beholdt Rinkenæsgaarden.

E.

Rostgaarden

ejedes af Aage Madsen Rostgaard, f. 1580, d. 1659, gift med
Kirsten Bennick, f. 1583, Søster til Peter₃ og Hans.
Deres Søn var Hans Rostgaard, f. 1625, d. 1684, og dennes Søn var
Frederik Rostgaard, f. 1671, d. 1745.

Kapitel 12. A.

Peter₂ Bennick.

Peter₂ Bennick maatte opgive at sende sin Søn Hans₃ i Kloster-
skolen i Flensborg, hvor baade han selv, hans Fader og Farfar hav-
de gaaet. Thi nu var Tiderne helt fbrandrede. Klosteret var ved at
blive rømmet, og det vilde nok før eller senere blive nedlagt; thi
Reformationen gik frem med Stormskridt i Sønderjylland. Desuden

var der ingen Mening i at sende en 12-Aars Dreng ind til Flensborg, dette Centrum for Kampen mellem de to Konger, Kristian 2. og Frederik 1. Man kunde aldrig vide, hvornaar den kolde Krig blev varm. Desuden havde han saa stor en Børneflokk, at han fandt det bedst at ansætte en Huslærer. Da der paa Buskmose og en anden Nabogaard var Børn i samme Alder, tilbød Peter dem at deltage i Undervisningen paa Bennicksgaarden. Huslæreren fik saaledes en hel lille Klasse paa 8 Elever i forskellige Aldre. Nu lød muntre Barnestemmer overalt paa Bennicksgaarden, som i disse Aar mindede om en Børnehave. *Se Tilføjelser.*

Vi gør nu et Spring frem i Tiden, til Aaret 1537, en Sommerdag midt i Juli. Peter₂ er nu 56 Aar. Sønnen Hans₃ er 26 og skal til Høst giftes med Marin fra Tolsted. Kirstine blev for et Par Aar siden gift med Godsejeren paa Løgumkloster, og hun har allerede en Søn. Anna blev for et Aar siden gift med Iver Callsen til Lexgaard paa Als, og Marin blev nylig gift med Lorents Ouwsen i Flensborg. Ingeborg var ogsaa taget hjemmefra og var paa en Gaard i Angeln, hvor hun var forlovet med Sønnen. Der var derfor denne Sommer kun 3 Børn hjemme, den 17-aarige Karin, den 15-aarige Riggell og den 12-aarige Peter.

Peter₂ Bennick syntes, at dette var den første Sommer i umindelige Tider, hvor man igen kunde aande op og glæde sig over Livet og Naturen. Lige siden Ulykken med Gaardens Brand i 1517 havde der i disse 20 Aar været idel Forvirring og Utryghed. Nu sidst denne frygtelige 2 Aars Borgerkrig i Danmark, hvori Sønderjylland ganske vist ikke havde været direkte indblandet; men det hang dog som et Tryk over Hovedet paa en. Nu endelig turde man tro paa Freden. I Sønderjylland var Kong Kristian 3. foreløbig Enehertug i sine umyndige Brødres Navn, og der vilde gaa en Række Aar endnu paa denne Maade. Man sagde, at Kongen var en forstandig Mand, som valgte gode Raadgivere. Hvorledes hans Brødre var, og hvorledes Landene engang skulde deles imellem dem, kunde man endnu ikke vide. Man sagde, at den ældste, den 16-aarige Hans, var en flink og beskeden ung Mand, som var opdraget dansk og talte dansk. For Tiden opholdt han sig hos sin Søster og Svoger i Preussen.

Det var midt i Juli 1537, at der kom ridende Bud fra Flensborg, fra Hertug Hans, som nylig var ankommet dertil. Budet afleverede et Brev til Peter₂ Bennick og bad om Svar med tilbage. I Brevet skrev Hertug Hans, at han den 16. Juli om Formiddagen Kl. 11 gerne vilde aflægge et Besøg paa Bennicksgaarden og blive et Par Dage, hvis det passede. Peter skrev straks et Par Linier, at det var

ham baade en stor Ære og en stor Glæde at modtage Hertugens Besøg.

Og saa gik Peter₂ og Hans₃ sammen ad Markvejen ned til Fjorden for at gruble over Tingene. Det gjorde de altid, naar vigtige Ting skulde overvejes; thi her tænkte man bedst. De kom begge til samme Resultat, at der ikke maatte sejles under falsk Flag, og at Hertugen, saa ung han end var, straks med det samme skulde have hele Sammenhængen at vide. Ikke for at bede ham om noget, men fordi han netop ved denne aabne Fortrolighed vilde fatte Tillid til dem. Han kendte sikkert Bennicksgaardens tidligere Historie, siden han vilde aflægge Besøg, men næppe den senere. Hertugen havde meddelt, at han var ledsaget af sin Lærer, den unge Adelsmand Torben Munk og en Tjener, saa Indkvarteringen vilde ingen Vanskeligheder volde.

Den 16. Juli om Formiddagen holdt de to Drengene Vagt ved Indkørslen til Gaarden, og da de langt borte saa 3 Ryttere nærme sig, løb Peter ind og meldte, at nu kom de, mens Riggell flot svingede sin Hue og viste, at her laa Bennicksgaarden. Paa Gaardspladsen modtog Peter₂ og hans Familie Hertug Hans og hans Følge. Hertug Hans sagde straks, at han for ganske nylig var kommet sejlende fra Preussen til Flensborg, og at det nu i Sommer var hans Agt at rejse rundt i Sønderjylland og rigtig lære Landet at kende. Han havde valgt Bennicksgaarden som det første Sted, baade paa Grund af den centrale Belliggenhed, men ogsaa fordi han havde læst om Hans Bennicks Bedrifter og vidste, at han selv var opkaldt efter ham, i al Fald indirekte gennem hans Farbroder Kong Hans. Han var jo nær selv blevet Konge i Danmark, men heldigvis slap han, for det troede han ikke, han egnede sig til. Men hvis han kunde faa Lov at gøre lidt for Sønderjylland, vilde han være lykkelig.

Det var en hel Tale paa staaende Fod paa Gaardspladsen, saa nu skyndte Peter₂ sig at byde Hertugen og Torben Munk ind i Storstuen, hvor der blev skænket et godt Krus Øl ovenpaa den lange Ridetur. Og saa var Lejligheden kommet, hvor Peter₂ kunde bede Hertugen paahøre nogle Oplysninger og en Tilstaaelse. Saa kortfattet som muligt fortalte Peter₂ den sørgelige Historie, som Hertugen lyttede til med stor Deltagelse.

Det første, som Hertugen spurgte om, var om Peter₂ ikke havde været med ved Landdagen i Kiel 1533, da Hertug Kristian modtog Hylding som Landenes Herre og bekræftede Privilegierne. Nej, sagde Peter₂, det havde han ikke, thi han havde jo ingen Papirer at fremlægge og faa attesteret, og han mente, at det var et uheldigt Tidspunkt at komme frem med sin Historie paa.

Derpaa spurgte Hertugen, om Adelen her i Lundtofte Herred og Sundeved var klar over Forholdet, og hvad de mente derom. Jo, sagde Peter, de var klar over det, og han havde raadført sig med dem; men de mente ikke, at han under de givne Omstændigheder kunde have handlet anderledes. Hertugen sagde derpaa, at det var umuligt for ham selv personligt at gøre noget nu; men han vilde ved første Lejlighed tale med sin store Broder, Kongen, derom.

Men hvorledes det saa end vilde gaa, den Ting kunde ikke ændres, at af enhver dansk Konge og Hertug vilde dette Sted og Menneskene, som boede her, altid blive omfattet med den største Paa-skønnelse og Agtelse, og det var vel det, som det kom an paa, og ikke nogle i og for sig ligegyldige Papirer.

Men, sagde Hertugen, nu vilde de ikke spekulere mere paa dette idag, nu vilde de glæde sig sammen over det dejlige Vejr og den skønne Natur, og i Eftermiddag skulde Hans₃ ro dem over til Okse-øerne og fortælle ham alt, hvad der var sket.

Næppe var disse Ord udtalt, før der bredte sig den mest forunderlige Stemning over hele Bennicksgaarden. Peter₂ følte sig saa lettet og fri, somom han havde været til Skrifte og modtaget Tilgivelsen. Og for den unge Hertug var det endnu mere mærkeligt; thi dette var jo simpelthen hans allerførste Regeringshandling, endnu før han var blevet myndig. Det hele var faldet ham saa naturligt, og han mærkede nu, at saaledes var hans Natur, saadan skulde han blot optræde. Denne lille Episode, hvor en 16-aarig Dreng let og yndefuldt tager Byrden fra en gammel Mands Skuldre, var da heller ikke til at glemme. Den havde jo Lighedspunkter med Fortiden. For Hertug Hans blev i dette Minut hans Skæbne afgjort. Han følte sig bestemt til at være den, der som en Landsfader skulde drage Omsorg for dem, der blev ham betroet, og at hjælpe de fortrykte, svage og fattige, men altid med et muntert og fornøjet Sind.

Næste Aar ved samme Tid kom Hertug Hans igen paa Besøg, og han fortalte, hvad hans Broder, Kongen, havde sagt. Efter Statsomvæltningen i 1536 var Adelen's Betydning som selvstændig Magtfaktor ophørt. Det var kun gennem Kongemagten, som var blevet overordentlig udvidet, at Adelsmænd ved virkelig Dygtighed kunde gøre en Indsats; men det gjaldt iøvrigt enhver af Landets Borgere. Specielt i Sønderjylland, hvor Lavadelen aldrig havde haft nogen særlig Indflydelse, vilde der ikke være nogen Mening i at udstede et nyt Adelsbrev i dette Tilfælde. Bennickerne kunde fortsat glæde sig over at nedstamme fra en god Slægt, og Vaabenskjoldet kunde de anvende, som de havde Lyst til. Det vigtigste maatte være at vide, at enhver frem-

tidig dygtig Mand af Slægten, som vilde gøre en Indsats, kunde forvente Opmærksomhed fra Kongemagtens Side; thi Bennicksgaarden var jo opskrevet i Rigets og Kongens Annaler.

Peter₂ Bennick syntes, at dette var virkelig kloge Kongeord. Det var ingen Sovepude, men en Spore for Ungdommen. [✓]

Hertug Hans kom fra nu af paa Besøg hver Sommer; men i 1544 trak det ud, og han kom først den 15. August; thi den 9. August havde der været Landdag i Rendsborg, hvor det var blevet meddelt, hvorledes Delingen af Landene mellem de fire Brødre var foretaget. Der blev nu kun 3 til at dele; thi den 15-aarige Frederik, som var en meget from og stille Dreng, erklærede, at han ikke ønskede noget Land, hvis han blot engang maatte faa Lov at blive Biskop i Slesvig Domkirke. Og den Bøn kunde man da ikke nægte at opfylde. Den yngste skulde vælge først, det var den 18-aarige Hertug Adolf, der som tolvaarig var blevet sendt til Landgreven af Hessen for at opdrages. Der var blevet en Tysker ud af ham, en farende Svend, han ønskede at blive Fører for Landsknægte og gaa i Kejser Karl 5's Tjeneste. Europa drog ham ud til Eventyr, en Charmeur var han, lidt af de voldsomme. Han valgte Gottorp med det sydlige Slesvig og tillige Aabenraa Amt. Hvad han valgte i Holsten kommer ikke denne Historie ved.

Nu skulde egentlig Hans vælge; men da han vidste, at Kongen naturligvis helst vilde have Flensborg, som nu var den tredie største By i Danmark-Norge, saa lod han Broderen vælge først, idet han dog stillede den Betingelse, at han, Hans, fik Lundtofte Herred med Rinkenæs, saaledes at han fik Adgang til Flensborg Fjord, og netop det Stykke Land, han holdt mest af.

Kongen fik Ærø, Als, Sundeved, Landene paa begge Sider Flensborg Fjord, med Undtagelse af det lige nævnte Lundtofte Herred med Rinkenæs, Flensborg og Landet tværs over til Vesterhavet.

Hans fik det meste af Nordslesvig, d.v.s. Haderslev By og Amt, Tørning Len, Løgunkloster Amt, Tønder By og Amt og Øerne i Vesterhavet samt Femern.

Alt dette fortalte Hertug Hans i straalende Humør, idet han sammenlignede denne Metode at dele paa med, at man tog et Fad og slog det i Stykker og delte Skaarene. Men han var nu særdeles glad ved sine Stumper. "Og som I ser mig her", sagde han, "ser I den, I skal henvende jer til, hvis I har noget paa Hjerte". [✓]

Dette maatte naturligvis fejres, og da Høsten netop var tilendebragt, blev der afholdt alle Tidens Høstgilde, hvortil hele Bennicksfamilien fra fjern og nær gav Møde.

Peter₂ Bennick døde 1549.

[✓] Se Tilføjelser.

Kapitel 12. B.

Hans₃ Bennick.

Da Hans₃ Bennicks syv Søskende ønskede at faa deres Arv udbetalt i rede Penge efter Faderen Peter₂'s Død i 1549, solgte Hans₃ Købmandsgaarden og Købmandsforretningen i Flensborg. (Dette Salg er optegnet i gamle Flensborg Journaler). Hans₃ var ikke uddannet som Købmand, og saa betalte det sig ikke at føre Forretningen videre.

I sit Ægteskab med Marin havde han den Sorg, at deres Børn døde som smaa og Marin døde allerede 1556. I sit andet Ægteskab ^{x)} fik han først 4 Sønner, Peter₃ (1558), Hans (1560), Asmus (1563) og Hartich (1566) og som en Efternøler Datteren Kirsten (1583).

Kong Kristian 3. døde 1559 og hans Søn Frederik 2. efterfulgte ham paa Tronen. Han overtog sin Faders Landsdele i Slesvig-Holsten, idet han dog maatte overlade sin Moder, Enkedronning Dorothea, Ærø, Als og Sundeved, for at hun kunde leve af Indtægterne herfra.

Hertug Hans kaldte man nu Hans den ældre for at skelne ham fra endnu en Hans, Kong Frederik 2's Broder, som var født 1545 og kaldtes Hans den yngre.

Hans den ældre kom stadig af og til paa Besøg paa Bennicks-gaarden, og det var glade Timer, for han var altid fuld af Historier, navnlig om sin Broder Hertug Adolfs Meriter. Han fortalte, at da Kejser Karl 5. nedlagde Regeringen i 1555 og trak sig tilbage til et Kloster i Spanien, gik Hertug Adolf i Tjeneste hos hans Efterfølger, Sønnen den ærkekatolske Filip 2. af Spanien, og det fik han 6000 Gylden om Aaret for. I 1559, ligesom hans Broder Kongen var død, prøvede Adolf at tyvstarte et privat Ditmarskertog for at snuppe dette Land for sin egen Mund. Men han blev stoppet og maatte pønt lade Kong Frederik 2. være med i Foretagendet. Desværre maatte ogsaa Hans (den ældre) være med.

Derefter gik Adolf igang med at finde sig en Kone, men det skulde være en Kone med mange Penge og stor Indflydelse. Seks Gange hentede han sig en Kurv, ogsaa fra Dronning Elisabeth af England. To Gange rejste han selv derover paa Frierfødder og i 1560 sendte han en Gesandt. Men Dronningen svarede, at Hertugen i hende vilde faa en Xantippe til Hustru, og iøvrigt vilde hun helst nedlægge Regeringer og gaa i Kloster. Hertug Adolf sluttede med et Brev, hvori han ridderlig tolkede sin ømme Deltagelse for Dronningens Vel og tilføjede "saa længe jeg lever, haaber jeg".

Hertug Hans, som var inkarneret Ungkarl, lo saa han klukkede, naar han fortalte saadanne Historier.

Endelig i 1564 lykkedes det Adolf, da han var 38 Aar, at blive gift med Landsgrevens Datter af Hessen. Han passede ogsaa bedst blandt Tyskerne.

Kun een Ting kunde sætte Hertug Hans i daarligt Humør, og det var, naar han kom til at tænke paa Svenskekrigen, denne meningsløse og uendelige Krig, som Frederik 2. havde startet. Syv lange Aar fra 1563 - 70. Godt at man i al Fald ikke skulde betale Penge eller sende Soldater til det. Og nu hadede Danskerne og Svenskerne hinanden med et uudslukkeligt Had. x)

I 1571 kom Hertug Hans den Yngre, Kong Frederik 2's 26-aarige Broder, ind i Billedet. Efter Moderens Død fik han overladt hendes Landsdele, Ærø, Als og Sundeved med Hovedslottet Sønderborg. Men man vilde ikke anerkende ham som rigtig Fyrste, og han blev ikke Medlem af Fællesregeringen for Slesvig-Holsten. Om ham havde hans Farbroder Hans den Ældre mange mærkelige Ting at fortælle. Han var mest optaget af at købe sig private Godser fra Adelsmændene og Storbønderne, som maatte fortrække. Han sagde, at han maatte i Tide tænke paa sine mange Børn - han fik efterhaanden 23 - at de hver kunde faa sit lille "Fyrstendømme". Han udskrev en Skat, som Folk kaldte "Frøskensatten", for Pengene skulde bruges til Medgift til Døtrene. Og saa var der Jagten. Han vilde have store Jagtdistrikter og Masser af Jagthunde. Han satte Hvalpene til Opdræt hos Præsterne. Men Pastor Jensen i Ulkebøl vilde ikke og skikkede Hvalpen tilbage til Hertugen. Der kom mange Klager over Hans den Yngre. Paa Bennicksgaarden var man glad over ikke at have faaet ham til Herre. Sæt han vilde have haft Gaarden.

Aaret 1572 var et mærkeligt Aar. Vinteren var saa streng, at Isen blokerede Flensborgfjord helt til Slutningen af April. I Februar kunde man gaa over alle Bælter og Sunde. Pinseaften gik man over den botniske Bugt fra Reval til Sverige.

I de protestantiske Nederlande, der stod under den spanske Kong Filip 2's Herredømme, udbrød Oprør i 1572 og Hertugen af Alba slog Oprøret ned med utrolig Grusomhed. I denne Udaad deltog Hertug Adolf; men da han kom hjem, fik han at vide, hvorledes hans lutheranske Undersaatter saa paa dette. I Husum Kirke maatte han paahøre en Prædiken, som den djærve Præst Peter Bockelmann holdt og som endte saaledes: "Vi maa vel billig takke den allerhøjeste Gud for, at han har hjulpet vor naadige Herre hjem igen med godt Helbred. Men hvem har han tjent? Fanden og hans Oldemor", - en

Frimodighed, som Hertugen saa langt fra tog ham ilde op, at han efter Gudstjenesten indbød den gamle Præst til sit Bord og spørgende sagde til ham: "Der vankede stærkt Øl i Kirken idag, Fader".

Og saa var der Bartholomæusnatten den 24. August 1572, "Blodbrylluppet i Paris", da Tusinder af Protestanter, Hugenotterne, blev dræbt, og endnu flere maatte flygte ud af Landet. Der var meget at gyse over i disse Aar.

Og saa var der den Aften den 11. November 1572, da den unge endnu ukendte Adelsmand Tyge Brahe stod og skued op mod Stjernebilledet Cassiopeia, og pludselig var der en ny Stjerne, stærkere lysende end Venus. Siden Bethlehemstjernen havde man ikke hørt noget saadant. Stødet i Tyge Brahes Sjæl var saa stærkt, at han opgav al anden Interesse og kastede sig over Astronomien. Han blev sin Tids største Astronom. Tyge Brahe troede, at Stjernen tændtes i samme Øjeblik, han saa den. Først Hundrede Aar senere viste hans Landsmand Ole Rømer, at Lyset bruger Tid for at vinde frem. Nu ved man, at Tyge Brahes Stjerne blev tændt flere Tusind Aar før han saa den. Han kaldte den "Stella nova", men det var en "Stella supernova", som kun forekommer med Mellemlum paa mange Hundrede Aar. Kineserne saa en "Stella supernova" i Aaret 1054.

Nu mener man, at vor Jord og Planeterne omkring Solen er "bittesmaa" Stumper af en meget stor Stjerne, som for 4000 Millioner Aar siden pludselig eksploderede ligesom Tyge Brahes "stella supernova". Forinden dette skete, havde den haft vor Sol som Følgesvend i behørig Afstand. Ved Eksplosionen forsvandt det allermeste af Stjernen ud i det tomme Rum og kun nogle faa Stumper havde det Held at komme til at kredse om Solen, der som en god Plejemoder tog sig af dem og kaldte dem sine Planeter. Grunden til, at man idag, i Atomalderen, ved dette, er, at de Grundstoffer, hvorefter Jorden og Planeterne bestaar, kun kan skabes i en Supernovas Flammeinferno, og at disse Grundstoffer ikke findes i Solen, som næsten kun bestaar af Brint.

Der sker langt ude i Universet en Eksplosion, og først mange Tusind Aar efter naar Glimtet derfra Jorden, og opfattes af den Mand, som alene ejer Evnen til at lukke op for Forstaaelsen af Universets Gaader. Var Glimtet kommet faa Aar før, var det gaet tabt.

Derude var det store Univers med sine talløse Stjerner, som gennem Aarmillionerne ikke foretager sig andet end til Trivialitet at affyre Billioner af Brintbomber hvert Sekund, og her Mennesket, som ved sin Hjerne, der lig et lille Univers af svingende Elektro-

ner og Protoner, hvis Antal maaler sig med Stjernetallet, formaar at lade sin Fantasi trænge frem til Universets Grænser springende over Tid og Rum.

Er den Tanke urimelig, at det store Univers' Maal trods alt er det lille?

Straks efter Hans den Ældres Død i 1580 paa "Hansborg", et Slot, han selv havde bygget tæt ved Haderslev, forsøgte Hertug Adolf at tilrane sig nogle af hans Godser, men han blev stoppet af Kong Frederik 2, og i 1581 blev der trukket Lod om Fordelingen mellem de to Arvinger. Kong Frederik 2. fik Landene, der ligger nord for en Linie trukket omtrent øst-vest, gaaende midt mellem Haderslev og Aabenraa og rammende der, hvor Dæmningen til Rømø nu findes. Hertug Adolf fik Landet mellem denne Linie og Kongens gamle Besiddelser, det vi kan kalde Flensborgbæltet. Derved skete det kedelige, at Lundtofte Herred med Rinkenæs nu kom til at høre under Hertug Adolf. Heldigvis mærkede man ikke meget til ham paa Bennicksgaarden.

Hans den Yngre havde med stor Misundelse set paa denne Deling, hvor han intet fik. Han havde gjort Krav paa Lundtofte Herred, som han mente tilkom ham af to Grunde. Dels grænsede det lige op til Sundeved, der hørte til hans lille, jammerligt lille, Hertugdømme, og dels hævdede han, at han ogsaa var opkaldt efter den berømte Hans Bennick. Men for en Gangs Skyld optraadte Hertug Adolf paa behjerttet Maade. Han saa nemlig godt, hvad Hans den Yngre tragtede efter. Han vilde inddrage Bennicksgaarden, men det vilde hverken Adolf eller Kongen tillade. For at blive fri for hans Plagerier, gav Kongen ham tilsidst Halvøen lige syd for Flensborg Fjord med Ryd Kloster. Her byggede Hans den Yngre sig Slottet "Glücksborg" lige vis à vis Bennicksgaarden. Herfra kunde han kigge over til det forjættede Land.

Fra Hans den Yngre nedstammer baade den lykborgske Linie (vort Kongehus) og den augustenburgske Linie. Hvis han havde faaet sin Vilje, vilde han have kaldt sit Slot: "Bennicksborg", og vort Kongehus være nedstammet fra den bennickborgske Linie.

I 1584 udskilte Hans₃ Bennick Grundholm Mark fra Bennicksgaarden og byggede her en ny Gaard til sin næstældste Søn Hans, som var en meget dygtig Landmand. Denne Gaard vil vi kalde Rinkenæsgaarden for at skelne den fra Bennicksgaarden, som den ældste Søn Peter₃ arvede. ↷

i 1586 døde Hertug Adolf og efterfulgtes af sin attenaarige ældste Søn Frederik. Da han døde allerede næste Aar i 1587, overtog Kong Frederik 2. Formynderskabet for den næstældste Søn Philip. Men næste Aar igen i 1588 døde Kong Frederik 2. og der opstod da et ret forvirret politisk Spil, hvorom der skal berettes i Kapitel 13.

~~Samme Aar 1588 døde ogsaa Hans Bennick.~~

Kapitel 13.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1588 - 1660.

Efter Kong Frederik 2's Død 1588 blev der i Danmark indsat en Formynderregering for hans elleveaarige Søn Kong Kristian 4. Men i Hertugdømmerne skulde baade Kristian og den attenaarige Philip først vælges til regerende Landsherrer og hyldes af Landdagen. Dette tog hele to Aar, fordi der blev skabt Forvirring derved, at begge de to unge Mænds Mødre, Enkedronning Sophie og Enkehertuginde Christine blandede sig i Sagerne. Det saa endog en Stund ud til, at Kristian 4. skulde blive valgt til Eneherre, men dette mislykkedes desværre.

Yderligere skete der det, at den unge Philip døde i Oktober 1590, saaledes at de gottorpske Landsdele nu tilfaldt den tredie af Adolfs Sønner, den sekstenaarige Johan Adolf. Voldsomme Scener udspillede sig i disse Aar mellem de to Enker og deres Raadgivere, Henrik Rantzau og hans Søn Gert og den unge Johan Adolf. Men efter Aaret 1593, da Kristian 4. var blevet erklæret myndig, faldt der Ro over Sindene, og der opstod et venligt Forhold mellem de to regerende Fyrster. Landene forblev delte paa samme Maade som under Frederik 2. og Hertug Adolf, nemlig de kongelige Lande og de gottorpske Lande mærkelig indfiltrede i hinanden, samt endelig Hans den Yngres Lande (Sønderborg-Hertugdømmet). Lundtofte Herred med Rinkenæs hørte altsaa under Johan Adolf, ligesom under hans Fader.

Det gode Forhold mellem Kristian og Johan Adolf bestyrkedes yderligere ved, at denne ægtede Kristian 4's Søster. Desuden kunde Johan Adolf, som var en daarlig Økonom og holdt et ødselt Hof, ikke undvære økonomisk Støtte fra sin Svigermoder, Enkedronning Sophie. For at hindre at de gottorpske Lande i Fremtiden skulde blive splittede ved Arvedelinger, tog Johan Adolf i 1608 egenmæg-

tigt det Skridt at indføre Førstefødselsretten for sin Linie, saaledes at den ældste Søn bestandig skulde arve den gottorpske Del, medens de yngre Sønner skulde affindes med Penge. Som Statholder for den kongelige Del ansatte Kristian 4. i 1600 Gert Rantzau.

I Aarene 1611 - 1613 førte Kristian 4., meget mod Rigsraadets Ønske, den Krig mod Sverige, som kaldes "Kalmarkrigen", fordi Hovedkampen stod om denne By. Aarsagen til Krigen var, at Sverige gjorde Krav paa den nordligste Del af Norge "Kalotten" eller Finmarken. Sverige havde den Gang kun Adgang til Atlanterhavskysten et Sted, nemlig ved Göteborg. Men ved Fredslutningen forblev Finmarken ved Norge. Den 34-aarige Kristian 4. viste stor personlig Tapperhed og Dygtighed, og det kan vist ikke benægtes, at hans Hu stod til at erobre Sverige og derved udrette det, som mislykkedes for hans Fader for 50 Aar siden. Krigen, som for det meste bestod i gensidige Hærgninger, bidrog sikkert til for stort Overmod hos Kristian 4., medens den unge 16-aarige Kong Gustav Adolf, som optraadte i Krigens Slutning, høstede Erfaring og bagefter gik i Gang med Opbygning af en hel ny Strategi, som gennem et helt Aarhundrede gjorde Svenskerne uovervindelige paa Europas Valpladser til Fare for Naboerne, navnlig Danmark.

Nordmændene selv var lidet virksomme under denne Krig. Men en lille og for Krigens Udfald betydningsløs Episode maa nævnes, fordi den satte den norske Fantasi i voldsom Bevægelse og bidrog til at vække den norske Nationalfølelse, selvom man ikke kan kalde Gerningen en Heltedåd. Sverige havde i Skotland lejet 300 Lejesoldater, som, landsat paa Norges Vestkyst, under Sinclair drog gennem Gudbrandsdalen mod Sverige; men norske Bønder dræbte dem ved at fremkalde et Stenscred ned over dem.

Hertug Johan Adolf døde 1616 som Følge af Umaadeholdenhed i Mad og Drikke og efterfulgtes af sin Søn Hertug Frederik 3. Hans den Yngre døde 1622 og efterlod sig 4 smaa Fyrstendømmer til sine Sønner, nemlig Nordborg, Sønderborg, Glücksborg og Plön i Holsten.

Lige til 1625, da Kristian 4. besluttede sig til at deltage i den Krig mod den tyske Kejser, som vi kalder "Kejserkrigen", men som efterhaanden fortsatte til Trediveaarskrigen, havde der hersket rolige Tilstande og Velstand i Hertugdømmerne; men fra da af skete der en total Forandring, og Landene kom ud for store Ødelæggelser. Det er almindeligt at give Kristian 4. Skylden herfor, ud fra den Vurdering, at den, der ikke holder sig neutral, men paatager sig Risiko og taber, er en daarlig Regent. Men er en saadan Dom retfær-

færdig? Den Religionskrig, som begyndte 1618, kunde have været standset i 1624 med den tyske Kejser Ferdinand 2's fuldstændige Sejr over de tyske og böhmiske Protestanter; men Ferdinand 2. var ganske beruset af sit Held og fattede sammen med Spanien den Plan at tilintetgøre alle Kættere i Tyskland og Nederlandene, ligesom det var sket i Böhmen. Det trak op til en meget farlig Situation for de nordiske Lande, ja selv for England. Ogsaa Frankrig blev ængstelig over Tysklands voksende Magt. Man gjorde fra mange Sider Forestillinger baade i København overfor Kristian 4. og i Stockholm overfor Gustav Adolf. Denne sidste var endnu ikke færdig med sin Oprustning og forlangte dyre Garantier. Det blev da Kristian 4., som besjælet af Iver for den gode Sag, men vel ogsaa opmuntret af Muligheden for at vinde Indflydelse, paatog sig den vanskelige Opgave, rigtignok mod Rigsraadets Ønske. Det var derfor mere som Hertug i Slesvig Holsten end som Konge af Danmark, at han begyndte Felttoget, med ringe Støtte fra Danmark og slet ingen fra sin Søstersøn Hertug Frederik 3. Heller ikke de nordtyske Fyrster ydede megen Hjælp. Alligevel lykkedes det Kongen at samle en Hær paa 23000 Mand, som foruden Kongens eget danske Livregiment væsentligst bestod af tyske Lejetropper. Kongen naaede et Stykke ned i Tyskland til den befæstede Borg Hameln, som frivilligt aabnede sine Porte for ham. Den tyske Hærfører Tilly nærmede sig med en Hær af lignende Størrelse; men da skete en for Krigens Forløb skæbnesvangere Ulykke. Om Aftenen den 30. Juli 1625 red Kong Kristian Hamelns Volde rundt. Et Sted var der over en Gennemgravning lagt en Bro af løse Brædder. Da Kongen red over, blev Hesten sky for Hovslagernes dumpe Lyd, den sparkede ud og styrtede med sin Rytter ned i det 7 m dybe Svælg. Hesten var død paa Stedet, og Kongen henlaa bevidstløs i flere Dage. Han maatte have Ro og blev ført nordpaa til Byen Verden syd for Bremen. Da Kongen var borte, veg al Handlekraft fra Hærledelsen, og Hæren trak sig tilbage til Nienburg, nordvest for Hannover. Kongen, som var kommet nogenlunde til Kræfter, kastede sig pludselig over Tilly og slog ham fuldstændigt, idet han bibragte ham et Tab paa 6000 Mand og tvang ham tilbage. Sejren vakte Opsigt i hele Europa. Men nu var Kejserens egen Hær under Wallenstein blevet klar med 24000 Mand og begyndte at rykke mod Nord. Dog var der i Vinteren 1625-26 Vaabenhvile og Kongen modtog Forstærkninger. Situationen var kritisk, da Kongen nu havde to Hære imod sig, og begge af samme Størrelse som sin egen. Ved en snild Manøvre lykkedes det Kongen at faa Wallenstein bort; men da Kongen naaede ned til Göttingen, havde Tilly forenet sig med et

her af Wallenstein efterladt Korps, saaledes at Kongen maatte trække sig tilbage og ved Lutter am Barenberg maatte han udkæmpe Slag den 27. August 1626. Tiltrods for Kristian 4's Hærførerdygtighed, som endog prises af Tilly selv, led Kongen et Nederlag for Overmagten; Rytteriet flygtede, og Kongen selv kæmpede til det sidste med sit danske Korps, som næsten blev helt udslettet. Kongens Tab var 6000 Mand ligesom for Tilly Aaret før.

I Vinteren 1626-27 rustede Kongen sig paany, og Tilly anvendte Sommeren 1627 til Belejring af nogle Byer. Trods den overhængende Fare vilde det danske Rigsraad ikke bringe Ofre, og den danske Adel viste ingen Redebonhed. Og nu nærmere Wallenstein sig Nordtyskland, medens Tilly den 4. August 1627 gik over Elben. Panik greb Hæren paa Tilbagetoget, og da Kongen kom gennem Flensborg, saa han sit eget Rytteri i fuld Opløsning plyndre og røve Byen. Kongen tog over til Fyn, medens hans opløste Lejetropper flygtede op gennem Nørrejylland, helt til Limfjorden. Brand, Mord, Voldtægt og Plyndring betegnede deres Vej, og hvad de levnede, tog de kejserlige Tropper under Wallenstein, som fulgte i deres Spor.

Den gottorpske Hertug Frederik 3. havde under alt dette opført sig meget mærkeligt. Ikke blot vilde han paa ingen Maade hjælpe sin Morbroder Kristian 4, men han gik endog til Kejseren og forsikrede ham om sin Loyalitet, idet han havde givet sine Undersaatter (derunder Rinkenæs) Ordre til at holde sig tilbage fra Deltagelse. Det havde ingen Indflydelse paa Hertugen, at den danske Statholder Gert Rantzau i Farens Stund holdt flammende Taler om at vise Offervilje, og da Rantzau døde i Januar 1627, var det et stort tab for de danske. Hertug Frederik 3. var kun opsat paa eet, at bevare sit lille Landomraade i Fred og Neutralitet, koste hvad det vilde. Men da Tilly i August 1627 gik over Elben, opløste alt sig i Angst og Forvirring, og Wallenstein erobrede hele Holsten uden at tage Hensyn til, hvad der var Hertugens og hvad Kongens. Wallenstein naaede Vendsyssel i Oktober 1627, og i 2 Aar holdtes Holsten og den jyske Halvø besat. Alene i Hertugdømmerne stod 25000 Mand. Da Wallenstein ikke betalte sine Soldater Sold, men henviste dem til selv at forsyne sig, var det en uhyre tung Byrde for Befolkningen. De vilde Bander fandt her frugtbare, af Krigen hidtil uberørte Egne, som de nu plyndrede og ødelagde. Navnlig Strækningen mellem Flensborg og Kolding, hvor der idelig fandt Gennemmarch Sted, blev frygtelig medtaget. Korn, Kvæg og Heste blev røvet, Kister og Skabe hugget itu, Jernbeslag brudt af Vogne og Redskaber, Bygninger ilde tilredt og ofte brændt.

Hertug Frederik søgte paa alle Maader at indsmigre sig hos Wallenstein og ved at vise ham Tjenester at prøve at finde Skaansel for sit Land; men Resultatet var nærmest lig Nul. Han tog ikke i Betænkning at skille sin Sag fra Kongens og føre hemmelige Forhandlinger med Kejseren og med Spanien, som i Vinteren 1527-28 havde Planer om at skabe et habsburgsk Østersøvælde, for hvilket Wallenstein skulde være General med Basis i enten Jylland eller Slesvig, der skulde sælges til Spanien. I dette Verdensdrama søgte nu den gottorpske Hertug Frederik 3. at opnaa en Rolle. Han udka-stede en direkte Handelsforbindelse mellem Spanien og Slesvigs Vestkyst, hvortil hans ny By, Frederiksstaad, skulde benyttes. Og han tænkte sig samme By som Flaadestation for Wallenstein, der ønskede sig en Flaade for at kunne sætte over til Øerne. Skibene skulde dels bygges af Hertugen og dels af Wallenstein. Han tilbød ogsaa Kejseren at befæste sine Lande mod Indfald fra alle Sider. Han handlede ud fra det Princip, at kunde Freden kun vindes gennem Kongens Nederlag, saa gjaldt det om at høste mest Fordel deraf. Han drev et Dobbeltspil, der nærmest var Forræderi. Wallenstein blev efterhaanden ked af ham og kaldte ham "et halsstarrigt Æsel". men han vaklede vistnok mere mellem to Knipper Hø.

Kristian 4's Mistillid til sin Søstersøn, Medhertug og Lensmand var højst berettiget, og i Foraaret 1628 gik Kongens Forbitrelse saa vidt, at han foretog væbnet Angreb mod Femern, Kiel og Ekernførde. Wallenstein blev tilsidst ked af en Krig, der trak saadan ud og rummede flere Farer for Overraskelser. Han vidste, at Sverige begyndte at røre paa sig, og selvom han ikke frygtede nogen af disse nordiske Konger hver for sig, brød han sig ikke om, at de slog sig sammen. Desuden vidste man ikke, hvad den engelske Kong Karl 1. kunde finde paa, efter at han havde hjemsendt Parlamentet og regerede despotisk. Wallenstein gyste for den Tanke at blive indespærret i denne Blindtarm af Jylland, og gik det galt for ham, var han overbevist om at blive faldet i Ryggen af denne gottorpske Ærkeslyngel.

I Maj 1629 sluttede Kejseren og Wallenstein derfor Fred med Kristian 4. paa de taalelige Vilkaar, at Kongen beholdt sine Lande imod Løfte om ikke at blande sig mere i Tysklands Anliggender. Lige før Fredslutningen var Kongens Flaade sejlet op gennem Slien for at angribe Gottorp. Nu blev de kongelige Tropper modtaget som Befriere af Hertugens Undersaatter, som under hele Krigen slet ikke havde vist sig kejservenlige.

Kristian 4. havde i disse Aar ogsaa haft Tid til med sin Flaade

at hjælpe Gustav Adolf, som var haardt truet i Stralsund, der ligger lige vest for Rügen. De to Konger mødtes her til fælles Samvirke, og Kristian 4. saa paa dette Tidspunkt selvfølgelig med største Velvilje paa Gustav Adolfs Forsøg paa at tage Kampen op i hans Sted. Den 26. Juni 1630 landede Gustav Adolf paa Øen Usedom, sydøst for Rügen med 50.000 krigsvante Mand. Det var først efter Gustav Adolfs Død i Slaget ved Lützen den 6. November 1632, da Krigens ideale Formaal efterhaanden forsvandt, og det rent magtpolitiske blev eneraadende, at Kristian 4. blev ængstelig over Udviklingen. Det var tydeligt, at Sverige stræbte efter at skabe sig et Rige af alle Østersølandene, og det var klart, at skulde dette lykkes, var Danmark fortabt overfor de uovervindelige svenske Hære.

Kristian 4. begyndte da virksomt at styrke Danmarks og Hertugdømmernes Stilling mod Syd. Kongen opholdt sig overordentlig meget overalt i Hertugdømmerne i disse Aar, meget i Flensborg, men mest i Glückstadt, den ny Fæstning ved Elben midtvejs mellem Hamborg og Elbmundingen. Kongen blev efterhaanden kendt af hver eneste Borger og Bonde. Kongens Omhu for Genopbygningen og for stort og smaat strakte sig endog til Mælkekammeret. "Mælkefadene har jeg", sagde Kongen, "ladet lave noget flade. Kan du gætte hvorfor, Godske?" Bonden Godske, som boede ude i Marsken, svarede: "Ja, naadige Konge, fordi Eders Majestæt vilde have god Fløde".

I det tidlige Foraar 1643, kort før Svenskerne Overfald paa Danmark, opholdt Kristian 4. sig igen i Glückstadt, og Ditlev Ahlefeldt skriver i sine Erindringer om Kongen, der var bøjet af Alder og Modgang: "Naar man saa Kongen, der selv var en anselig og svær Herre, sidde midt imellem sine Tjenere og Stormænd, det være sig om Formiddagen i Raadet eller om Eftermiddagen med Bægeret i Haand, saa indgød dette Syn en i Hjertet en besynderlig Respekt, Kærlighed og Frygt; for den kære salig Herre, skønt han drak ofte og fast hver Eftermiddag, alligevel om Formiddagen nøjagtig ekspederede sine Regeringsforretninger". En Diskussion om Religionssager, som Kongen førte med den unge Mand paa Latin, endte han med de Ord: "Din Kumpan, du svarer godt nok for dig, men Priscanus tager du det alligevel ikke altid saa nøje med". Et Drikkelag i Smug i den kongelige Vinkælder fik en brat Ende ved, at man hørte Kongen nærme sig ad Vindeltrappen. Men da Synderne - blandt hvilke Ditlev Ahlefeldt selv - havde den Aandsnærværelse med høj Røst alle at udbringe Kongens Skaal, endnu inden han var kommet til Syne, reddedes Situationen, og Kongen gik bort igen uden Tegn paa Vrede, efter først at have opmuntret "Kumpanerne" til fremdeles at lade Bægeret gaa flittigt rundt.

Allerede i Foraaret 1643 havde den svenske Regering besluttet sig til at gøre en Ende paa det danske Medbejlerskab til Østersøvældet, og et halvt Aar efter - den 12. December 1643 gik den svenske Hærfører Torstenson pludselig og uden forudgaaende Krigserklæring over den holstenske Grænse. Midt i Januar 1644 var Holsten og Slesvig i hans Magt. Trods de forudgaaende Aars militære Anstrengelser, desværre hæmmede af Landdagens Modstand, laa Landene værgeløse.

Hertug Frederik 3. gik nu fra tvetydig Politik over til aabenlys Frafald, idet han ved Traktaten af 5. Januar 1644 tilkøbte sig Neutralitet mod at betale 100.000 Rd og overlade Svenskerne Kiel og Ekernførde. Han havde i Sommeren 1643 forespurgt hos Svenskerne, om Neutralitet kunde tilstaa ham under en eventuel kommende Krig. Men en planmæssig Politik byggende paa Forbund med Sverige kan man ikke tillægge ham paa dette Tidspunkt. Om Torstensons Indfald vidste han intet forud; men da Ulykken kom, søgte han med alle Midler at opnaa sit Hovedformaal at holde sig og sine Lande udenfor Krigen.

I 1½ Aar var Hertugdømmerne paany besat og baade de gottorpske og de kongelige Lande hjemstøgtedes baade af Fjender og Forbundsfæller.

Da Danmark paa Grund af Øresundstolden desværre ogsaa var kommet i Krig med Nederlandene, blev en nederlandsk Flaade paa 28 Skibe sendt op for at føre de svenske Tropper over til Fyn. Men inden den naaede ret langt, blev den i Listerdyb, Strædet mellem Sild og Rømø, slaaet den 16. Maj 1644 af en dansk Flaade paa 9 Orlogsskibe ført af Kristian 4. personlig ombord paa "Trefoldigheden". Kongen maatte Kampens to første Timer alene med "Trefoldigheden" holde Stand mod Fjenden, inden den øvrige Flaade kunde gribe ind. Derpaa forsøgte Svenskerne ved Hjælp af deres egen Flaade, som var samlet ved Kielerfjorden, en ny Plan, hvorefter en svensk Hær skulde sættes over til Sjælland. Men Planen blev opdaget, Kongen underrettet, og ved Kolberg Hede, lige øst for Munden til Kielerfjord slog Kristian 4. den svenske Flaade den 1. Juli 1644. Det var den gamle Konge, der ombord paa "Trefoldigheden" ved sit personlige Mod og tiltrods for sine alvorlige Saar fik opildnet den danske Flaade til Sejr. Den svenske Flaade maatte flygte ind i Kielerfjord og Forehavendet blev forpurret.

Yderligere rykkede i Sommeren 1644 en kejserlig Hær ind i Holsten og Slesvig for at bistaa Kristian 4. Da blev Hertug Frederik 3. angstelig over Situationen og skrev til Kristian 4, at han, saa

gerne han end vilde, ikke havde kunnet modsætte sig den svenske Invasion. Men den svenske Hær under Wrangel slog den kejserlige Hær, og Størstedelen af Hertugdømmerne og Nørrejylland blev besat af Svenskerne.

I Oktober 1644 blev en underlegen dansk Eskadre fuldstændig tilintetgjort syd for Laaland af de forenede nederlandske og svenske Flaader, og Kristian 4. maatte i 1645 undertegne Freden i Brømsebro, hvor bl.a. det norske Jämtland maatte afstaas og Sverige fik Toldfrihed i Sundet.

Kristian 4's ældste Søn var udset til Tronfølger, men han var svagelig og døde i Juni 1647 inden Faderens Død. Den næstældste Søn, Frederik, fik da Mulighed for at blive Tronfølger. Han var født 1609 paa Haderslevhus, og gik paa Sorø Akademi 1624-26. Faderen søgte at skaffe ham en anselig Fremtid ved Rigets Sydgrænse, og han blev Biskop af Verden og Bremen.

Under Svenskekrigen var han ikke heldig. Han blev i 1644 udnævnt til Generalissimus og var Præsident for Krigsraadet i Glückstad. Men hverken nede i Hertugdømmerne, eller da han i December 1644 fulgte efter Wrangel op i Nørrejylland, lykkedes det ham at standse Fjenden.

Han blev gift med Sofie Amalie, og i Juli 1647 blev han Statholder i Hertugdømmerne med Bopæl i Flensborg.

Kristian 4. døde den 28. Februar 1648. Syv Dage senere naaede Frederik 3. til København fra Flensborg. Efter lange Stridigheder med Rigsraadet blev han endelig den 6. Juli hyldet som Konge. I Hertugdømmerne efterfulgte han uden Valg sin Fader baade i de kongelige Lande og i Fællesregeringen. Hertugdømmerne var fra nu af anerkendte som Arvelande. Kong Frederik 3. og Sofie Amalie fandt Luften behageligere i Hertugdømmerne og opholdt sig lange Tider ad Gangen paa Flensborghus, hvor Fest fulgte efter Fest. Christian Rantzau, Gerts Søn, blev Statholder.

Hertug Frederik 3. nærmede sig igen Sverige derved, at hans Datter Hedvig Eleonora blev gift med den svenske Kong Karl Gustav, og der opstod en fortrolig Brevveksling, der antog Karakter af Forhandling om Forbund.

Ved Landdagen i Marts 1657, da Krigen mod Sverige var besluttet, gennemførte de to Fyrster af samme Navn i Fællesskab en Skat af hidtil ukendt Størrelse, 24 Rigsdaler af Ploven. 1. Juni 1657 blev Krigen erklæret Sverige, og den kongelige Hovedhær, der stod i Holsten, begyndte Fremrykning mod de svenske Besiddelser i Nordtyskland. Men Kong Karl Gustav drog i Ilmarch fra Polen og overskred

den 22. Juli den holstenske Grænse, og Hertugdømmerne blev igen besat, idet de danske Tropper flygtede mod Nord. Karl Gustav følte sig som Sejrherre, og i et Brev til Cromwell udkastede han Planer om Danmarks Deling, hvori der var tiltænkt hans Svigerfader Hertug Frederik 3. en Hovedrolle. Begge Hertugdømmerne og det sydlige Jylland skulde tilfalde Hertugen, maaske endog Danmarks Krone, medens det nordlige Jylland, de frisiske Øer og den holstenske Marsk skulde tildeles England. Det var intet Under, at den svenske Konge blev modtaget under Kanonsalut og "stor Glæde" paa Gottorp Slot.

Den 10. September 1657 sluttedes Forbund mellem Karl Gustav og Hertug Frederik 3, som skulde komme Sverige til Hjælp mod Danmark med en hvervet Troppstyrke. Nu var Gottorp inde paa en Bane, som ganske vist til at begynde med vilde bringe store Fordele, men i det lange Løb det Nederlag, der var en uundgaaelig Følge af det uoprettelige Brud med Danmark.

30. Januar 1658 gik Karl Gustav over Isen og 26. Februar undertegnedes den forsmædelige Fred i Roskilde med de frygtelige Landafstaaelser. Ved Traktaten af 12. Maj 1658 opnaaede Hertug Frederik 3. meget store Indrømmelser fra dansk Side, saaledes at man kan tale om en stor gottorpsk Sejr. Men faa Maaneder efter kom han i Vanskeligheder, da Svigersønnen Karl Gustav indskibede sin Hær i Kiel og landsatte den i Korsør den 7. August 1658.

Hertugen selv krøb i Ly i Tønning beskyttet af et svensk Regiment. Thi Krigen fik en uventet Vending, og han søgte at sikre sig til den anden Side. Det heltmodige Forsvar af København gav Danmarks Allierede Tid til at komme til Hjælp. I Slutningen af September 1658 rykkede en kejserlig-brandenburgsk-polsk Hjelpehær over den holstenske Grænse. Baade de kongelige og de gottorpske Lande, som havde lidt forfærdelig under den svenske Invasion, blev nu udsat for noget endnu værre af den tysk-polske Hær, som hærgede og plyndrede, uanset om det var Ven eller Fjende, og det var naturligvis heller ikke let for den at skelne i et saa mærkeligt opdelt Land.

Hertug Frederik 3. fik ved en Overenskomst af 15. November 1658 med Føreren af de allierede Hære anerkendt sin Neutralitet mod Overgivelse af Gottorp Slot og Løfte om ikke at hjælpe Svenskerne; men Kong Frederik 3. som gennemskuede Hertugens tvetydige Politik, respekterede ikke denne Neutralitet.

Hertug Frederik 3's Søn og senere Efterfølger Christian Albrecht havde siden Aug. 1658 opholdt sig i den svenske Lejr i Valby uden-

for København, og her overværede han i Februar 1659 Stormen paa København.

Hertug Frederik 3, som døde i Tønning 10. August 1659, havde i sit Testamente paalagt sine Efterkommere næst Gud at holde sig nær til Sverige. Da Hertug Christian Albrecht kom tilbage for at tiltræde Regeringen i sit Hertugdømme, som paa Grund af Okkupationen indskrænkede sig til Tønning Fæstning, fortsatte han Faderens dobbeltsidige Politik. Han bad den svenske Konge tage sig af hans Sag og forsikrede Brandenburg om sin Neutralitet. I København betragtede man ham slet og ret som Fjende og Tønning blev blokeret af danske Tropper.

Billedet havde nu ganske vendt sig. Trondhjem og Bornholm blev tilbageerobret. Svenskerne blev besejret ved deres Storm paa København Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659. Ved Nyborg vandt de danske en stor Sejr den 14. November 1659 over Svenskerne ført af Feltmarskal Stenbock, medens Karl Gustav sad i Korsør Kirketaarn og af Krudtrøgen kunde dømme, at det gik ilde for Svenskerne. Dermed var Fyn tilbageerobret. Og da Karl Gustav, som tænkte paa at erobre Norge i Stedet, pludselig døde i Februar 1660, blev Freden sluttet 26. Maj 1660.

Om Ødelæggelserne under de tre Krige skal følgende give en Forestilling. Efter "Kejserkrigen" 1625-29 var i Flensborg Amt i de to Herreder: Vis Herred nord for Flensborg og grænsende op til Lundtofte Herred med Rinkenæs, samt Ugle Herred syd for Flensborg, over Halvdelen af Gaardene udplyndrede, til Dels nedbrændte og øde, og Beboerne rømt. I Haderslev Amts østlige Herreder var praktisk taget alle Gaarde i større eller mindre Grad berørt af Ødelæggelser, 50 % forarmede og 33 % udplyndrede for alt. De syntes dog ret hurtigt at være kommet til Kræfter.

Svenskekrigen 1643-45 ramte ogsaa haardt, men var dog af mindre Omfang. Flensborg Amt led mest, de fleste Huse var uden Tag og fuldstændig ødelagte, idet alt Tømmer var brudt ud. Hverken af Vintersæden eller Vaarsæden var noget tilbage og alt Kvæget var røvet. Fattigdommen var større, end man kan beskrive det. I Vis og Ugle Herreder var Procenten af udplyndrede, øde eller brændte Gaarde ca. 43 %.

Det lykkedes dog alligevel ogsaa nogenlunde at overvinde denne Krigs umiddelbare Følger.

Men Virkningerne af den tredie Krig 1657-60 var under disse Forhold saa gennemgribende, at de var uoprettelige for en lang Aarrække. Hverken Venner eller Fjender kendte til Skaansel. Naar

en Landsby var lagt i Aske af de kejserlige Tropper, og man havde taget fat paa at bygge den op igen, kom Svenskerne og tog baade Korn og Besætning og ødelagde Størstedelen af Husene, saa Bønderne blev husvilde. Værst huserede Polakkerne, som dog var Kongens Forbundsfæller. Deres Grusomhed er bevidnet af deres egne Officerer: "Jeg kunde skrive vidt og bredt om, hvad vore Patruljer gjorde ved Befolkningen, eftersom de Voldshandlinger, som de selv havde været udsat for i deres eget Fædreland, endnu var i frisk Minde".

Man har nogle morsomme Skildringer af Landbefolkningen paa denne Tid fra to fremmede Landsknægte, en Italiener og en Polak, som var med de fremmede Hjelpehære. Netop som fremmede har de et vaagent Øje for, hvad der sker. Italieneren fortæller om Brugen af Træsko, som han ikke synes om, og om hvor velhavende de alle er, saa at de paa Festdage gaar overdaadigt klædt, og selv de fattigste har Bægere og Kander af Sølv. De giver ikke en Skilling ud, hverken til Mad eller Klæder, men forfærdiger alt hjemme. Om de store Begravelsesgilder skriver han: "naar nogen dør, græder man ikke som hjemme i vort Land, men holder Gilde omkring den døde". Om Alkovesengen skriver han: "de sover i Skabe med en fordærdelig Masse Dyner". Kvinderne har ikke bedaaret ham, thi han skriver: "Kvinderne ser lige saa hæslige ud som Mændene". Polakken har derimod en anden Opfattelse, han beskriver Kvinderne "som kønne og overmaade lyshaarede". "De klæder sig smukt (bortset fra Træskoene) og er i Begyndelsen undselige, men derefter hurtige til at forelske sig og (efter den farende Svends Opfattelse) i Stand til at forlade Far og Mor og en rig Medgift for at følge den, de har forelsket sig i, til Verdens Ende. Kvinderne er lige saa dygtige til at føre Plejlen som en Bondekarl".

Paa Kunstindustrimuseet i Flensborg kan man se, hvorledes Gaardenes indre Udstyrelse var. De velhavende Gaarde, af hvilke der var mange, havde en gennemført Udsmykning af Vægge og Vinduesindfatninger, rigt udskaarne Kister og Skabe og smagfulde Borde og Stole. Hvad Kisterne gemte, faar man Indtryk af gennem Beretninger om Ødelæggelserne under Kejserkrigen. Her nævnes Kæder af Sølv, Kaaber af Fløjl og Lintøj af engelsk Lærred. Værdifulde Ting. De høje Salgspriser vidner ogsaa om Velstand inden Krigene kom.

Gaardene bestod i de velhavende Egne ofte af 3 eller 4 Længer, der laa samlede om Gaardspladsen. Det var ret anselige Gaarde af Bindingsværk med Egestolper.

Det er klart, at Lundtofte Herred med Rinkenæs, der grænsede lige op til det ødelagte Vis Herred, desværre ikke kunde gaa Ram

forbi under disse mange Ødelæggelser.

Det har ogsaa Interesse at bemærke, at Kong Frederik 3. i Aaret 1653 for første Gang satte et regulært "Postværk" igang, dog til at begynde med kun paa Hovedruten København-Hamburg, gaaende over Korsør-Nyborg-Assens-Haderslev og Flensborg. 2 Gange ugentlig i hver Retning var der Forbindelse med ridende Bud, der tilbagelagde Vejen i 3 Døgn. En Gang ugentlig var der agende Post til Befordring af Rejsende og Gods. Der var særlige Fartøjer over Bælterne, og i de store Byer ansattes Postmestre.

Slægts-Data 4.

Hans₃ Bennick f. 1511 d. 1588.

Bennicksgaarden

Peter₃ Bennick

f. 1558 d. 1627

hans Søn

Hans₄ Bennick

f. 1590

Der findes ingen Optegnelser om hans Børn; men han maa have haft en Søn ved Navn:

Peter₄ Bennick x)

antagelig født 1625

og denne maa være Fader til følgende to kendte

Personer :

Rinkenæsgaarden

Hans Bennick,

f. 1560 d. 1625

hans Søn

Richard Bennick

f. 1596

Klosterpræst i

Preetz

hans Søn

Nikolaus Bennick

f. 1624 d. 1675

blev kgl. dansk General-Proviant-Kommissær i København.

Svoger til Kong

Kristian 5.

Rostgaarden

Kirsten Bennick

f. 1583

hendes Søn

Hans Rostgaard

f. 1625 d. 1684

meget bekendt fra Svenskekrigene

hans Søn

Frederik Rostgaard

f. 1671 d. 1745

Statsmand. Adlet 1702.

Amtmand over Korsør og Antvorskov.

Ven af Ludvig Holberg.

Hans₅ Bennick

født ca 1665, vides d. 1714
hans Søn

Peter₅ Bennick

f. 1692 d. 1749

døde barnløs

og Bennicksgaarden

gik derpaa over paa andre Hænder.

Jasper₁ Bennick

f. ca 1670, blev Købmand i Flensborg
hans Søn

Jasper₂ Bennick

f. 1714 d. 1755, Købmand i Kbhvn.
hans Søn

Simon Bennick

f. 1748 d. 1822, boede i København,
hans Søn

Adolf Bennick

f. 1818 d. 1889
var min Morfar.

Kapitel 14. A.

Peter₃ Bennick.

Peter₃ Bennick, som kom til Verden 1558, levede hele sit Liv i den maaske lykkeligste, fredeligste og mest velhavende Tid i Sønderjyllands hidtidige Historie.^{x)} Han døde i Sommeren 1627, inden Kristian 4. maatte opgive Forsvaret af Sønderjylland, og han blev derfor sparet for at opleve al den Ulykke og Gru, som fra nu af strømmede ind over Landene.

Familien havde i hans Tid vokset sig stor og var bosat mange Steder i Sønderjylland. Som sin nærmeste Nabo havde han sin to Aar yngre Broder Hans paa Rinke­næs­gaarden. Tilsammen var der paa de to Gaarde en Børne­flok paa 13, der blev undervist af en Hus­lærer. I Tønder var Broderen Asmus Husfoged, og i Flensborg Broderen Hartich Skipper. Hans eneste Søster, den 25 Aar yngre Kirsten, blev i 1605 gift med Ejeren af Buskmose, 3 km. nord for Rinke­næs, men fik ingen Børn. Da hun blev Enke, giftede hun sig med Rostgaard 1623 og fik med ham i 1625 Sønnen Hans Rostgaard.

Peter₃ Bennick havde en Mængde Farbrødre, Fastere, Fætttere og Kusiner rundt omkring i Landene.

I Løgumkloster var Faster Kirstine og en Fætter, der senere arvede Godset. En anden Fætter herfra blev ansat i Kancelliet i København.

Paa Lexgaard paa Als var Faster Anna gift, men hun havde ingen Børn.

I Flensborg var Faster Marin gift med en Borger. Hendes Datter, Kusine Ingeborg, blev gift med Hoyer, der var ansat ved Kancelliet i København.

I Angeln var Faster Ingeborg gift, og om hendes Efterkommere skal vi senere høre.

I Flensborg var Faster Karin gift, men havde ingen Børn.

Paa Backensbjerg var Farbroder Riggell gift.

I Brunsvig var Farbroder Peter Guldsmed.

Men først og fremmest var der dog Peter₃ Bennicks egne Børn. Dog her kommer det mærkelige, at vel kender vi Navnene paa dem alle syv, tre Dreng­e og fire Piger, men udover, at den ældste Hans₄ arvede Gaarden, ved vi ingenting om dem. Derimod ved vi mærkelig nok, hvad der blev af hans tre Nevøer og tre Niecer paa Rinke­næs­gaarden. Hans blev Herredsfoged i Lundtofte 8 km nordvest for Rinke­næs. Richard blev Klosterpræst i Preetz 12 km sydøst for Kiel,

Peter giftede sig en Gaard til i Tønder, Anna blev gift i Burkal 12 km øst for Tønder, Ingeborg blev gift i Hokkerup 5 km vest for Rinkenæs og endelig blev Metta gift med Korff og beholdt Rinkenæs-gaard.

Naar vi derfor tæller Antallet af de Gaarde, hvor der i Aaret 1627 boede eller nylig havde boet Bennicker, der nedstammer fra den gamle Bennicksgaard, finder vi hele 11, nemlig: 5 grupperede ret nær hinanden og i Nærheden af Rinkenæs: Bennicksgaard, Rinkenæs-gaard, Buskmose, Hokkerupgaard, Lundtoftegaard og 4 grupperede ret nær hinanden og i Nærheden af Løgumkloster: Løgumkloster-gods, Tøndergaard, Burkalgaard og Rostgaard. Dertil kommer Gaarden i Angeln og Præstegaarden i Preetz.

Alle disse Gaarde var velhavende og smukt udstyrede Gaarde, saaledes som man kan læse i Beskrivelsen paa Side 95.

Alle disse Gaarde laa i Farezonen under den Syndflod, som nu nærmede sig. Intet Under, at meget er ødelagt, og at Oplysninger er gaaet tabt.

Kapitel 14. B.

Hans₄ Bennick.

Hans₄ Bennick var 37 Aar gammel, da Wallenstein under Kejserkrigen i 1627 besatte begge Hertugdømmerne og hele Jylland. Plyndringerne og ødelæggelserne var store, men foregik dog mest i de Landsdele, der laa nærmest Hovedvejen syd-nord fra Slesvig over Flensborg og Aabenraa til Kolding. Wallenstein gav ikke sine Soldater Sold. De maatte selv tage, hvad de havde Brug for, hos Befolkningen.

Vi vil nu se lidt paa, hvorledes det gik de fire Gaarde, som vi særlig interesserer os for, Bennicksgaarden, Rinkenæs-gaarden, Rostgaarden og Præstegaarden i Preetz under Besættelsen 1627-29.

Paa Bennicksgaarden foretog Hans₄ Bennick straks følgende Forholdsregler. I største Hemmelighed og uden nogens Vidende, undtagen sin Kones, gemte han de uerstattelige Guld- og Sølvting i en solid Kasse, som han en Nat gravede ned i Jorden under en Busk tæt ved det gamle Stenbord med Bennicksvaabnet. Alle stærke Drikke blev smidt væk for ikke at friste de tyske Landsknægte. For Gaardens unge Piger indrettede han et Skjulested, som var meget vanskeligt at finde, og hvorfra man i Nødsfald kunde flygte bort til et nyt

Skjulested. Fra et, kun af ham selv kendt, Gemmested fremtog han, naar der nærmede sig tyske Patruljer, Sølvmonter eller Sølvgenstande og lagde dem saadan fremme, at Tyskerne let kunde fjerne dem, i Haab om at han paa denne Maade kunde undgaa voldeligt Brud paa Skabe og Skuffer. Hans Søn, den lille Peter₄ fik Besked om altid at holde sig tæt ved sin Moders Skørter og ikke løbe sin Vej. Thi det var en Kendsgerning, at Tilstedeværelsen af smaa Børn mildnede de raa Soldater. Vilde de over i Stalden for at hente Kvæg eller Heste, skulde Peter følge tæt med sin Fader uden at sige noget og uden at græde. Men da Soldaterne engang vilde tage hans Kalv, kunde han ikke lade være at klynke. Soldaterne lod da hans Kalv være og tog en anden. Det var en haard Belastning for et lille Barn at maatte være Lynafleder, og han blev stille og alvorlig.

Ved disse Forholdsregler blev Bennicksgaarden skaanet for det værste.

Paa Rinkenæsgaarden var efter Hans Bennicks Død i 1625 hans yngste Datter Metta i en Alder af 20 Aar blevet gift i Aaret 1626 med Hans Korff, som nu ejede Gaarden. I Foraaret 1627 havde de faaet deres førstefødte Søn. Den smukke Moder med sin lille Søn paa Armen frembød et saadant Madonnabillede, at det holdt de katolske Landsknægte paa Afstand.

Paa Rostgaarden derovre i det vestlige havde de ikke set noget til Tyskerne. Den nyopførte Gaard, som iøvrigt findes den Dag i Dag, laa godt gemt fra Vejen og var ikke let at faa Øje paa.

Præstegaarden i Preetz laa godt beskyttet bag de store Søer og Skove, og Hærene var gaaet udenom. Desuden vilde der ikke have været noget at hente hos en Klosterpræst.

Allerede i Sommeren 1629 efter Fredslutningen rejste Kristian 4. rundt i Hertugdømmerne for at besigtige Skaderne og faa Gang i Genopbygningen. Han kom da ogsaa til Bennicksgaarden, hvis Historie han naturligvis kendte. Mens Kongen sammen med Hans₄ gik omkring og besaa det hele, traskede den lille 4-aarige Peter₄ stum rundt i Hælene paa Kongen. Hans lille Ansigt var saa trist og alvorligt; men saa satte Kongen sig ned og tog ham hen til sig og smilede til ham. Da var det som om den lille Dreng sugede sig fuld af Trøst fra Kongens store kraftige Ansigt. Med et lille Suk trak det op til et lille Smil, og det var tydeligt, at nu var det værste overstaaet.

Anderledes gik det til paa Rostgaarden, hvor den lille 4-aarige Hans Rostgaard var meget frejdig. Kongen tog ham endog paa Skødet og snakkede med ham. Da spurgte den lille, om han ikke maatte

faa Lov at tjene Kongen. "Jo, det maa du", svarede Kongen, "men først maa du se at blive lidt større".

Da nede i Preetz Kongen kiggede indenfor i Præstegaarden, stillede den lille 5-aarige Nikolaus Bennick sig op og betragtede betaget Kongen. Kongen sagde bagefter til Pastor Richard Bennick, at han havde faaet det Indtryk, at det vigtigste for ham var at lade sig beskue af Smaabørn paa nærmeste Hold, men det var dog en nem Maade at skaffe sig Venner paa. Og tre svorne Venner havde han vundet i de tre Halvfætre. Det skal vi snart høre mere om.

I 1636, da de tre Drengene var 10-11 Aar gamle, kom de om Sommeren skiftevis paa Besøg hos hinanden, og da lagdes Grunden til et ubrydeligt Venskab.

Hans Rostgaard var den, som først fik sit Ønske opfyldt. Allerede som tolvaarig i 1637 kom han til København i Huset hos en af Kongens Tjenere. En Dag lagde Kongen Mærke til den kønne og livlige Dreng, kaldte ham til sig og spurgte ham, hvad han hed, og hvor han var fra. Da Kongen hørte, at det var Hans Rostgaard, ham der nedstammede fra den berømte Hans Bennick, der hjalp Dronning Margrete, og da Kongen nu tydeligt huskede sit Løfte til Drengen, forlangte han at have Hans Rostgaard i sin Nærhed.

Samme Aar fattede den 13-aarige Nikolaus Bennick den Beslutning, at han ogsaa vilde tjene Kongen, men paa sin egen Maade. Han vilde lære hele sin Hjemegn at kende lige saa godt som sin egen Bukselomme, først og fremmest de to vigtige Landomraader øst og vest for Kielerfjorden, idet man husker, at Kielerfjorden fra Østersøen skærer sig lige mod Syd ned til Kiel. Først var der hele det østlige Omraade, som fra Preetz strækker sig nordpaa op til Kielerfjordens østlige Munding. Her findes den lange Sandstrand langs det Farvand, som kaldes Kolberg Heide. Og lige overfor, vest for Kielerfjorden, og lige nord for Ejderen ligger det Landomraade, som kaldes Dänischer Wold, og som befinder sig ca 20 km øst for Byen Eckernförde.

Nikolaus' Fremgangsmaade var den, at han hver Sommerferie ustandselig var paa Fart. Han skaffede sig Venner allevegne hos store og smaa. Landsbypræsterne, som kendte hans Far, hjalp ham dermed. Han opnaaede efterhaanden stor Ridefærdighed og stor Udholdenhed. Han kendte alle Fiskerne ude i de smaa Fiskerbyer og var ofte med dem paa deres Fangster. Han talte foruden Dansk, baade Tysk og Plattysk og tillige Svensk; thi man stødte stadig paa Svenskere hernede. Da han var 20 Aar, var han saa optrænet og i Besiddelse af en saadan Forvandlingskunst, at han kunde gaa for

hvem som helst, Borger, Bonde, Fisker, Landsknægt, Præst eller Adelsmand, blot han fik det tilsvarende Tøj paa.

Ogsaa paa Bennicksgaarden erklærede Peter₄ Bennick, at han vilde tjene Kongen paa sin Maade; men det var nu ved at blive en dygtig Landmand; thi paa Landbruget hvilede dog det hele. Desuden maatte der være nogen, som værnede om den gamle Slægtsgaard. Der maatte være et Sted, hvorhen man altid kunde søge og finde Ly. En maatte blive hjemme, selvom man ikke vandt nogen Berømmelse ved det.

Da den svenske Hær under Torstenson pludselig og uden Krigserklæring trængte over Grænsen i Januar 1644 og besatte Hertugdømmerne og efterhaanden hele Jylland, var de "tre Musketerer", som iøvrigt levede paa samme Tid som deres berømte franske Forbilleder, alle parate hver paa sin Post.

Hans Rostgaard havde sin Post ombord paa Kongens Flagskib "Trefoldigheden" i Kongens umiddelbare Nærhed. Peter₄ Bennick havde lært sin Hjemegn, Lundtofte Herred, Sundeved og Als grundigt at kende, og selvom han i den Henseende ikke kunde maale sig med Nikolaus, var han i al Fald naar som helst parat til at yde Hjælp.

Kapitel 14. C.

Peter₄ Bennick - Nikolaus Bennick - Hans Rostgaard.

Da Kristian 4. havde faaet Underretning om, at en hollandsk Flaade paa 28 mindre Skibe skulde sendes op for at føre de svenske Tropper over til Fyn, sejler han i Begyndelsen af Maj 1644 nord om Skagen og ned langs Jyllands Vestkyst for at møde Hollænderne med kun 9 Orlogsskibe, som han mente var nok til denne Affære.

Ombord paa "Trefoldigheden" træffer Kongens Livlæge, Poul Moth, en meget dygtig Læge paa ca 30 Aar, Hans Rostgaard, med hvem han slutter et varmt Venskab trods Aldersforskellen paa 10 Aar.

Først helt nede ved Rømø opdager Kongen den 16. Maj 1644 den hollandske Flaade, som, da den ser Orlogsskibene, søger at skjule sig ved at gaa gennem Listerdyb, Strædet mellem Sild og Rømø. Kongen sender de 8 Orlogsskibe af Sted nord om Rømø for at stoppe Hollænderne og saaledes fange dem. Men da Hollænderne ser, at "Trefoldigheden" er blevet alene, vender de om og angriber Kongeskibet under Forsøg paa at komme ud i rum Sø igen. I 2 Timer maa Kongen ale-

ne holde Stand mod Fjendens Pres, til endelig den øvrige Flaade har rundet Rømøs Nordspids og kan falde Hollænderne i Ryggen. Stærkt medtaget af Kanonilden og eftertrykkeligt slaaet maa den hollandske Flaade flygte mod Syd indenom Sild og halte hjem. Listerdyb er kun 40 km lige vest for Roost, hvor Hans Rostgaards Forældre bor. Tilkaldt af Kanontordenen rider Kirsten og hendes Mand de 25 km ned til Stranden, hvorfra de tydeligt ser Slaget derude. Glade vender de hjem og lader Meddelelsen gaa videre til alle de 9 Gaarde.

Nogle Dage forinden havde Nikolaus Bennick paa sine "Fiskertogter" opdaget, at der var ved at samle sig en stor svensk Flaade ude ved Kielerfjordens Munding, og da han tillige kom under Vejr med, at der samledes Tropper omkring Kiel, kunde han nok regne ud, at der forberedtes Landsætning af en svensk Hær paa Sjælland. Han red da op til Rostgaarden for at spørge, om de vidste noget om, hvor Hans var henne. Han havde naturligvis ikke noget Haab om, at de skulde vide noget om det, saa stor var hans Forbavselse, da han red ind paa Rostgaarden og saa Fru Kirsten og hendes Mand komme ridende ind paa samme Tid og i straalende Humør fortælle om Søslaget, de lige havde overværet. Nu vidste Nikolaus, at han maatte til Skagen og ud med en Fiskerbaad for at give Kongen sin Meddelelse, saasnaart Flaaden rundede Skagens Rev.

Næste Morgen tog han af Sted op langs Jyllands Vestkyst. Her var man omtrent fri for Svenskerne, og desuden hørte han, at mange Tropper blev trukket ned sydpaa. Overalt hjalp man ham paa hans Færd, laante ham friske Heste, gav ham Mad og Penge, og i Løbet af tre Dage naaede Nikolaus Skagen. En Fisker sejlede ham ud til Flaaden lige med det samme; thi det var paa yderste Tid, da Flaaden netop rundede Skagens Odde og nu stod syd paa.

Hans Rostgaard vilde ikke tro sine egne Øjne, da han i den unge Fisker, som klatrede op ad Skibsstigen paa "Trefoldigheden" genkendte sin Halvfætter Nikolaus Bennick, og han glemte rent at føre Nikolaus til Kongen for at tilfredsstille sin egen Nysgerrighed. Da lød det bag dem: "Naa, hvad staar I to Kumpaner der og sludrer om?" og da de vendte sig om, var det Kongen, som ubemærket var kommet bag paa dem. Saa fik Nikolaus travlt med at præsentere sig og afgive sin Melding. Kongen udtrykte sin største Tilfredshed og sagde, at han huskede godt den lille Præstesøn i Preets, og at han efter alt dette trøstig kunde tro paa hans Meldings Rigtighed. Han vilde straks samle den danske Flaade og tage ned og besøge Svenskerne, som han haabede vilde blive godt overraskede.

Med et "vi mødes ved Kiel" sagde Kongen Farvel til Nikolaus, som hurtigt sprang i Fiskerbaaden igen.

Den sidste Dag i Juni var hele den danske Flaade paa 39 Orlogsskibe samlet, og for en gunstig Nordenvind styrede den lige mod Kielerfjord. Her ved Kolberg Heide, som Farvandet øst for Kielerfjordens Munding hedder, laa den svenske Hovedflaade paa 36 Orlogsskibe. Et Stykke ude, i passende Afstand fra Svenskerne, laa hin 1. Juli 1644 om Morgenen Nikolaus Bennick i en Fiskerbaad, som var hjemmehørende ved Kielerfjordens vestlige Munding, Landet som kaldtes Dänischer Wold. Han saa den danske Flaade dukke op nordfra og for fulde Sejl brase lige mod Fjenden.

Nikolaus Bennick saa det, som Johannes Evald hundrede Aar efter besang med Ordene: "hans Værge hamrede saa fast, at Gotens Hjælm og Hjerne brast. Da sank hvert fjendtligt Spejl og Mast i Røg og Damp. Fly, skreg de, fly, hvad flygte kan, hvo staar for Danmarks Kristian i Kamp?"

Men Nikolaus saa ikke det, som beskrives i de to første Linier: "Kong Kristian stod ved højen Mast i Røg og Damp", men det gjorde Hans Rostgaard. Han saa, hvorledes en Kugle splintrede den Mast, hvor Kongen stod, og at Kongen faldt, ramt i Øjet af en Splint. Han bragte den Stol, hvori Kongen kunde sidde, han rakte Lægen Poul Moth det Klæde, hvormed Kongen blev forbundet.

Der var gaaet et angstfuldt Suk gennem hele den danske Flaade ved Kongens Fald; men da Kongen rejste sig igen, blev Kampen fornyet med forøget Kraft, og Svenskerne flyede ind i Kielerfjorden.

Men da var Nikolaus' Baad allerede gaaet i Havn ved den lille Fiskerflække Strande, og paa sin Hest, som han havde opstaldet her, begyndte han det lange Ridt, der skulde føre ham som den første med Sejrsbudskabet til København. Ved Tusmørkets Frembrud naaede han Eckernførde, som han forsigtigt sneg sig udenom. Ved Mysunde blev han færget over Slien, og nu kunde han uden Vanskelighed i den lyse Sommernat ride tværs over Angelen. Ved Solopgang strøg han frækt i Galop gennem Flensborg for derpaa i mere mageligt Tempo at tage den kendte Vej nord om Fjorden til Rinkenæs.

Klokken halv fem om Morgenen den 2. Juli, inden Folkene var staaet op og gaaet igang med Dagens Arbejde, red han ind paa Bennicksgaardens Gaardsplads, hvor hans Ven og Halvfætter Peter⁴ Bennick, glædelig overrasket, tog imod ham og hørte det glade Budskab, som Nikolaus selv vilde bringe til København. Han havde godt Haab om at kunne komme først, thi den vedholdende Nordenvind hindrede Skibene i at komme hurtigt frem.

Nu følte Peter⁴ Bennick, at hans Tur var kommet til at gøre en Indsats. Han bad sin Mor om at sørge godt for Nikolaus med Mad og Drikke og faa ham i Seng hurtigst muligt, saa han kunde være i Form om Aftenen til næste Etape paa Rejsen. Og Peter lovede, at han nok skulde ordne hele Rejsen, først ned til Alssund, derpaa over dette til Als, gennem Als til Mommark og derfra med en Fiskerbaad over til Faaborg. Der skulde ikke blive nogen Forsinkelse noget Sted; men førend iaften Kl. 9½ i Tusmærket gik det ikke an at tage af Sted for ikke at rende paa svenske Patrouiller, som snuste temmelig meget om.

Peter løste Opgaven paa den Maade, at han selv gennemred hele Turen og traf Aftaler, hvor det var nødvendigt. Først red han ned til Skovgaard ved Alssund lidt nord for Sønderborg og bad dem holde deres Baad parat om Aftenen Kl. 10, for at Nikolaus kunde sætte over til Als. Derpaa benyttede Peter selv denne Baad til at ro over Alssund, hvorefter han gik op til Ulkebølgaarden og bad dem stille med en Hest nede ved Alssund lige overfor Skovgaard Kl. 10½ iaften. Derpaa laante Peter en Hest paa Gaarden og red over til Mommark, hvor han traf Aftale med en flink Fisker om at holde Baaden parat Kl. 11½ om Aftenen for at sejle Nikolaus over til Faaborg. Var han først paa Fyn, var det ingen Sag at naa Nyborg i Løbet af Formiddagen den 3. Juli og derfra Korsør hen under Aften. Og saa har han hele den lyse Nat til at galoppere gennem Sjælland; thi her kan han sagtens skifte Heste undervejs. Og den 4. Juli om Morgenen skal han nok tage Kronprins Kristian paa Sengen med det gode Budskab.

Da Peter kom tilbage til Bennicksgaarden ved 6 Tiden om Aftenen, kunde han melde, at al Ting var ordnet paa bedste Maade. Nikolaus var godt udhvilet, og efter et godt Aftensmaaltid og en lang Samtale med Peter og hans Forældre red Nikolaus i Skumringen ud af Bennicksgaarden. Alt lykkedes som planlagt, og Nikolaus kom som den første Budbringer om Sejren ved Kolberg Heide til København saa tidligt om Morgenen den 4. Juli, at man ikke var staaet op endnu paa Kongens Slot. Den svagelige Kronprins Kristian sov endnu; men Nikolaus insisterede paa at faa Lov til personlig at vække ham med en Hilsen fra hans Fader, Svenskernes Besejrer.

En Time efter var Sejrsbudskabet kendt over hele København, og da sent paa Eftermiddagen Linieskibet "Patientia" stod ind i Havnen, var hver eneste Københavner nede for at tage imod det. Det fik en saa vældig Hyldest, at man ombord ikke begreb, hvorledes det var gaaet til, at København allerede var underrettet.

"Patientia" var sendt hjem for at blive repareret, da det var haardt medtaget af Kampen. Tillige skulde det bringe haardt-saarede hjem, og Kong Kristian havde ladet Hans Rostgaard følge med, ikke saa meget fordi han var saaret i Knæet, heldigvis ikke slemt, men fordi han skulde bringe Rapport om Slaget og give en privat Besked fra Kongen til dennes trofaste Elskerinde, Fru Vibeke Kruise, som boede paa Rosenborg. Hans Rostgaard skulde forklare Fru Vibeke, at hun af de returnerede Klæder kunde se, at det var et Held, at hun ikke var kommet med om Bord paa Flaaden. Fru Vibeke havde nemlig forlangt at følge den 68-aarige Konge i Kampen. Hans Rostgaard overbragte Kongens blodige Tøj, hans Skjorte og Fløjlsvams, hans Pudevaar, Lagner og Lommetørklæde, som Kongen bad Fru Vibeke vaske og gøre i Stand. Men det vilde Fru Vibeke ikke, hun vilde gemme det, just som det var, og to Metalsplinter, som Livlægen havde fjernet af Kongens Øje, og som Fru Vibeke fik overrakt som Hilsen, dem sendte hun til Guldsmeden for at faa dem lavet til Ørelokker. Hun vilde bære dem som lykkebringende Talismaner i Kongens Navn. Og alt dette opbevares den Dag i Dag som Rigets Klenodier paa Rosenborg Slot.

Da Kongen nogle Dage senere selv kom med "Trefoldigheden" til København, kaldte han Hans Rostgaard og Nikolaus Bennick til sig og sagde: "Naa, I to Kumpaner, nu er det vist paa Tide, at I begynder at lære noget ordentligt, hvis I vil blive til noget i denne Verden. I kan faa Plads begge to paa Regensen, I ved nok, at jeg byggede den engang. I kan studere paa Universitetet, hvad I har Lyst til; men I skal være flittige, for om fire Aar kommer jeg selv og hører jer". Men det blev nu ikke Kongen, der hørte dem; thi han døde $3\frac{1}{2}$ Aar senere.

Der var en anden mere vigtig Grund til, at Nikolaus havde saa travlt med at komme fra Sønderjylland til København, og det var, fordi han frygtede for at blive opdaget af Svenskerne. Da de havde faaet deres Plan forpurret, gav de sig til at undersøge Grunden til, at de var blevet overrasket ved Kolberg Heide. Sporene pegede mod en ung Fisker, som havde været paafaldende nysgerig, og som slet ikke var Fisker, men hjemmehørende i Preetz, hvorfra han i længere Tid havde været forsvundet. Sporene førte mod Nord, hvor man havde iagttaget mærkelige Ting, blandt andet et hastigt natligt Ridt gennem Flensborg, hvorfra Sporene ledte til Rinkenæs. Men her standsede de; det var som om han var sunket i Jorden.

Svenskerne anstillede derfor gennemgribende Razziaer i alle

Gaarde i Rinckenæs, navnlig Bennicksgaarden, da man havde opsnu- set, at den unge Mand hed Nikolaus Bennick, og derfor maatte for- modes at have Tilhold her. Rinckenæsgaarden vakte ikke særlig Mis- tanke, fordi Ejeren hed Hans Korff og bedyrede ikke at kende det ringeste til hele den Historie. Dette var fuldstændig rigtigt; thi Peter₄ og hans Forældre havde paa Nikolaus' Bøn holdt hans Besøg fuldstændig hemmeligt for alle. Men paa Bennicksgaarden fo- retog Svenskerne en saa tilbundsgaaende Ransagning, at de bogsta- velig talt slog alt i Stykker, og ved samme Lejlighed plyndrede de Gaarden for alt af Værdi og bortførte alt Kvæget. Kun Murene og Tagene fik Lov at blive.

Efter Freden i 1645 trak Svenskerne sig ud af Landet, og Gen- opbygningen i Hertugdømmerne kunde begynde. Her fik ganske natur- ligt Bennicksgaarden en foretrukket Stilling, hvad angaar hurtig Hjælp, særlig efter at Kong Kristians næstældste Søn Frederik var blevet Statholder hernede og med Bopæl i Flensborg. Da han efter sin ældre Broder Kristians Død før Faderen blev Tronfølger og i 1648 valgt som Kong Frederik 3, opholdt han sig med Dronningen i lange Tider ad Gangen paa Flensborghus. Selvom Frederik 3. var langt stivere og holdt meget mere paa Værdigheden end sin djærve Fader, saa glemte han ikke, hvad han skyldte Bennicksgaarden.

Hans Rostgaard blev ansat i Sølvkammeret paa Rosenborg og i 1650 blev han Foged paa Rosenborg. I 1656 blev han Ridefoged i Kronborg Len.

Nikolaus Bennick drog udenlands og studerede i Wittenberg, først Teologi og senere Retsvæsen. I 1656 var han i Siena i Ita- lien og studerede ved Universitetet.

I Sverige var Karl Gustav blevet Konge i 1654. Han tænkte som mange andre i Sverige, at hvis det fattige Land skulde bevare sin ydre Magt, maatte det gaa fra den ene Krig til den anden for stadig at leve af Bytte fra Fjenden; ellers maatte det helt opgive de allerede vundne Lande og som i gamle Dage føre et tilbagetruk- ket Liv bag Østersøen. Karl Gustav overvandt da med sin krigsvan- te Hær næsten hele Polen, som han tænkte at dele og selv beholde dets Kystlande. Da vaagnede Polakkernes Frihedsfølelse og fra al- le Sider rejste de sig til Kamp. Karl Gustav havde ondt ved at holde sig trods en ny stor Sejr ved Warsjava.

Alle Sveriges Nabolande, foruden Polen, Rusland, Tyskland, Danmark, Norge og Holland saa med Ængstelse paa Karl Gustav. Den politiske Situation var uhyre spændt. England havde været stærkt

optaget af sin egen Borgerkrig, der i 1649 endte med Kong Karl 1's offentlige Henrettelse og Cromwell's Magtovertagelse. Kun i Frankrig saa Ludvig 14. Solkongen med Tilfredshed paa, at Svenskerne udmattede Tyskland og Østeuropa, hvorved hans egen Magt blev bestyrket. Danmark var klar over, at Krigen med Sverige maatte komme, og da det i 1657 begyndte at knibe for Karl Gustav i Polen, erklærede Danmark i Forstaaelse med Rusland, Polen, Tyskland og Holland Sverige Krig den 1. Juni 1657 for at faa en Ende paa det ulidelige Tryk. Men mod Forventning opgav Karl Gustav pludselig Polen og drog i Ilmarch mod Holsten, hvis Grænse han overskred den 22. Juli 1657. Lynkrigens Forløb kan læses paa Siderne 92 - 93. Hele Europa holdt Vejret i Spænding, da Karl Gustav i den strenge Isvinter 1658 gik over de tilfrosne Bælter, og Danmark grebet af Panik sluttede den forsmædelige Fred i Roskilde med de frygtelige Landafstaaelser. Hertug Frederik 3. af Gottorp blev løst fra Danmarks Lenshøjhed, hvilket vil sige, at han blev selvstændig, og dermed var at finde mellem Danmarks Fjender, hvilket var meget ubehageligt for Rinkenæs, der med Lundtofte Herred hørte til de gottorpske Lande, meget imod Indbyggernes Ønske.

Hvorledes gik det paa Bennicksgaarden under denne første Krig med Karl Gustav? Gaarden var ret hurtigt i 1645 blevet genstandsatt, omend nødtørftigt, og Driften var i god Gænge. Peter₄ Bennicks gamle Far Hans₄ var død i 1650, og han undgik saaledes at opleve flere Krige end de to første. Da Rinkenæs som sagt hørte til de gottorpske Lande, skete der ingen Forulempelse her under den første Krig med Karl Gustav, som naturligvis ikke tillod sine Soldater at ødelægge noget, der tilhørte hans egen Svigerfader Hertug Frederik 3. Saa meget værre gik det i den anden Krig med Karl Gustav fra August 1658 til Maj 1660. Peter₄ Bennick, som, skønt 33 Aar, endnu ikke var blevet gift, inden denne anden Krigs Udbrud, priste sig lykkelig over ikke at have Ansvaret for Kone og Børn under det, som nu hændte Bennicksgaarden.

Karl Gustav fortrød hurtigt, at han ikke havde taget hele Danmark, da det dog var gaaet saa let. Der var derfor ikke gaaet et halvt Aar siden Freden i Roskilde, før han i Begyndelsen af August indskibede sin Hær i Kiel. Den franske Gesandt, som var med ombord hos Karl Gustav, troede, at Kongen vilde sejle hjem til Stockholm og blev derfor meget forbavset, da Flaaden i Stedet

drejede op gennem Storebælt og gik ind i Korsør Havn. Derfra rykkede han mod København og Kronborg.

Men denne gang lod København sig ikke overrumple.

Nikolaus Bennick og Hans Rostgaard var straks efter Freden gaaet til Kong Frederik 3. og gjort ham opmærksom paa Faren, som true-
de fra Kiel, idet de bad ham erindre, hvorledes hans Far i sin
Tid havde stoppet et planlagt Angreb herfra. Kongen var ikke sên
til at handle. Han udnævnte Nikolaus Bennick til kgl. dansk Ge-
neral-Proviand-Kommissær og satte ham i den Kommission, der hur-
tigst muligt skulde istandsætte Hovedstadens Forsvar og Forsyning.
At han gjorde sit Arbejde godt paa den korte Tid, ses deraf, at
da Karl Gustav fra Valby Bakke saa ind i København, mødte hans
Blik en uindtagelig Fæstning, hvor der endnu myldrede med Folk,
der lagde sidste Haand paa Værket, og hvis Enthusiasme ikke var
til at tage Fejl af. Og hele Landskabet mellem Valby Bakke og Vol-
dene var en Brandtomt, som ikke gav Svenskerne mindste Ly. Karl
Gustav besluttede ikke at storme, men sulte Byen ud, idet han lag-
de sin Flaade om Byen og hindrede Forsyninger udefra.

Hans Rostgaard var af Frederik 3. blevet sendt til Kronborg,
men desværre ikke gjort til Kommandant. Thi den gamle Kommandant
lod sig narre af Svenskerne, der fortalte, at København allerede
var faldet. Derfor overgav han Kronborg, og Officererne blev af
Svenskerne kastet i Kronborg Fængsel. Men nu var det Hans Rostgaard,
der narrede Svenskerne og fik dem til at tro, at han med Iver ar-
bejdede for dem. Derved blev det muligt for ham at komme i begge
Lejre. Under stadige Forklædninger bragte han snart Kong Frederik
3. Meddelelse om, at den hollandske Flaade under Opdam laa opank-
ret nord for Helsingør, snart var han ombord hos Hollænderen og
fortalte ham, at han ikke skulde frygte Kronborgs og Hålsingborgs
Kanoner, thi de rakte ikke halvvejs ud i Strædet, efter at Sven-
skerne havde slæbt de store Kanoner ned til København for at be-
skyde Byen med dem. Igen bragte Hans Rostgaard Bud fra Opdam, at
denne braste paa, saasnart Vinden blev gunstig. Kong Frederik
skulde blot lægge Mærke til, naar de svenske Blokadeskibe lettede
Anker og stak nordpaa, saa skulde de indesluttede danske Skibe
følge efter, saaledes at Svenskerne kom i dobbelt Ild. Og midt un-
der alt dette aflagde Hans Rostgaard ogsaa Besøg hos Svenskekongen
Karl Gustav, hvem han bildte nogle værre Historier paa Ærmet om
de elendige Forhold og den elendige Moral i den indesluttede Ho-
vedstad, som nok skulde falde af sig selv, blot Kongen gav Tid.

Den danske Flaade kom ikke i Kamp, thi forinden havde Hollæn-

derne i et frygteligt Slag slaaet Svenskerne, der, da de saa Danskerne nærme sig, tyede ind til Landskrona. Slaget stod den 28. Oktober 1658 og Dagen efter blev den hollandske Flaade "ilde tilredt og forskudt" hilst jublende velkommen af Hovedstadens Borgere.

Senere opholdt Hans Rostgaard sig i Karl Gustavs Lejr ved Valby dér, hvor nu Zoologisk Have ligger. Her traf han Hertug Frederik 3's ældste Søn og senere Efterfølger Christian Albrecht, hvem han hilste "hjerteligt" paa og fortalte, hvor elendigt det stod til i Byen trods Hollændernes Ankomst. Her fik Hans Rostgaard at vide, at Stormen paa København skulde ske den 11. Februar 1659; og han fik lykkeligt bragt Meddelelsen til Kong Frederik 3, saaledes at Byens Forsvarere, væsentlig Borgere og Studenter og 300 fabelagtig dygtige hollandske Matroser var klar, da Svenskerne iført hvide Skjorter gik over de islagte Voldgrave. Dette var første Gang den ellers uovervindelige Karl Gustav blev slaaet, men ikke sidste.

For at erobre Kronborg tilbage optraadte Hans Rostgaard som Hovedmand i en Sammensværgelse. Da den blev opdaget, lykkedes det ham at redde sig ind til København, medens hans kloge og tapre Hustru narrede Svenskerne til at tro, at hendes Mand var død.

Til Tak for alt dette gav Kong Frederik 3. Hans Rostgaard Gaarden Krogerup ved Humlebæk syd for Kronborg.

Hvorledes nu Billedet helt vendte sig, og hvorledes Danmarks Rige blev reddet, kan læses i forrige Kapitel 13.

Peter₄ Bennick, hvis Moder døde i Foraaret 1658, var nu alene tilbage paa den gamle Bennicksgaard, som han passede med Hjælp af nogle faa Karle og Piger. Med Forfærdelse hørte han i August om Svenskekongens nye Besættelse af Danmark, hvor nu alene København holdt Stand. I September løb Rygtet om en stor tysk-brandenburgsk-polsk Hær, som var gaaet over den holstenske Grænse for at jage Svenskerne ud. Glæden herover blev dog straks forvandlet til den største Ængstelse, fordi Rygtet sagde, at denne Hær og da navnlig Polakkerne plyndrede og brændte paa det frygteligste. Polakkerne troede nemlig, at det var Sverige, de var kommet til, og de vilde hævne, hvad deres eget Hjemland havde lidt ved Svenskernes Vold og Plyndring. I Slutningen af September løb Ilbud til Rinkenæs, at en polsk Hærafdeling var plyndrende undervejs. Peter₄ Bennick lod da sine Folk drive alle Kreaturerne ind i en Skov et Stykke borte fra Gaarden og skjule dem der. Svin og Fjer-

kræ jog han langt ud paa Markerne, saa de selv kunde finde deres Foder der. Selv skjulte han sig i et Krat ikke langt fra Gaarden. Herfra saa han, hvorledes en Flok Polakker kom farende hujende og skrigende ind paa Bennicksgaardens Gaardsplads, trængte ind i baa- de Stuehus og Stalde, gennemrodede alting, og da de hverken fandt Dyr eller nogetsomhelst af Værdi, stak de Ild paa Gaarden, saaledes at alt gik op i et luende Baal. Først ved Mørkets Frembrud, mens Gløderne stadig lyste op, vovede Peter sig lidt frem. Hans Fædrenegaard var totalt udbrændt, kun ude i Haven stod det ufor- gængelige Stenbord med Bennicksvaabnet; men det store Træ, der hældede sig over det, var fuldstændig afsvedet. Og Peter følte ef- ter paa Jorden dér, hvor Kassen med de værdifulde Guld- og Sølv- ting var nedgravet, og fandt, at den var heldigvis urørt.

Der var ikke andet at gøre end at gaa ud i Skoven til Folkene og dér paa Nybyggervis lave sig nogle Bjælkehuse til Mennesker og Dyr. I 1½ Aar levede de saaledes i Skoven. De turde ikke begynde at bygge Gaarden op igen, før endelig Freden kom i Maj 1660. Men saa tog ogsaa alle Mand fat paa med alle Kræfter at faa Hus og Lader under Tag inden næste Vinter.

Men der gik et Par Aar endnu, inden Peter₄ Bennick syntes, at Huset var saa beboeligt, at han kunde byde det til en Hustru. Men hun var nu ikke forvænt, og ved fælles Hjælp fik de igen bygget en Bennicksgaard op. I 1665 kom deres første Søn Hans₅ til Verden, og i 1670 kom den anden Søn, som de kaldte Jasper. - At intet skrift- ligt om Bennicksgaarden fra denne Tid findes, er nu let forstaae- ligt. Denne frygtelige Tid kaldtes i mange Aar "Polakkernes Tid".

Nikolaus Bennick, som af Hans Rostgaard var blevet præsentere- ret for Kongens Livlæge, Poul Moth, kom som Gæst i dennes Hjem. Lægens ældste Datter Elisabeth Margrete blev den 18. Oktober 1665 gift med Nikolaus Bennick, med Kong Frederik 3's Tilladelse uden Trolovelse og Lysning tiltrods for hendes meget unge Alder; thi hun var knap fyldt 14 Aar.

Ved de store Kroningsfestligheder ved Kristian 5's Tronbesti- gelse i 1670 var naturligvis Nikolaus Bennick og hans unge Hustru med, og tillige hendes meget smukke 16-aarige Søster Sofie Amalie Moth. Kongen forelskede sig straks i hende, og i 1677 blev hun officielt viet til Kongens venstre Haand som Grevinde af Samsø. Fra deres ældste Søn Christian Gyldenløve nedstammer Greverne Danneberg og Samsø. Den næstældste Søn Ulrik Chr. Gyldenløve, f. 1678, død 1719, var Admiral og Tordenskjolds Foresatte.

Han satte saa stor Pris paa Tordenskjolds Dygtighed, at han sørgede for dennes hastige Avancement.

Nikolaus Bennick var altsaa Kongens Svoger.

En anden Svoger til Nikolaus, nemlig hans Kones Broder, var Mathias Moth f. 1647. Han var en meget dygtig Statsmand, som tillige udgav en glimrende Ordbog over det danske Sprog.

Tillæg 9.

Norge under Karl Gustav Krigene m.m.

I en norsk Lærebog for Skoleungdommen staar herom kun følgende faa Linier at læse: " Da Sverige vilde skaffe sig et Østersøvalde, blev der Krig med Danmark-Norge. Norge maatte give fra sig Bohuslen og Danmark Skaane, Halland og Blekinge. Krigen var fæl, mange Gaarde brændte, Folk aad Barkebrød, Ulveflokke græsserte. I Danmark brugte de bare Lejesoldater, de havde endnu ikke en fast Hær, saadan som Norge havde.

I Norge kom i 1660 Adel, Præster, Borgere og Bønder sammen i Christiania og godkendte Frederik 3. som Arvekonge i Norge".

Dette er dog en tydelig Indrømmelse af, at alle Samfundslag i Norge dengang ønskede et intimt Forbund med Danmark, hvis det skulde lykkes Norge at overleve med en saa stærk Krigsmagt som Sverige til Nabo.

Men Københavns Borgere faar ingensomhelst Anerkendelse eller Ihukommelse.

Selvom jeg fjerner mig fra Overskriftens Emne, kan jeg ikke lade være med at referere, hvad der i samme norske Historielærebog staar om de slesvigske Krige i forrige Aarhundrede. Om Krigen 1848-50 staar kun dette "at den svensk-norske Kong Oscar 1. sendte 3000 Mand, som blev indkvarteret paa Fyn for at hindre Tysskerne i at gaa derover. Saa greide Danskerne selv at slaa Oprøret ned".

Om Krigen i 1864 staar blot "at da Norge og Sverige ikke vilde hjælpe Danmark, kunde de ikke greie sig, men maatte give fra sig Slesvig, Holsten og Lauenburg". Dybbøl nævnes overhovedet ikke.

Da Nysgerrigheden nu er vakt, kigger jeg videre i Historiens Gang og finder, at Statsminister Ove Høegh Guldberg er nævnt, ikke for det gode, men alene fordi han engang havde sagt: "Ingen Nordmand er til, alle er Borgere i den danske Stat".

Derimod er i dette Aarhundrede Statsminister Th. Stauning og det danske Socialdemokrati nævnt med stor Ærbødighed.

Tillæg 10.

Norge efter Enevældens Indførelse i 1660.

Det er som om Danmark og Norge bytter Roller. Danmark var blevet meget fattigt og ødelagt af de mange Krige. Landbruget havde usle Kaar, den danske Adel sank ned i Fattigdom, og mange Godser kom paa nye Hænder. Greverne og Baronerne var nye Mænd, mest Tyskere, som bare tænkte paa at drive Penge ind. Træhesten kom i Brug. Af Byer var der kun to af Betydning, Flensborg og København, den sidste endda væsentlig, fordi den var Kongens Residens.

Derimod gik Norge vældig frem; thi det var ikke blevet ødelagt af Krigene. I det adelsfattige Land (der fandtes ingen Baroner) havde de norske Bønder langt mere Selvstændighed og Frihed. Man havde forstaaet at udnytte Skovene ved at oprette Savværker med Maskinsave, og man fik en mægtig Eksport af Træ f.Eks. til London, som i 1666 blev næsten helt ødelagt af en frygtelig Brand. Man udnyttede Fiskeriet og fik bygget en Handelsflaade. Desuden viste de enevældige Konger Norge lige saa stor Omhu som Danmark. Kongen sagde: "Jeg er Herre over begge Riger, Fader til begge Børn; lige Børn, lige Lod". Norge havde sit eget Militæsvæsen, udskrevet af norske Borgere, og de viste urokkelig Troskab mod Kongen og vandt stor militært Ry og Selvfølelse. Man tænke f.Eks. paa Colbjørnsen, Hvitfeld og Tordenskjold.

Kapitel 15. A.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1660 - 1721.

Ved sin Forbindelse med Danmarks daværende "Dødsfjende", Sverige, havde Gottorp ved Freden i København 27. Maj 1660 høstet store øjeblikkelige Fordele. Gottorp havde opnaaet Lensuafhængighed af Danmark og dermed Selvstændighed og havde tilføjet Danmark store Ydmygelser; men netop Forbindelsen med Sverige og de vundne Fordele indebar i sig Spiren til det gottorpske Herredømmes Udslættelse, selvom der skulde gaa 61 Aar, inden dette skete. For dansk Politik blev det et Hovedformaal at faa Bugt med denne Mod-

stander indenfor selve Monarkiets Grænser. Gottorp var blevet en Brik i Sveriges Politik over for Danmark. Derved opnaaede Gottorp en storpolitisk Interesse, som ellers ikke havde kunnet tilkomme dette lille Hertugdømme.

Den danske Statholder for de kongelige Lande blev Frederik Ahlefeldt, som byggede Graasten Slot, hvor han boede.

Den unge Hertug Christian Albrecht beholdt sin Faders Raadgiver, Kansleren Kielman, der fortsatte Venskabet med Sverige. I Maj 1661 sluttedes der en Traktat mellem Sverige og Gottorp gaaende ud paa i Fællesskab at sikre de vundne Fordele og indeholdende en hemmelig (dog senere opdaget) Tillægsbestemmelse, hvorefter Hertugen fik Ret til de kongelige Andele i Hertugdømmerne, hvis Danmark brød Freden og bukkede under, saaledes at der derved vilde blive skabt et gottorpsk Hertugdømme omfattende hele Slesvig-Holsten.

I 1666 kom der Planer frem om en Udsoning ved et Ægteskab mellem Hertug Christian Albrecht og Frederik 3's næstældste Datter, Prinsesse Frederikke Amalie. I September 1667 mødtes Kongen og Hertugen ved Dannevirke, hvor Hertugen gav den kongelige Familie et prægtigt Traktement og indtog baade Kongen og Dronningen for sig; men først i Oktober fik han Prinsessens Jaord. Den 24. Oktober 1667 stod Bryllupet i Glückstadt.

Saalange Frederik 3. levede, bestod der et fredeligt Forhold mellem Kongen og Gottorp, selvom Ægteskabet ikke var særlig lykkeligt.

Det lille sønderborgske Hertugdømme blev af Frederik 3. inddraget under Kongens Lande, fordi det var blevet et fuldstændigt Fallitbo, og 11. Marts 1668 fandt Arveyldingen af Kong Frederik 3. Sted i Sønderborg.

Frederik 3. efterfulgtes ved sin Død den 9. Februar 1670 af Sønnen Kristian 5. (f. 1646 paa Flensborghus), som var den første fødte Enevoldskonge. Han satte selv den ny kostbare Krone paa sit Hoved. Han fik desværre ikke Held til at gennemføre sit Forehavende, som var at genvinde de i 1660 tabte Lande, ejheller at fordrive Gottorperne fra Slesvig. Kristian 5's lange og utrættelige Kamp for Sønderjylland minder om den lange forgæves Kamp, som Erik af Pommern 260 Aar før førte for at genvinde Sønderjylland.

Den Tilmærmelse mellem Danmark og Gottorp, der var foregaaet i Frederik 3's sidste Aar, blev nu afløst af ny Spænding. Gottorp knyttede sig yderligere til Sverige, og da det trak op til Krig

mellem Danmark og Sverige, drøftede Danmark den Tanke med sin allierede, Kurfyrsten af Brandenburg, hellere at foretage et uventet Overfald paa Gottorp end selv at blive overfaldet. Det kom til at foregaa paa den ejendommelige Maade, at Kongen med Griffenfeld indbød Hertug Christian Albrecht og Kielman til et Møde i Rendsborg. Da der under dette indløb Efterretning om, at Brandenburg havde besejret Svenskerne ved Fehrbellin (50 km nordvest for Berlin), fandt Kongen Øjeblikket belejligt og lod Rendsborgs Porte lukke, saaledes at Hertugen, Kongens Svoger, var taget til Fange. Ved den paatvungne Rendsborg-Traktat af 10. Juli 1675 maatte Hertugen opgive alle de i 1660 vundne Fordele, navnlig Suveræniteten over Slesvig. Han maatte overgive Kongen flere Fæstninger bl.a. Tønning og Gottorp og love ikke at slutte Forbund med fremmede Magter uden Kongens Billigelse.

Da Hertugen ingen Mine gjorde til at opfylde Betingelserne, lod Kongen Kielman og hans tre Sønner fængsle og føre til København, hvor Kielman døde kort efter. Hertugen rejste da til Hamborg og slog sig ned der, hvorefter Kongen den 1. December 1676 beslaglagde den hertugelige Del af Slesvig og befalede dens Undersaatter at ophøre med at vise Hertugen Lydighed.

I Februar 1676 erklærede Danmark Krig mod Sverige. Da alle Sveriges og Frankrigs Fjender havde rejst sig imod det, syntes Timen kommet for Danmark til at genvinde de tabte Lande. 29. Juni 1676 landede Kristian 5. i Skaane syd for Helsingborg. Den unge svenske Kong Karl 11. trak sig først tilbage; men sent paa Aaret brød han frem igen, og det kom den 4. December 1676 til Slaget ved Lund, det blodigste i Nordens Historie. Begge Konger førte hver sin Hær. Da Svenskerne syntes at tabe, satte Karl 11. personlig ind med fire Hundrede Ryttere, der afgjorde Sejren for Svenskerne. Halvdelen af Hærene faldt paa Valpladsen.

Allerede den 11. Marts 1676 var Griffenfeld blevet fængslet. Hans Dygtighed ufortalt var der adskillige Ting ved hans Færd, som maatte vække Mistanke og Ængstelse, særlig med Forræderen Korfits Ulfeld i frisk Erindring. Man beskyldte ham bl.a. for at sinke Rustningerne til Krigen mod Sverige og under Mødet i Rendsborg at have spillet under Dække med Kielman. Han blev benaadet paa Retterstedet, da Bøddelen allerede havde hævet Sværdet.

I Juli 1677 vandt Niels Juel Slaget i Køge Bugt. Men i Skaane blev Danskerne igen slaaet ved Landskrona. Hele Felttoget mislykkes, og da Danmarks Forbundsfæller en efter en faldt fra og sluttede Fred med Frankrig og Sverige, var der intet andet tilbage

end at gøre det samme. Ved Freden 1679 fik Gottorp tilbage alt, hvad det havde maattet afstaa i 1675, særlig Suverænitetet. Dog gik Kongen ikke helt tomhændet ud; thi Sverige lovede ikke at vilde blande sig i den danske Konges Stridigheder med Gottorp. Kongen kunde saaledes mene, at han havde faaet frie Hænder til at holde Gottorp nede eller komme det til Livs.

Paa denne Tid levede Ole Rømer, der maalte Lysets Hastighed. Han indførte "Matrikel", ens Maal og Vægt og lod Gaderne oplyse med Lygter. Han anlagde de store berømte Springvande i Versaille.

Hertug Christian Albrecht kom nu restitueret hjem fra Hamborg til Gottorp, men han fik ikke lang Tid til at nyde Roen, og i Begyndelsen af 1682 maatte han igen søge Tilflugt i Hamborg. Der opstod nemlig Meningsforskelle mellem ham og Kongen om Forstaaelsen af Freden i 1679. Tillige fik Kongen mundtlig Løfte af Ludvig 14. om Hjælp mod Gottorp.

I Foraaret 1684 mente Kongen at kunne gaa skarpt frem mod Gottorp og ved et Okkupationspatent af 30. Maj 1684 inddrog han den hertugelige Del af Slesvig og forenede den med den kongelige Del. Han befalede Undersaatterne at anerkende Kongen som deres eneste suveræne Landsherre i Hertugdømmet. Hertugen protesterede naturligvis, men Kongen lod sine Tropper besætte den hertugelige Del af Slesvig bl.a. Gottorp Slot, hvor hans Søster, Hertugens Gemalinde, befandt sig. Hun blev anmodet om at begive sig til Hamborg, til sin Mand, og grædende forlod hun Gottorp.

Der fulgte nu i Juli 1684 Hyldingen af Kongen paa Gottorp Slot. Ogsaa Dronningen og Kronprinsen var til Stede, og en større Krigsstyrke havde slaaet Lejr i Nærheden. Sønderjylland var nu en Del af Danmarks Rige, og der maatte ikke mere i Fremtiden ske nogen Deling.

Men nu ændrede de storpolitiske Forhold sig afgørende til Danmarks Ugunst. Vi kom til at staa ene mod alle, og under stærke Krigstrusler fra Sverige maatte vi den 20. Juni 1689 undertegne et forsmædeligt Forlig i Altona, som betød et afgjort Nederlag for Danmark. Hertugen blev genindsat i sine Lande med fuld Suverænitet og Ret til at slutte Forbund og bygge og besidde Fæstninger, kort sagt alt som før 1675.

Kristian 5. havde kun Tiden at haabe paa, og i de fem Aar, inden Hertug Christian Albrecht døde i December 1694, var Forholdene taalelige. Kongen var endog flere Gange Gæst paa Gottorp.

Man søgte ved Venlighed at skille Gottorp fra Sverige.

Christian Albrechts ældste Søn, den 23-aarige Frederik 4., der fulgte ham som Hertug, nærede - trods sin danske Moder - stærke fjendtlige Følelser overfor Danmark, og han var desuden en selvfølende og stejl Natur. En svensk Statsmand sagde om ham, at man i Danmark godt vidste, hvilket "ondt Hjertelag" Hertugen havde overfor Kongen; men man vidste ogsaa godt i Danmark, at hans Hjerte var hos Danmarks Arvefjende, Sverige; og det endte da ogsaa i Sommeren 1698 med Ægteskab mellem Hertug Frederik 4. og den svenske Prinsesse Hedevig Sofia. Derved opstod Fare for, at Hertugen eller hans Efterkommere engang kunde blive Arving af Sveriges Krone, og det maatte for enhver Pris forhindres, selvom det vilde koste Krig. Thi nu frygtede man mere end nogensinde for at blive klemmt mellem Hammer og Ambolt, som Kurfyrsten af Brandenburg sagde.

Ledelsen af Gottorps skarpe Politik mod Danmark blev betroet Wedderkop, om hvem hans Fjender sagde, at han var Søn af en Kobbersmed, og at hans Moder havde staaet paa Torvet med tørrede Fisk; men han blev alligevel en meget rig Mand. Sverige gav Gottorp, denne mod Danmark saa fjendtlige Forbundsfølge, villig Støtte uden at betænke, at denne Politik i Længden vilde give en fuldstændig utaalelig Tilstand for Danmark.

Der opstod i 1695 Stridigheder foranlediget af, at Hertugen havde paabegyndt Bygning af Skanser, der skulde spærre Adgangen til det sydvestlige Hjørne af Slesvig, hvor Hovedfæstningen Tønning laa.

Den 5. April 1697 døde Karl 11, og indtil hans Søn Kong Karl 12. blev myndig, indsattes en Formynderregering. Da der herskede Uenighed og Utilfredshed i Sverige, som tillige var plaget af Misvækst, fik Danmark Lyst til at driste sig til et eller andet Foretagende imod Gottorp. Kongen tog til Hertugdømmerne og lod danske Troppestykker indtage og jævne de nye Skanser med Jorden. I dette Arbejde deltog Bønderne i Omegnen. I Juni 1698 blev Hertug Frederik 4. gift med den svenske Prinsesse i Stockholm, og de gode Stockholmere saa med Bekymring paa de mange gale Streger, hvormed Hertugen og den ganske unge Kong Karl 12. i denne Tid vakte Forargelse, og som Hertugen sagdes at forlede Kongen til.

Opmuntret af Sverige begyndte Hertug Frederik 4. at bygge Skanserne op igen og anlægge nye Skanser andetsteds, og i Juli 1699 sendte Karl 12. ham $1\frac{1}{2}$ Regiment svenske Soldater, som ligeledes anvendtes til Skansegravning. Danmark protesterede kraftigt,

men til Fjendtligheder kom det ikke. Kong Kristian 5. var dødssyg og klagede over, at man ikke vilde lade ham dø i Fred. Han døde 21. August 1699.

Kong Frederik 4. fik afsluttet et Forbund med Ruslands Czar Peter den Store og Sachsen. Danmark skred da til Angreb paa de gottorpske Lande, dog ikke med ret stor Energi. De omtalte Skanser foran Tønning blev igen erobret og igen sløjftet og Byen Frederiksstad blev indtaget. Men Tønning Fæstning holdt Stand trods Bombardement. Kong Frederik 4. indfandt sig da for at overvære Generalstormen; men den maatte aflyses, fordi en svensk-lyneborgsk Hær nærmede sig sydfra og den maatte standses. Der opstod forstaaeligt nok stor Skræk overalt i Sønderjylland, og Flensborg bad Kongen om Hjælp; men han svarede bare, at "saa godt et Borgerskab" kunde vel nok væge sig selv.

Da tilmed Karl 12 en af de første Dage af August 1700 ved engelsk-hollandsk Flaadestøtte landede med en Hær paa Sjælland, skyndte man sig at slutte Fred med Gottorp. 18. August 1700 sluttedes Fred i Travendal i Holsten, lige syd for Segeberg, og dette blev Højdepunktet for Gottorps Magt og Selvstændighed. For Danmark følte det som en stor Ydmygelse "man havde bøjet sig under Hertugen af Gottorps Aag".

I Begyndelsen af September 1700 forlod de sidste svenske Soldater Sjælland, og Karl 12. gik mod Rusland, som han slog ved Narva, hvorefter han gik mod Sachsen og slog August 2's Hær. Derefter indtog han hele Polen ved en Række Sejre, navnlig ved Klissov, hvor hans Svoger Hertug Frederik 4. af Gottorp faldt. Tanken var at gøre Polen til en stærk Forbundsfølge. Karl 12. vendte sig snart mod Øst og slog Russerne og snart mod Vest for at slaa Sachserne. Men alle hans Sejre resulterede kun i, at Polen blev helt opløst og svækket.

En Maaned før sin Død havde Hertug Frederik 4. bortforpagtet hele sit Hertugdømme til en Oberstleutenant Bergholz for derved at skaffe sig flere Penge til sit krigeriske Liv. Bergholz opslog som Guvernør sit Hof i Slesvig By og optraadte med Pomp og Pragt til Stadighed fulgt af 12 polske Adelsmænd, og hans Gemalinde havde 3 Frøkener til sin Opvartning. Men denne Herlighed varede kun nogle faa Sommerdage, thi da ankom Efterretningen om Hertugens Fald 1702. For hans to-aarige Søn, Karl Frederik blev indsat en Formynderregering med Hertug Frederik 4's Broder Christian August som Administrator, medens den lille Prins blev i Stockholm under Moderens Opdragelse. Den virkelige Magt laa dog i "Kollegiet" og

her navnlig hos Gehejmerraad Görtz, hvis Navn skulde gaa over i Historien som en af alle Tidens største Rænkesmede. Han endte da ogsaa i 1719 sit Liv paa Skafottet i Stockholm.

Ved Enkehertuginde Død i 1708 svandt Wedderkops Indflydelse, og han blev endog fængslet og ført til Fæstningen Tønning, hvorefter Görtz herskede eneraadigt.

Selvom Danmark i 1709 havde brudt Freden med Sverige og genoptaget den gamle Alliance Sachsen-Rusland, lod Danmark dog Gottorp i Fred saa længe, indtil dette selv gav en eklatant Anledning til Brud. Grunden til Krigen med Sverige var Karl 12's Nederlag ved Poltava i Sommeren 1709. Den danske Hær gik over til Skaane, men blev i 1710 slaet af Stenbock ved Helsingborg. I Køge Bugt afværgede Ivar Hvitfeld en Katastrofe ved sin heltemodige Opofrelse.

I 1711 var Krigen indstillet paa Grund af Pesten, som bortrev 1/3 af Københavns Indbyggere.

Da den danske Hær 20. December 1712 blev slaet af Svenskerne under Stenbock ved Gadebusch i Mecklenborg 50 km sydøst for Lybæk, gjorde det et stort Indtryk i Gottorp, som sendte Stenbock varme Lykønskninger. Det var nu for tidligt at juble; thi de Begivenheder, som fulgte, var skæbnesvangre for det gottorpske Hertugdømmes Eksistens. Den svenske Hær rykkede paa Aarets sidste Dag ind i Holsten, og Stenbock afbrændte efter Befaling den aabne By Altona, hvilket blev misbilliget af "hele den ærbare Verden".

Derefter havde Stenbock faaet Befaling til at udsuge Landet; men der skete det, at fra den Tid d.v.s. i Januar 1713 veg Lykken fra Stenbocks Foretagender. Medens Russerne og Sachserne fra Mecklenborg langsom fulgte efter, gik Stenbock over den tilfrosne Ejderstrøm. Hans Agt var at fortsætte Marchen mod nord og ligesom Karl Gustav gaa over Fyn til Sjælland. Men Tanken blev ham dog for vovelig blandt andet paa Grund af Forsyningsvanskeligheder; thi der blev meldt, at Landsbyerne mellem Flensborg og Haderslev stod tomme, fordi Indbyggerne af Skræk for Svenskerne var flygtede fra Hus og Hjem. I Stedet besluttede den svenske Hærs Overledelse, at Stenbock skulde sætte sig fast i Ejderstedt; men her var det ganske nødvendigt at have Tønning Hovedfæstning at falde tilbage paa.

Fra Gottorps Side blev der indledet et Dobbeltspil, som, da det hele blev aabenbaret, fremkaldte det Spørgsmaal fra dansk Side, om der mon nogen Sinde ved tyrkiske og hedenske Hoffer var blevet udøvet grovere Intriger og blevet begaaet flere Falsknerier paa saa kort en Tid af 8 Dage, end det var sket af det gottorpske

Hof.

Overfor den danske Konge forsikrede Görtz, at Gottorp vilde bevare en fuldkommen Neutralitet i Kampen, og han satte endog sit Hoved i Pant paa, at ingen svensk Soldat skulde komme ind i Tønning, saafremt Danmark respekterede Gottorps Neutralitet. Og samtidig forhandlede han med Stenbock om, hvorledes man bedst kunde overlade ham Fæstningen og dog redde Skinnet af ikke at have opgivet Neutraliteten. Til dette Formaal forfærdigedes "nogle Brevskaber". Til offentlig Anvendelse - for at vise Gottorps Neutralitet - var der en Anmodning fra Stenbock om at faa overladt Fæstningen, og et Afslag fra Gottorp. Men samtidig afsluttedes en hemmelig Traktat (underskrevet af Görtz og Banér), som siden af Danmark blev trykt, for at den kunde kendes af "hele den honneste og upartiske Verden". I denne hemmelige Traktat tillades det Stenbock at søge Tilflugt i Fæstningen, og hvis Danmark skulde betragte det som Fredsbrud, lovede Sverige ikke at slutte Fred med Danmark, før Gottorp var fuldstændig restitueret og desuden som Skadeserstatning faaet i det mindste Segeberg Amt og Grevskabet Pinneberg udleveret af Danmark.

For at faa Tønning Kommandant til, imod den strenge offentlige Ordre til ikke at aabne Fæstningen for fremmede, alligevel at aabne den for Stenbock, fabrikerede man et falsk Brev fra den umyndige Hertug Karl Frederik, dateret helt tilbage til Juli 1712, og hvori det under strenge Trusler paalagdes Kommandanten at give Stenbock Beskyttelse i Fæstningen. Dette Brev maatte Gottorps Regering personlig overgive Kommandanten, før denne vilde bøje sig.

Inden den forenede dansk-russisk-sachsiske Hær naaede at indeslutte Svenskerne i Ejderstedt, var det lykkedes Stenbock at foretage Brandskatning i Hertugdømmerne. Flensborg maatte udrede 62000 Rdl, hvoraf Stenbock og nogle af hans Officerer stak 5000 Rdl i deres egne Lommer. Den flensborgske Købmand Böckmann bistod virksomt den danske Hær. Da Kong Frederik 4. den 28. Januar 1713 kom til Flensborg for at begive sig videre til Hovedkvarteret i Rendsborg, blev han af Böckmann raadet til at rejse over Ekernførde, da fjendtlige Styrker gjorde Egnen usikker, og 1/2 Time efter Kongens Bortrejse kom svenske Ryttere til Flensborg. Dagen efter opsøgte Böckmann Kongen i Rendsborg og gav Kongen Underretning om, at Svenskerne vistnok vilde benytte sig af Tønning Fæstning, hvortil Kongen svarede, at Görtz havde forsikret ham om Gottorps Neutralitet. Helt uventet kom det altsaa ikke, da Tønning Kommandant midt i Februar 1713 aabnede sine Porte for Svenskerne. Gottorp

bedyrede sin Uskyldighed og sin Forfærdelse derover, men Kongen erklærede, at Gottorp nu havde "kastet Masken" og vist sig som Danmarks Fjende. Kongen besatte derpaa Gottorp Slot, Ekernførde og Kiel og de gottorpske Amter underlagdes Kongens Overhøjhed. Den 13. Marts 1713 blev udstedt et Occupationspatent paa, at Kongen havde taget de hertugelige Lande i Besiddelse, og at Kirkebønnen i de fyrstelige Lande ikke mere skulde bedes for Hertugen men for Kongen.

Nu var Görtz blevet ængstelig for Hertugdømmernes Skæbne, og han haabede at kunne klare Sagen ved at faa Stenbock til at kapitulere. Görtz boltrede sig under disse Forhandlinger som en Fisk i Vandet, og han opnaaede virkelig ogsaa til Slut, at den svenske Hær i Maj kapitulerede mod fri Udmarch fra Tønning. I Juni 1713 forlod ogsaa de sachsiske og russiske Hjælpetropper Landet til stor Lettelse, og 21. Juni tog Kong Frederik Ophold paa Gottorp Slot, som Administratorens derværende Børn maatte forlade.

Danskerne holdt nu alene Tønning indesluttet. Foruden Helgoland var det det eneste, som Gottorp raadede over. Alligevel drev Görtz og Bassewitz et storstilet udenrigspolitisk Intrigespil, som ingenlunde var ufarligt for Danmark. Bassewitz virkede i Petersborg for Planer om et Ægteskab mellem den unge Hertug Karl Frederik og Czarens Datter Anna Petrowna, og Ægteskabet kom virkelig i Stand en halv Snes Aar senere. Foreløbig nægtede Czaren dog at indlade sig med Bassewitz, og det kom til et Brud mellem denne og Görtz. Men senere efter Karl 12's Død og Görtz' Fald blev Bassewitz Hertug Karl Frederiks ledende Minister.

Czaren holdt trofast med Kong Frederik 4, og derved blev Preussen nødt til at opgive sit Forbund med Sverige, som havde lovet det Stettin som Belønning. Den preussiske Konge udtalte i den Anledning, at Datidens politiske Grundsætning ikke var andet end Bedrageri til Hobe. Det gjaldt om, hvem der kunde bjærge sig den største Fordel.

I Februar 1714 overgav Tønning sig. Sult og Sygdom havde hærget baade Borgere og Soldater. Gottorps tidligere tro Tjener Wederkop, som sad i Fængsel her, blev nu fri og han skyldte den danske Konge sit Liv. Ved Tønning's Fald fik Danskerne fat paa "hele Hemmeligheden", som blev offentliggjort for hele Europa. Fæstningen Tønning blev nu sløjffet og genopstod ikke mere. I August 1714 erobrede Helgoland og de gottorpske Lande var nu helt i Kongens Haand.

Karl 12. var i 1714 kommet til Stralsund efter et Ridt paa

280 Mil i 16 Dage fra Tyrkiet. Danmark havde sluttet en Traktat med Hannover, hvis Kurfyrste i 1714 var blevet Konge i England som Georg 1. Dette blev af stor Betydning; thi Kongen af England erklærede: "at han vilde sikre, at den fyrstelige Del af Slesvig atter blev forenet med de andre danske Provinser, efter at de i næsten 200 Aar ikke havde været samlede, hvorved Kongens Lande vilde strække sig lige til Ejderen, som indtil 700 å 800 Aar tilbage i Tiden Havde været Danmarks faste Grænse. Og ved at eje Tønning vilde man have rykket sig en farlig Torn af Foden".

Sveriges Stilling blev trods Karl 12's Hjemkomst vanskeligere og vanskeligere. Czar Peter kom til Sjælland med en stor Hær for at deltage i Landgang i Skaane; men det blev ikke til noget paa Grund af Frederiks og Peters gensidige Mistæksomhed og Uenighed. Den danske Flaade vandt glimrende Sejre, hvor navnlig Tordenskjold udmærkede sig og blev hele Nationens Helt. Karl 12. havde taget Görtz til sin ledende Minister. Denne fabrikerede falske Penge til at betale en ny Hær, hvormed Karl 12. rykkede ind i Norge for ved dette Lands Erobring at skaffe sig Vederlag for Tabet af Landene hinsides Østersøen. Men Karl 12. faldt for en svensk Kugle under Belejringen af Frederikssten 1718.

Al Harmen i Sverige over Landets Lidelser vendte sig mod Görtz, der blev domfældet og henrettet.

Kong Frederik 4. opnaaede Garanti fra saavel England som Frankrig for den fredelige Besiddelse af Hertugdømmet Slesvig imod alle eventuelle Angreb. Ved Freden i Frederiksborg 3. Juli 1720 lovede Sverige aldrig, hverken direkte eller indirekte at modsætte sig, hvad der ved de to mæglende Magter blev bestemt angaaende Slesvig, og aldeles ikke at give Hertugen af Gottorp nogen Bistand, som kunde forurolige eller fornærme Danmarks Konge.

Denne Garanti fra England og Frankrig var af stor Betydning, thi Hertug Karl Frederik vilde ikke give sit Minde til det gottorpske Slesvigs Afstaaelse, og ethvert Forsøg paa Udsoning blev forgæves. Frederik 4's Henvendelse til Rusland og Preussen om ligeledes at garantere ham Besiddelsen af det gottorpske Slesvig forblev uden Resultat. Frederik 4. genindsatte sidst paa Aaret 1720 Hertug Karl Frederik i den hertugelige Del af Holsten, idet han betonedede, at han af al Magt vilde hævde Besiddelsen af Slesvig.

Frederik 4. og hans Raadgivere maatte nu tage Stilling til, i hvilket Forhold den tilbageerobrede Landsdel skulde staa til Kongens øvrige Lande. Man maatte ogsaa nøje overveje Formen for den Hyldingsed, som det tidligere gottorpske Slesvig skulde aflæg-

ge til deres ny Landsherre. Man nøjedes ikke med den Sagkundskab, som Regeringen selv raadete over, men afkrævede Betænkning af tre Mænd, som var særlig inde i disse Spørgsmaal, navnlig den 80-aa-rige Breitenau, hvis klare og grundige Behandling af Spørgsmaale-
ne ikke bærer noget som helst Præg af Alderdomssvækkelse. Det drejede sig navnlig om, hvorvidt Slesvig burde inkorporeres i Kongeriget eller bestaa som selvstændigt suverænt Hertugdømme. Kong Frederik 4. tog klart Standpunkt for Slesvigs Indlemmelse i Kronen. I Hyldingseden forpligtede man sig til for sig selv og Efterkommere at erkende Kongen som sin eneste suveræne Landsherre og være ham tro, huld og lydlig.

Patentet, som det kaldtes, blev udstedt fra Gottorp Slot, hvortil Kongen og Dronningen var ankommet den 19. August 1721. Kronprinsen og Kronprinsessen, som nylig havde holdt Bryllup i Sachsen, ankom den 28. August og Kongen og Dronningen mødte dem en halv Mils Vej syd for Gottorp paa en Høj, hvor der var rejst et Telt, hvor de blev ført ind, og hvor der blev serveret Kaffe. Kongen og Dronningen tog derpaa tilbage for at staa paa Slotstrappen, naar de nygifte og en meget stor Procession ankom. Det vor-
dende danske Kongepars højttidelige Indtog paa Gottorp Slot dannede en naturlig og værdig Indledning til Arvehyldningen, som fandt Sted den 4. September 1721 paa Gottorp og foretoges af Prælater, Ridderskab og Provster. Kongen sad paa en ophøjet Trone under en Himmel af rød Damask med gyldne Galoner. Han modtog Adelen til Haandkys, og han forsikrede Prælater og Ridderskab om sin Naade, og at det var ham særlig kært, fordi de havde gjort det med saa godt og villigt Sind. Bagefter blev, efter Breitenaus Forslag, baade de fornemme og de "gemene" beværtet godt. Fire andre Steder i Sønderjylland blev lignende Hyldingshøjttideligheder med Edsaflæggelse foretaget. Den Tale, som Breitenau havde skrevet og som blev læst op ved Højttideligheden, betonedes Fordelen ved at have een Herre i Stedet for to, at hele Hertugdømmet atter var samlet, Spliden og Uroen forbi, og at Naboer, Venner og Frænder ikke længer skulde kunne beordres til at forfølge hverandre. Undersaatterne skulde nu med fuld Tillid broderligt kunne række hinanden Haanden, de havde samme Gud i Himlen, samme Tro i Hjertet, og samme Herre og Konge paa Jorden. Endda en saa fortræffelig og uforlignelig Konge som Frederik 4. Kunde Dagen da være andet end en Glædesdag !

Efter Edsaflæggelsen serveredes de forskellige Steder et godt Traktement saavel for den fornemme som for den "gemene" Mand. Hyldesten foregik overalt uden ringeste Mislyd.

Havde Danmark maattet affinde sig med det overmaade smertelige Tab af Landene hinsides Øresund, saa var det dog lykkedes at genforene det ældgamle danske Land nord for Ejderen i Riget. Danskerne havde ved Mod og Offervilje genvundet sin Selvrespekt.

Et lille Træk, som tydeligt viser, hvorledes man følte dengang, er følgende. En af de ovennævnte tre vise Mænd, som skulde afgive deres Mening om, hvorledes Sønderjyllands fremtidige Forhold skulde ordnes, den kongelige Historiograf Amthor afgav sin Betænkning 21. November 1720 og undskyldte sin 2 Dages forsinkede Afsendelse med, at den sørgelige Efterretning om "vor tapre Tordenskjold havde gjort ham saa konfus, at han et Par Dage næsten ikke havde kunnet tænke paa andre Ting". Tordenskjold faldt i en Duel i Hannover med Svenskeren Staël.

Den 11. Oktober 1721 fejrede Frederik 4. sin 50 Aars Fødselsdag. Han fik af Dronning Anna Sophia skænket det Guldbæger, som kaldes det slesvigske Bæger, og hvorpaa Arvehyldingen er fremstillet. Paa Bægeret staar: "At anden Part af Slesvig Danmarks blev, den fjerde Frederik med Flid igennem drev".

Kapitel 15. B.

Sønderjyllands Historie i Tidsrummet 1721 - 1766.

Den gottorpske Hertug Karl Frederik vilde, som allerede nævnt, ikke godkende Sønderjyllands Indlemmelse i Danmark, og da han blev gift med Peter den Stores ældste Datter Anna Petrovna, vilde Rusland ikke afgive sin Garanti.

En farlig Situation indtraf i Aaret 1751, da en Fætter til Hertug Karl Frederik, Hertug Adolf Frederik, født paa Gottorp i 1710, blev valgt til Konge i Sverige. Faren drev over, thi han blev maaske Sveriges mest magtesløse Konge; han holdt mest af at staa ved sin kære Drejebænk.

Værre saa det ud i 1762, da Hertug Karl Frederiks Søn (Peter den Stores Dattersøn) blev Kejser i Rusland. Han var gift med Katarina 2, som i Intelligens stod langt over ham, der baade var slet begavet og ilde lidt af Russerne, hvem han aabenlyst foragtede. Han vilde sætte hele Ruslands Magt ind mod Danmark for at afgøre det gamle Mellemværende. Under denne truende Fare bragtes den danske Hær op til 70.000 Mand og Flaaden sattes i Krigstilstand. Men i sidste Øjeblik lod Katarina sin Mand fjerne og sig

selv udraabe til Kejserinde. Peter 3. blev kort efter dræbt af Katarinas Tilhængere. Og Katarina 2. ønskede ikke Krig med Danmark.

At den lange Fredstid fra 1721 og helt til 1807, som nu skulde blive Danmark og Sønderjylland til Del, efterhaanden helede de frygtelige Saar fra de mange Krige, har man mange Vidnesbyrd om. Man træffer baade fra de gamle kongelige og fra de tidligere gottorpske Byer stærke Udtryk for Kongetroskab og Patriotisme, saaledes ved Hundredaarsjubilæet i 1760 for Enevældens Indførelse.

For en eventyrlysten Natur som Johannes Ewald, der som femtenaarig flygtede til Hamborg for at komme til at tage Del i den preussiske Syvaarskrig (1756-63), forekom Danmark ganske vist dengang ikke særlig lykkelig. Han fortæller om, hvordan han undervejs til Magdeburg holder Rast paa en Høj og med Flasken i Haanden drejede sig om "imod Norden, imod vort lykkelige Danmark, som dengang syntes mig det ulykkeligste Land blandt alle, fordi det havde ingen Krig, ingen Bjerge, ingen Skovrøvere, ingen vilde Dyr og overalt intet Stof til Eventyr". Men disse Ewaldske Mangler var i saa mange brave Borgeres og Bønders Øjne Landets Fortrin. Da Hovedpræsten i Husum holdt Tale i Anledning af Jubilæet 1760, bad han bl.a. sine Tilhørere anstille en Sammenligning med Forholdene i Tyskland: der vædede kostbart Menneskeblod Slagmarkerne og flød sammen i smaa Bække og Gruber, men i Danmark udbredte en Søl af Glans og Glæde sig under Frederiks milde Scepter! I Tyskland maatte Landets Børn gribe til Vaaben for at slaas for Fædrelandet, men vi, udtalte Præsten, griber Strengespil og Harper for at vække vor søde Ro til glade Lovsange! I Slesvig By lød lignende Toner som disse, og i en gammel kongelig Handelsby som Flensborg priste man den ædle Fred, som man nød under den allerbedste Konges glørværdigste Scepter. Borgmesteren anfører, hvordan en Femernbo engang havde kaldt en Flensborger for en dansk Hund, men vi ser, at det danske ikke var noget, Flensborgerne skammede sig over. Og stolt og selvbevidst sagde Borgmesteren, at ingen anden By i Hertugdømmerne fejrede Jubilæet med større Glæde og Taknemlighed end Flensborg, og at alle Flensborgere havde besejlet for dem selv og deres Børn den allerede aflagte Ed om Suveræniteten med deres "gamle danske Blod".

Kapitel 16. A.

Peter₄ Bennick.

Peter₄ Bennick var den af hele Bennickslægten, som havde det vanskeligste Liv. Tre frygtelige Krige havde han gennemlevet, den første i sin tidligste Barndom, og i den sidste saa han sin Fædre-negaard gaa op i Luer, antændt af nogle raa Polakker. Ikke alene disse materielle og aandelige Tab pinte ham, men ligesaa meget dette, at Rinkenæs hørte under de gottorpske Lande, at han skulde staa under disse holstenske Forrædere. Derfor morede det ham saa inderligt, da Kong Kristian 5. endelig i 1675 fandt Tidspunktet belejligt til at tage den gottorpske Hertug Christian Albrecht ved Vingebenet og hive ham ud; med desværre fire Aar efter maatte han slippe ham ind igen. Dog nogle faa Aar efter maatte Hertugen igen fordufte ned til Hamborg og i 1684 inddrog Kongen hele den hertugelige Del af Slesvig og forenede det med den kongelige Del. Saa var Kristian 5. Landets eneste suveræne Landsherre, og Peter₄ glædede sig over endelig at være "kommet hjem". *Men han døde 1684.*

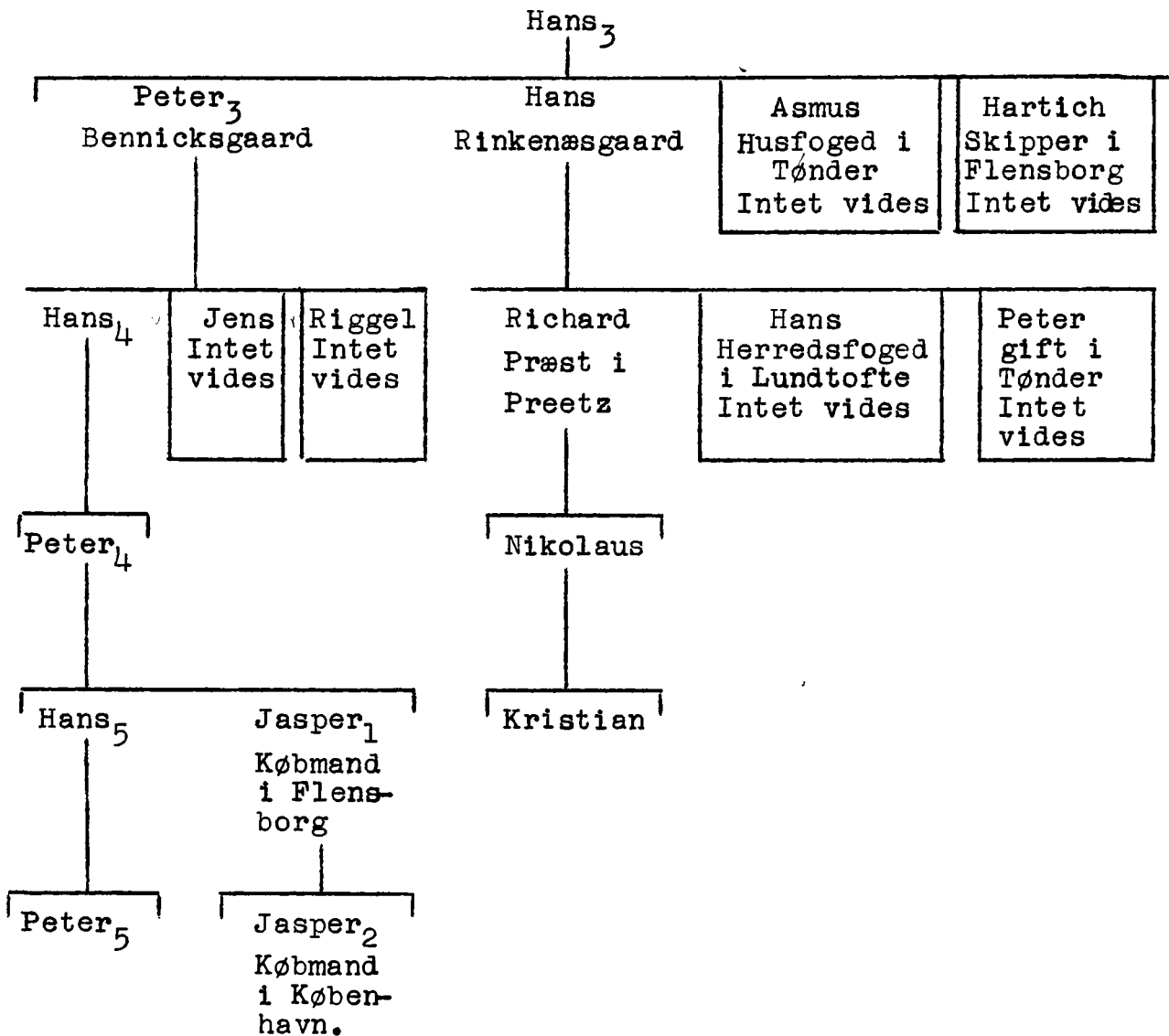
Desværre varede denne Glæde kun fem Aar; thi i 1689 vendte ved Tidernes Ugunst Hertugen igen tilbage med fuld Suverænitet over sine tidligere Lande og dermed ogsaa Rinkenæs. ~~Det var noget, der godt kunde tage paa Nerverne, og Peter₄ døde da ogsaa faa Aar efter.~~

Det er flere Gange tydeligt blevet pointeret, at vi ikke har nogen skriftlig Overlevering om Peter₄, og tillige, at Grunden dertil maa søges i de frygtelige Tilstande, som flere Gange herskede i hans Levetid. Næppe noget Land i Europa blev hærget, plyndret og afbrændt i højere Grad end det arme Sønderjylland. Alligevel er han paa ingen Maade en Sagnfigur; thi han efterfølges paa Bennicksgaarden af Hans₅ Bennick, som maa være hans Søn, og om hvem man ved, at han døde 1714. Vi ved tillige, at Hans₅'s Søn Peter₅ Bennick, født i 1692, arvede Bennicksgaarden og døde barnløs 1749. *3*

Det er ikke hos Peter₄ Bennick Vanskelighederne ligger. De ligger i at klarlægge, hvorfra den historiske Jasper₁ Bennick, der var Købmand i Flensborg og den 7. November 1701 blev gift i Nikolaj Kirke, stammer fra. Naar man overvejer alle Muligheder, synes den eneste naturlige Løsning at være, at han var den næstældste Søn af Peter₄ Bennick. Vi ved, at Bennickerne fra Bennicksgaarden fra gammel Tid var interesseret i Købmandskab i Flensborg. Nu da Flensborg atter blomstrede vældigt op, var det naturligt, at

en Søn fra Bennicksgaarden atter tog til Flensborg og blev Købmand. - For at sammenligne alle Muligheder for Jasper₁ Bennicks Afstamning er følgende Skema stillet op.

Slægts-Data 5.

Man kan altsaa med stor Sikkerhed fastslaa, at Jasper₁ Bennick er født paa Bennicksgaarden ca 1670 som næstældste Søn af Peter₄ Bennick. Dette er godkendt af en kendt Genealog.

Kapitel 16. B.

Hans₅ Bennick.

~~I alle sine Ulykker havde Peter₄ Bennick dog tilsidst den Glæde at se sin Søn Hans₅ godt gift og at holde sin lille Sønsøn Peter₅ i sine Arme. Peter₅ blev født 1692.~~

Efter at den unge hovmodige og svenskvenlige Hertug Frederik 4. havde overtaget Regeringen af de gottorpske Lande, kom det til flere Stridigheder med den gamle Kong Kristian 5. i Anledning af nogle Skanser, som Hertugen byggede flere Steder, tydelig rettet mod Danmark. Ligesaa hurtig Kongen jævned dem med Jorden, byggede Hertugen dem op igen. Men da tilsidst Tidspunktet syntes belejligt, gik den unge Kong Frederik 4. i Aaret 1700 til direkte Angreb paa de gottorpske Lande, sløjfede de omtalte Skanser og indesluttede Fæstningen Tønning. Derved kom Danmark i Krig med Sverige, som sendte en svensk-lyneborgsk Hær op syd fra. Dette forvoldte stor Skræk i hele Sønderjylland, som frygtede en Gentagelse af Ulykkerne i det forrige Aarhundrede. Da tilmed Karl 12. besatte Sjælland, maatte Danmark skyndsomst slutte den forsmædelige Fred i Travendal, som betød Højdepunktet for Gottorps Magt og Selvstændighed, idet de gottorpske Lande, og dermed ogsaa Rinkenæs, blev fuldstændig løsrevet fra enhver Forbindelse med Danmark. Det var en overordentlig pinagtig Situation for Folkene paa Bennicksgaarden, som i tretten Aar maatte finde sig i disse Tingenes Tilstand, til endelig i Juni 1713 Kong Frederik 4. kom som Befrier ned til Sønderjylland, jog Svenskerne ud og fik ogsaa de besværlige fremmede Hjelpetropper bort.

Men forinden dette skete, havde man maattet gennemleve svære Sindsbevægelser, hvorom nu skal berettes.

Danmark var i 1709 igen kommet i Krig med Sverige; men da de gottorpske Lande havde erklæret sig neutrale, blev der intet foretaget i Hertugdømmerne før i Begyndelsen af 1713. Da opstod der nemlig igen en yderst farlig Situation for Slesvig; thi den danske Hær var den 20. December 1712 blevet slaaet af Svenskerne under Stenbock ved Gadebusch, 50 km sydøst for Lybæk, og nu rykkede Svenskerne frem med Befaling om at udsuge Landene.

Stor Skræk greb Indbyggerne, da de hørte, at den aabne By Altona var blevet brændt som et Tegn paa, hvad der nu vilde hændes. Endnu værre blev det, da Stenbock i den strenge Vinter truede med at gøre ligesom Karl Gustav for 55 Aar siden, marchere mod Nord og

gaa over Bælterne til Sjælland. Da flygtede Indbyggerne fra Hus og Hjem; men Hans₅ Bennick udtænkte i sit stille Sind en anden Plan, som han ikke røbede for nogen. Han sendte sin Kone ledsaget af sin 20-aarige Søn Peter₅ og Gaardens Piger afsted i Slæde til Sønderborg og videre ud paa Als til Familie dér. Selv blev han tilbage med 3 Karle, som skiftevis holdt Vagt Døgnet rundt. Fire Heste stod opsadlet og alt var parat til øjeblikkelig Flugt. Men Hans₅ tænkte ikke paa Flugt for sit eget Vedkommende. Han tilspigrede alle Vinduer paa Gaarden og lagde paa ikke iøjnefaldende Maade korte Stolper i Nærheden af Dørene ind til Hus og Stalde, saaledes at han hurtig kunde stille en saadan Stolpe skraat mod Døren og hindre Udgang. Han kravlede rundt paa Loftet og anbragte Dynger af Halm forskellige Steder. Han sørgede for, at der var godt varmt i alle Stuer, og at Røg altid steg op fra Skorstenen. Han stillede rigeligt med Brændevin frem paa Skænken. Hans Plan var den, at saa snart det var klart, at Svenskerne nærmede sig, vilde han sende Karlene afsted til Als og selv blive tilbage under Foregivende af at ville følge efter senere, naar han var ganske sikker paa, at Svenskerne havde besat Gaarden. Men dette var netop ikke hans Agt. Skulde Gaarden endnu engang gaa op i Luer, foretrak han at gøre det selv og samtidig faa saa mange Svenskere med som muligt. Det var klart, at den gode, varme og velforsynede Gaard vilde trække mange Fjender til sig, og naar de saa intetanende og sikkert berusede sov om Natten, vilde han spærre Dørene og tænde Gaarden i Brand, og kunde det ikke gøres, uden at han selv gik med, ja saa var det vel ikke værre end, hvad Nordmanden Hvitfeld fornylig havde gjort. Hvorfor skulde en Sønderjyde staa tilbage for Nordmændene? Havde ikke ogsaa Tordenskjold givet et Eksempel?

Det gik nu heldigvis ikke saaledes. Det fuldstændig øde og forladte Land skræmte Stenbock, og han foretrak at gaa i Vinterkvarter i Tønning Fæstning. At det blev en Fælde baade for ham selv og for Gottorp, kan man læse i forrige Kapitel. Da Faren var drevet over, sendte Hans₅ en Karl over til Als for at hente de flygtede hjem.

Desværre havde den Anspændelse, det havde kostet at gaa ganske alene med disse frygtelige Planer, taget paa Hans' Helbred, og han døde allerede Aaret efter i 1714. Men han naaede dog at opleve den Glæde, at alle de gottorpske Lande i Slesvig igen kom hjem til det danske Rige. Og nu syntes det at skulle blive helt sikkert.

Kapitel 16. C.

Peter₅ Bennick.

Peter₅ Bennick, som var født i 1692, overtog i 1714 som 22-
aarig Gaardens Drift i sin Moders Navn. Om ham kan man sige, at
han kom til at leve sit Liv fra da af i en stedse mere fredelig
og blomstrende Tid. Toppunktet af Højtid og Fest var Arvehyldingen
af Kong Frederik 4. i Slesvig den 4. September 1721. Peter₅ var
Dagen før kommet til Flensborg sammen med sin ^{Kone} ~~Mor~~, kørende i Gaar-
dens bedste Vogn. Hans Farbroder Købmand Jasper₁ Bennick og dennes
syvaarige Søn, den lille Fætter Jasper₂, skulde følges med dem,
og ganske tidlig om Morgenen kørte de de 30 km ned til Slesvig for
at overvære de store Højtideligheder paa Gottorp Slot. Ind i Tron-
salen kom de ikke; dér var ikke Plads, og desuden hørte de jo ikke
mere til Adelen, ejheller til Præsteskabet. Men i den store Slots-
gaard stod de, og her hørte de oplæse den samme Tale, som paa sam-
me Tid blev læst op i Tronsalen. Saa i Virkeligheden var de alle
paa een Gang fælles om det, der skete. Bagefter blev de bænket i
store Telte og fik udmærket og rigelig Mad og Drikke. Og Kongen
gik rundt og hilste paa dem alle og blev hyldet med vældige Hurra-
raab og Leveraab. Man kunde tydelig se Forskellen paa en dansk
Konge og en holstensk Hertug.

Denne Tur blev Indledningen til et varmt Venskab mellem den
lille Jasper₂ og hans store Fætter Peter₅. Og det førte med sig,
at Jasper₂ kom hyppigt paa Besøg paa Bennicksgaarden, navnlig i
Sommerferierne. Da Peter₅ ikke efterlod sig Arvinger, havde han
haabet, at Jasper₂ vilde være Landmand og engang overtage Bennicks-
gaarden; men Jasper₂ havde mere Lyst til at blive Købmand ligesom
sin Fader. Synet af Kongen i al sin Glans paa Gottorp Slot, og For-
tællingen om Hans Rostgaards og Nikolaus Bennicks Bedrifter - det
var jo hans Bedstefaders gode Kammerater og Fætre - havde vakt hans
Lyst til at komme til København og blive Købmand dér. Og da han
som 12-aarig havde været i København sammen med sin Fader og hilst
baade paa Frederik Rostgaard og Ludvig Holberg, var hans Beslutning
urokkelig. ^{x)} [Men til at faa dette Ønske opfyldt krævedes Penge, og
til dem hjalp Peter₅ ham. Og da Peter₅ døde i 1749, efterlod han
et Testamente, hvorefter hans to Fætre Jasper₂ og den 11 Aar yngre
Niclai var indsat som hans Universalarvinger. Derved blev det ogsaa
muligt for Niclai at tage til København og ligesom Broderen etab-
lere sin egen Forretning i Silke og Klædevarer paa Amagertorv.]

Men Jasper₂ Bennick arvede en Ting til fra sin Fætter Peter₅, den sidste Bennick, som ejede Bennicksgaarden. Han arvede det gamle Signet med Bennicksvaabnet. Paa denne Maade kom Bennicksignet til København og gik videre i Arv til Slægten, som fortsatte her.

Ved Siden af Stamtavlerne og de mundtlige Overleveringer er dette Signet et haandgribeligt Bevis paa, at Jasper₁ Bennick var Peter₄'s Søn, og at han var født paa Bennicksgaarden.

Efter Peter₅ Bennicks Død i 1749 gik Bennicksgaarden over paa fremmede Hænder. I 1782 blev den i 1662 byggede ret primitive Gaard nedrevet og en ny meget smuk Gaard opført. Det er den, som nu findes idag. Den maa formodes at være holdt nogenlunde i Stil med den gamle Bennicksgaard, som opførtes efter Branden i 1517. Dens Navn er stadig "Bennicksgaard". Den ejes nu af Gaardejer Knud Friis.

Kapitel 16. D.

Jasper₁ Bennick.

Jasper₁ Bennick var født paa Bennicksgaarden i 1670. Han kom allerede som 16-aarig til Flensborg for at gaa i Købmandslære, og han viste hurtig, at han havde arvet Evner fra sine gamle Forfædre. Da han var 30 Aar, havde han allerede tjent sig Penge nok til at starte sin egen Forretning, og han var blevet en anset Mand. Da der i Aaret 1700 opstod Fare for en ny svensk Besættelse, og Flensborg bad Kong Frederik 4, som var igang med at belejre Tønning Fæstning, om Hjælp, og Kongen bare svarede, "at saa godt et Borgerskab vel kunde vare for sig selv", meldte Jasper₁ Bennick sig til Borgervæbningen, hvor han blev Kaptajn.

Aaret efter, den 7. Februar 1701, giftede han sig med Anna Cathrine Sühling og Vielsen fandt Sted i Nikolaj Kirke i Flensborg. De fik ialt 13 Børn, og vi kender Navnene og Fødselsdatoerne paa dem alle; men da nogle døde som smaa, og vi kun kender to af Sønnerne, medens de øvrige Børns Skæbne er os ubekendt, er det unødvendigt at omtale andre end disse to Sønner.

Den ene var: Jasper₂ Bennick, f. 19/10 1714, d. 10/10 1755. Han kom til København, hvor han den 24. Maj 1745 løste Borgerskab som Silke- og Klædehandler. Firmaet hed Bennick & Møller, Amager-torv 58.

Den anden Søn var Nicolai Bennick, f. 21/10 1725, d. 5/5 1802, som ogsaa kom til København og nedsatte sig som Klædehandler. Firmaet hed Bennick & Lorentzen, Amagertorv 55. Han var Curator ved Petri Kirke. Han var ugift.

Efter saaledes at have omtalt Jasper₁ Bennicks Familieforhold vil vi vende os til hans bedste Ven og jævnaldrende Halvfætter

Frederik Rostgaard, som var Søn af den ene af de "tre Musketere", Hans Rostgaard, ligesom ogsaa Jasper₁ Bennick var Søn af en "Musketerer" Peter₄ Bennick. Dette blev et stærkt Baand mellem de to Venner; thi Frederik Rostgaard følte sig altid som Sønderjyde med sin Rod i Bennicksgaarden i Rinckenæs.

Frederik Rostgaard blev født 1671 paa Godset Krogerup. Han blev Gehejmearkivar og Oversekretær, et af de vigtigste Embeder i Riget. Han blev adlet 1702. Senere blev han Amtmand over Antvorskov og Korsør Amter. Han var en from Mand, som oversatte flere Salmer, bl.a. en af de mest brugte Langfredagssalmer. Han var en meget kendt og anset Skikkelse paa denne Tid, som kaldes "Holbergs Tid", og efter en lille Skærmydsel med Holberg blev han dennes trofaste Ven og Hjælper.

Med denne Skærmydsel hænger det saaledes sammen: Holberg havde i 1719-20 udgivet det satiriske Digt "Peder Paars", hvor han lader Helten strande paa Øen Anholt. Da Frederik Rostgaard, som ejede denne Ø, blev vred over, at Holberg havde gjort sig lystig over Øens Beboere, krævede han baade Forfatteren, Forlaget og Boghandleren straffede. Da aflagde Holberg Besøg hos Frederik Rostgaard, gav ham en Undskyldning og fortalte, at han slet ikke kendte Øens Beboere. Derefter forvandlede de to Herrers Fjendskab sig til et saa varmt Venskab, at Frederik Rostgaard ydede Holberg en udmærket Støtte ved Oprettelsen af "Den danske Skueplads" i 1722, hvor Holbergs Komedier blev opført. Til Premieren havde Frederik Rostgaard skrevet en Prolog.

Frederik Rostgaard besøgte flere Gange Jasper₁ Bennick i Flensborg og dennes Brodersøn Peter₅ Bennick paa Bennicksgaarden. I 1726 var baade Peter₅ og Jasper₁ med sin lille tolvaarige Søn Jasper₂ paa Besøg i København, hvor Frederik Rostgaard havde et Palæ. Det var en uhyre stor Oplevelse, ikke mindst i Teatret, hvor de saa "Jeppe paa Bjerget". Ogsaa Holberg fik de Lejlighed til at hilse paa i et Selskab hos Frederik Rostgaard.

Tillæg 11.

Ludvig Holberg.

Da Ludvig Holberg ved sine store testamentariske Gaver til Sorø Akademi reddede dette fra Fallit og derved ogsaa fik Betydning for mig, som 150 Aar senere kom til at gaa paa Sorø Akademi, kan jeg ikke tilbageholde et Par Linier om denne vor store Landsmand.

Naar jeg siger "Landsmand", glemmer jeg ikke, at han var født i Bergen (1684). Som forældreløs Dreng tog Morbroderen sig af ham og satte ham i Bergens Latinskole. Senere tog han Eksamen fra Københavns Universitet. Efter en kort Tid som Huslærer i Norge tog han i 1705 fra Bergen paa sin første Udenlandsrejse til Holland. Men denne Rejse var saa mislykket, at han ikke turde vise sig i Bergen igen af Frygt for at blive til Latter, og i Stedet tog han til Kristiansand, hvor han en kort Tid ernærede sig som Sproglærer "med en jammerlig Udtale", siger han selv. Nu fulgte de store Udenlandsrejser, 1706-08 til England, 1714-15 til Paris, 1715-16 til Frankrig og Italien. Han vandrede til Fods gennem Frankrig, og paa Middelhavet var hans Skib nær blevet taget af algierske Sørøvere. Ind imellem var han i København for at studere og undervise; men han gensaa aldrig mere sit Fædreland efter 1706. I hans mange efterladte Papirer findes ingen Breve til eller fra Slægtninge i Norge. I hans Testamente findes en Bestemmelse om, at der kunde ydes en mindre Sum til en Slægting, hvis en saadan skulde melde sig; men der meldte sig ingen. Ludvig Holberg var efterhaanden blevet Dansker, nærmere betegnet Sjællænder. Han kaldes da ogsaa "det danske Sprogs Fader".

Interessant er det at læse, hvad norsk Skoleungdom lærer om ham. Der staar saaledes: "Ludvig Holberg var født i Bergen 1684. Han kom ind paa Latinskolen der. Disse Latinskoler var Forskoler til Universitetet. Her i Landet havde vi endnu ikke noget Universitet. Ludvig Holberg maatte fare til København slig som mange andre. Han tog Eksamen ved Universitetet og var en Tid Huslærer hjemme i Norge. Men saa tog Rejselysten Overhaand. Som Gut havde han ofte staaet paa Bryggen i Bergen og set Skibe fra alle Lande. Nu havde han Lyst at se disse Lande. Han "labba" og gik og brugte Øjnene godt. Da han kom tilbage, havde han set og lært meget. Han blev Professor i København. Dette var Paryktiden. Møndede ragede af sig Haaret og brugte Parykker med krøllet Haar. Klæderne

var stive og tungvinte. Folk snakkede ogsaa saa kunstigt og opstyltet. Det var ikke fint nok med dansk.

Af Stykkerne hans kender vi bedst "Jeppe paa Bjerget". Det er om en stakkels fortrukken Bonde, som nogle Skøjere indbilder er blevet Baron".

Ludvig Holbergs Sarkofag staar i Sorø Kirke til venstre for Højalteret. Dermed er det fastslaaet, at han regnes blandt Danmarks ypperste Mænd. Sorø Akademi bekostede Sarkofagen for sin Velgører, og den er udført i klassisk Stil af Wiedewelt i 1780. Portrætmedaljonen, som maa være udført ikke ret længe efter Holbergs Død, viser Holberg uden Paryk og med Haaret omtrent, som man nu bruger det. Det kunde tyde paa, at Holberg normalt slet ikke gik med Paryk.

Kapitel 16. E.

Jasper₂ Bennick.

Jasper₂ Bennick kender vi allerede godt fra de forrige Kapitler, og vi vil blot gentage, at han blev født i Flensborg d. 19/10 1714, løste Borgerskab i København den 24/5 1745 som Silke- og Klædehandler, Firma Bennick & Møller, Amagertorv 58. Han blev gift med Christine Margrete Müllern den 9/9 1746. Hun var født 1722 og d. 1789.

De havde tre Børn, nemlig:

Simon Bennick, f. 8/3 1748, d. 28/10 1822

Jasper Bennick, f. 2/6 1750, d. 28/12 1753

Anna Catharina Bennick, f. 23/1 1752, d. 18/2 1818.

Jasper₂ Bennick døde allerede 10/10 1755 kun 41 Aar gammel. Heldigvis var hans 11 Aar yngre Broder Nicolai Bennick nogle Aar forinden ogsaa kommet til København og etableret sin egen Forretning som Klædehandler, Firmaet Bennick & Lorentzen, Amagertorv 55. Han tog sig af sin Broders Forretning og var til stor Støtte for sin Broders Enke og de to smaa Børn.

Vi husker, at den Kapital, som var Grundlaget for Etableringen af de to Forretninger paa Amagertorv, ^{x)}[var Arven efter] Peter₅ Bennick, den sidste Bennick, der ejede Bennicksgaarden. Signetet med Vaabnet gik nu i Arv til Simon Bennick, min Oldefader.

x) var givet i levende Live af

Kapitel 16.F.

Simon Bennick.

Simon Bennick var født 8/3 1748 paa Amagertorv 58. Han var syv Aar, da hans Fader døde.^{x)} Han tog sin Studentereksamen, da han var 15 Aar, hvilket ikke var usædvanligt dengang. Som Belønning for Flid og Dygtighed forærede hans Farbroder Niclai ham i den Anledning, altsaa i 1763, et meget smukt Guldur, som jeg nu har arvet. En Specialist har konstateret, at dette Ur, som er udført af F. Richard i Hamborg, virkelig er udført i Aaret 1760. ^{x)}

Simon Bennick blev Fuldmægtig i Toldkammeret og senere i Rigsbanken. Da denne i 1818 blev forandret til Nationalbanken, hvis Styrelse blev helt uafhængig af Regeringen for at ophjælpe Landets Finanser, fulgte Simon med som Fuldmægtig i Nationalbanken. Da han dengang var 70 Aar, forstaar man, at han var særdeles rask, livlig og aandsfrisk tiltrods for sine Aar.

Hans Søster Anna Catharina giftede sig som 17-aarig den 8/9 1769 med Klædehandler P.C. Bøttger (f. 1734, d. 1811), boende Amagertorv 36. Han var Kirkeældste ved Petri Kirke. Af deres to Børn, Maria f. 1770 og Melchior f. 1771, blev den sidste ogsaa Silke- og Klædehandler, og han boede i Pilestærde 110, og han var desuden Rodemester og Forstander i Petri Kirke.

Man ser, at det var et helt Dynasti af Klædehandlere med stærk Tilslutning til Kirken.

Først da Simon Bennick var 37 Aar, giftede han sig den 14/12 1785 med den 33-aarige franske Enke Kirstine Gunge, f. 1752 og d. 5/4 1797. De havde ingen Børn.

Igennem Simon Bennicks første 50 Leveaar havde det været straalende Opgangstider for Danmark. Men efter A.P. Bernsdorffs Død i 1797 og under Napoleonskrigene blev Danmark gennem de følgende 20 Aar udsat for den ene Ulykke efter den anden. Man behøver blot at nævne Slaget paa Reden 2/4 1801, Københavns Bombardement Sept. 1807, Flaadens Tab, og endelig i 1814 Norges Tab. Desuden Statsbankerotten i 1813. ^{x)}

Trods det materielle Tryk af almindelig Fattigdom og national Ulykke gennemlevede Danmark i disse Aar en aandelig Guldalder, og det var vel dette, der holdt Enkemanden Simon Bennick frisk i de 16 Aar efter hans første Kones Død. Thi den 16/7 1813 giftede han sig i en Alder af 65 Aar med den 29-aarige Dorthea Hauschou (f. 13/2 1784, d. 13/1 1861). Der ligger ikke saa lidt Romantik

bag dette Ægteskab. Dorthea Hauschou, som var født i Aalborg, var Kusine til den jævnaldrende Dorthea Brinck (f. 1785) ligeledes fra Aalborg. Denne Frøken Brinck havde netop Aaret iforvejen (1812) giftet sig med en god Ven af Simon Bennick, den ganske vist betydelig yngre Nordmand Ove Guldberg Høegh, der var Borgmester i Thisted, og som var kommet i en ulykkelig Situation derved, at han for anden Gang i Løbet af kort Tid var bleven Enkemand og nu sad med 6 smaa Børn. Ove Guldberg Høegh var en Brodersøn af Statsminister Ove Høegh Guldberg, der styrtede Struense.

Det giver et rørende Indblik i, hvorledes unge Pigers Karakterer var i disse Tider, som ikke for intet kaldes Romantikens Tidsalder. Den unge Dorthea Brinck gifter sig med en 39-aarig Enkemand med 6 Børn, og hendes Kusine Dorthea Hauschou følger straks efter hendes Eksempel og tager den aldrende, men dog ungdommelige Enkemand Simon, dog uden Børn.

Det for mig særlig romantiske opstaar dog først derved, at disse to Par Ægtefæller bliver mine Oldeforældre, thi Simon Bennicks Søn Adolf Bennick og Ove Guldberg Høeghs Datter i dette Ægteskab Ovene Høegh blev min Moders Forældre og altsaa mine Bedsteforældre.

Jeg har staaende den Bryllupsgave, et Chatol, som min Morfaders Forældre (Bennick) fik foræret af min Mormoders Forældre (Høegh).

Endnu en ejendommelig Bryllupsgave skal nævnes.

Simons Søster Anna, som var blevet Enke to Aar forinden, var særdeles glad ved Tanken om, at Bennickslægten, hvis lige Linie var ved at uddø, nu havde Mulighed for at fortsætte. Hun havde sat sig i Hovedet, at Simons Søn skulde indtræde i Militærstanden, og derfor overrakte hun sin Broder paa dennes Bryllupsdag et Dokument, hvori hun lovede at ville betale en Plads paa Officerskolen for hans Søn, saaledes at han meget tidlig, d.v.s. naar han var fyldt 20 Aar, kunde blive Officer. Selv opnaaede Faster Anna ikke at se den vordende Officer, thi hun døde, inden den lille Adolf kom til Verden. Men Adolf Bennick blev aldrig Officer og gik derved Glip af denne betingede Gave.

I Thisted skete det sørgelige, at Ove Guldberg Høegh døde i 1815, og hans unge Enke sad alene med 7 Børn, hvoraf kun den yngste toaarige Datter Ovene var hendes eget.

Simon Bennick, som boede i Stormgade Nr. 200, fik Datteren Adamine 1814 og den 24/11 1818 Sønnen Adolf Emil Teodor Bennick, som blev min Morfader. Af to forstaaelige Grunde er det i min Mor-

faders Erindringer slaaet ret stærkt fast, at hans Fader Simon dengang med største Glæde holdt en stor, stærk, velskabt og sund Dreng i sine Arme. Faderens Stolthed er let begribelig. Men denne Kendsgerning har nok været til stor Trøst for Sønnen senere hen i Livet. Thi Faderens Død kun fire Aar efter, 28/10 1822, tog saa stærkt paa hans Moder, at hun blev syg og maatte overlade Barnets Pasning til en Barnepige. Der hændte da en Ulykke, hvorved hans ene Ben tog Skade, og han var syg gennem hele sin Barndom. Senere kom han sig, og det mente han, at han kunde takke sin oprindelige sunde Natur for.

Kapitel 16. G.

Adolf Bennick.

Adolf Bennick var født den 24/11 1818 i København. Efter Faderens Død i 1822 lejede hans Moder et Par Værelser ud til en ung Præst, Christian Frederik Jacobsen (f. 1788, d. 25/11 1859), som var kommet hjem fra Grønland, hvor han havde været Præst nogle Aar. Præsten var saa mild og venlig og hjælpsom overfor den haardt ramte Familie, at hans Moder indvilgede i Giftemaal, og de blev viet 25/6 1824. Han var da 36 Aar og hun var 40 Aar. Kort efter rejste de til Broust, som ligger nord for Limfjorden, midtvejs mellem Aalborg og Fjerritslev. Her var Jacobsen blevet Præst. Præstegaardens Beliggenhed med Udsigt over Limfjorden minder noget om Bennicksgaarden.

Stedfaderen Pastor Jacobsen ejede ikke rigtig Evner til at forstaa og hjælpe den svagelige Dreng, der følte sig ensom, og som paa Grund af sin Sygdom ikke fik nogen planmæssig Undervisning før han var 11 Aar. Paa et Besøg i Aalborg i 1829 traf han for første Gang sin tilkommende Hustru Ovene Guldberg Høegh, der boede her hos sin Moder, der var Kusine til hans Moder. De to faderløse Børn følte sig straks stærkt knyttet til hinanden, og fra nu af kom Ovene Høegh paa Besøg i Broust Præstegaard saa ofte, det lod sig gøre. Hun, der var 5 Aar ældre end ham, satte Mod i Drengen, underviste ham og fik ham efterhaanden op paa Højde med sine jævnaldrende. Dette Venskab mellem de to Børn beskrives meget rørende i Bedstefaders Erindringer.

Først i 1838, da han var 20 Aar og hun 25 Aar, blev de rigtig forlovede. Paa Grund af sit ene Ben, der stadig voldte ham Besvær-

ligheder, maatte han opgive Tanken om at gaa Militærvejen, hvorved han gik Glip af den betingede Arv paa 2500 Rigsdaler, som hans Faster havde afsat til ham. Det var kedeligt, for disse Penge stammede i Virkeligheden fra Bennicksgaarden, og han havde god Brug for Penge til at købe sig en Gaard, da han vilde være Landmand.

Efter at have lært Landvæsen nogle Aar købte han en lille Gaard i Husby, som ligger syd for Fjerritslev, og den 26/7 1845 blev han gift med Ovene Høegh.

Deres to Børn var:

Dorthea Louise Bennick, f. 28/10 1850, d. 19/1 1932, gift 4/6 1881 med Overlærer R. J. Iversen i Korsør (f. 31/5 1855, d. 10/12 1932).

Det er mine Forældre.

Adamine Elisabeth Bennick, f. 4/9 1853, d. 16/3 1921 i Sorø.

Det var et haardt Slid for de to ret svagelige Mennesker at passe denne Gaard. Adolf Bennick solgte Gaarden med god Fortjeneste i 1873 og flyttede med Familie til Aalborg, hvor de boede i ni Aar. I 1882 flyttede de til Korsør for at være i Nærheden af Datteren Dorthea og Svigersonnen, som de begge satte stor Pris paa.

Adolf Bennick døde 16/6 1889, og jeg, som dengang var 2½ Aar, har en dunkel Erindring om ham. Derimod husker jeg tydeligt min Bedstemoder, som døde 24/2 1892.

Med Adolf Bennick, som blev den sidste Bennick i lige Linie, maa jeg slutte denne Beretning.

Det vilde have været fristende at føre Bennicksgaardens Historie helt op til Nutiden; men det vilde ligge noget udenfor Hensigten med Bogen, og desuden gøre den meget omfattende.

ligheder, maatte han opgive Tanken om at gaa Militærvejen, hvorved han gik Glip af den betingede Arv paa 2500 Rigsdaler, som hans Faster havde afsat til ham. Det var kedeligt, for disse Penge stammede i Virkeligheden fra Bennicksgaarden, og han havde god Brug for Penge til at købe sig en Gaard, da han vilde være Landmand.

Efter at have lært Landvæsen nogle Aar købte han en lille Gaard i Husby, som ligger syd for Fjerritslev, og den 26/7 1845 blev han gift med Ovene Høegh.

Deres to Børn var:

Dorthea Louise Bennick, f. 28/10 1850, d. 19/1 1932, gift 4/6 1881 med Overlærer R. J. Iversen i Korsør (f. 31/5 1855, d. 10/12 1932).

Det er mine Forældre.

Adamine Elisabeth Bennick, f. 4/9 1853, d. 16/3 1921 i Sorø.

Det var et haardt Slid for de to ret svagelige Mennesker at passe denne Gaard. Adolf Bennick solgte Gaarden med god Fortjeneste i 1873 og flyttede med Familie til Aalborg, hvor de boede i ni Aar. I 1882 flyttede de til Korsør for at være i Nærheden af Datteren Dorthea og Svigersønnen, som de begge satte stor Pris paa.

Adolf Bennick døde 16/6 1889, og jeg, som dengang var 2 $\frac{1}{2}$ Aar, har en dunkel Erindring om ham. Derimod husker jeg tydeligt min Bedstemoder, som døde 24/2 1892.

Med Adolf Bennick, som blev den sidste Bennick i lige Linie, maa jeg slutte denne Beretning.

Det vilde have været fristende at føre Bennicksgaardens Historie helt op til Nutiden; men det vilde ligge noget udenfor Hensigten med Bogen, og desuden gøre den meget omfattende.